

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ
ΣΧΟΛΗ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ, ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΩΝ ΑΓΑΘΩΝ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΝΕΟΤΕΡΗ ΚΑΙ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΙΣΤΟΡΙΑ:
ΝΕΕΣ ΘΕΩΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ»

ΔΙΑΤΡΙΒΗ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΙΔΙΚΕΥΣΗΣ
ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΝΙΚΗΣ ΚΟΝΤΟΛΑΙΜΟΥ
(Α.Μ.:1012202003019)

**Θέμα: «Το Εβραϊκό Ολοκαύτωμα και η προβολή του στον σύγχρονο
κινηματογράφο»**

Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ιωάννα Σπηλιοπούλου
Συνεπιβλέπων καθηγητής: Ιάκωβος Μιχαηλίδης
Συνεπιβλέπων καθηγητής: Θανάσης Χρήστου

ΚΑΛΑΜΑΤΑ 2022

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	2
Εισαγωγή	3
Α΄ Κεφάλαιο	
Γένεση των Ναζί	6
1.1. Η άνοδος του Χίτλερ	6
1.2. Η έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου	8
Β΄ Κεφάλαιο	
Το σχέδιο της Τελικής Λύσης.....	12
Γ΄ Κεφάλαιο	
Το ολοκαύτωμα των Εβραίων	17
3.1. Τρόπος αφανισμού και συνέπειες.....	17
3.2. Στρατόπεδα συγκέντρωσης	21
3.2.Α. Άουσβιτς	21
3.2.Β. Νταχάου	25
3.2.Γ. Άλλα στρατόπεδα συγκέντρωσης	28
Δ΄ Κεφάλαιο	
Η Δίκη της Νυρεμβέργης	32
Ε΄ Κεφάλαιο	
Ιστορία και κινηματογράφος	34
5.1. Αλληλοσυγκρουόμενα ή αλληλοβοηθούμενα;.....	34
5.2. Η Λίστα του Σίντλερ.....	37
5.3. Ο Πιανίστας.....	43
5.4. Η ζωή είναι ωραία.....	49
Επίλογος	55
Πηγές και Βιβλιογραφία	57
Παράρτημα	60
Περίληψη	70

Πρόλογος

Μετά από δύο ενδιαφέροντα έτη στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα Σπουδών του Πανεπιστημίου Καλαμάτας, το ταξίδι έφτασε στο τέλος του. Με την παρούσα διπλωματική διατριβή προσπάθησα να ενώσω τις δύο αγαπημένες μου τέχνες, την ιστορία και τον κινηματογράφο. Έτσι, αποφάσισα να ασχοληθώ με τον τρόπο που παρουσιάζονται τα, άκρως σημαντικά, γεγονότα του Ολοκαυτώματος στο σύγχρονο κινηματογράφο. Παράλληλα, θα ασχοληθώ και με το ιστορικό πλαίσιο που περιέβαλλε τις φρικιαστικές στιγμές που διαδραματίστηκαν πριν από περίπου 80 χρόνια.

Ωστόσο, στο ταξίδι αυτό δεν ήμουν μόνη μου. Πολύτιμος αρωγός και βοηθός μου, ο κύριος Θανάσης Χρήστου, ο οποίος με εμπιστεύτηκε, μου έδωσε μια θέση στο μεταπτυχιακό του, μου προσέφερε άπλετα τις γνώσεις του και με βοήθησε να εντυφίσω βαθύτερα στη νεότερη και σύγχρονη ιστορία.

Οι μεγαλύτερές μου ευχαριστίες αξίζουν στην αξιότιμη κυρία Ιωάννα Σπηλιοπούλου, η οποία ανταποκρίθηκε πλήρως και με βοήθησε όσο κανείς άλλος για την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, τόσο με τις πολύτιμες γνώσεις της όσο και με την άκρως φιλική και κατατοπιστική της διάθεση.

Καθοριστική ήταν και η συμβολή του κύριου Ιάκωβου Μιχαηλίδη ο οποίος, με τις απεριόριστες γνώσεις και την μεταδοτικότητα του, με έκανε να εισέλθω ακόμα περισσότερο στα «μονοπάτια» της ιστορίας. Είναι τιμή μου που, κατά τη διάρκεια των σπουδών μου, μαθήτευσα κοντά σε τόσο σπουδαίους ιστορικούς.

Τέλος, δεν θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω τους σημαντικότερους ανθρώπους της ζωής μου, την οικογένειά μου. Ανέκαθεν πίστευα πως η οικογένεια αποτελεί τον βασικό πυλώνα της ζωής ενός ανθρώπου και αυτό αποδεικνύεται σε κάθε στιγμή της καθημερινότητάς του. Χωρίς την πίστη και την έμπρακτη στήριξη της οικογένειάς μου δεν θα ήμουν εδώ που βρίσκομαι σήμερα και γι' αυτό η παρούσα εργασία είναι αφιερωμένη σε εκείνους.

Εισαγωγή

Το πρώτο κεφάλαιο της εργασίας που θα επακολουθήσει αναφέρεται στην «δημιουργία» των Ναζί, οι οποίοι, με επικεφαλής τον Χίτλερ, διασκόρπισαν τον φόβο σε κάθε γωνιά της Γης. Θα εξεταστεί ο λόγος ίδρυσής τους, καθώς και οι αιτίες του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Στο δεύτερο κεφάλαιο θα γίνει λόγος για το επονομαζόμενο σχέδιο της Τελικής Λύσης, με το οποίο ο Χίτλερ ξεκίνησε να εξοντώνει τους Εβραίους. Ο τρόπος εξόντωσής τους θα αναλυθεί στο τρίτο κεφάλαιο, παράλληλα με την περιγραφή των σημαντικότερων στρατοπέδων συγκέντρωσης. Στο τέταρτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στη δίκη της Νυρεμβέργης, όπου τιμωρήθηκαν σχεδόν όλοι οι υπαίτιοι της καταστροφής. Τέλος, στο πέμπτο κεφάλαιο θα εξεταστεί κατά πόσο η ιστορία και ο κινηματογράφος είναι αλληλοσυνδεόμενες τέχνες, ενώ θα πραγματοποιηθεί λεπτομερής ανάλυση των ταινιών που έχουν επιλεγεί.

Στις μέρες μας, δεν θα ήταν παράλογο να αναφέρει κανείς πως η παγκόσμια ιστορία έχει γνωρίσει στιγμές απείρου κάλλους, αλλά και βιβλικές καταστροφές. Σίγουρα, όλα εκείνα τα γεγονότα δημιούργησαν την εικόνα του κόσμου όπως την ξέρουμε σήμερα. Ωστόσο, μερικά περιστατικά άφησαν τόσο έντονα το στίγμα τους, που, ακόμα και ύστερα από πολλές δεκαετίες, έχουν αφήσει πληγές που είναι σχεδόν ακατόρθωτο να κλείσουν.

Ένα τέτοιο «αγκάθι» στην πορεία της ανθρώπινης ιστορίας είναι, χωρίς αμφισβήτηση, ο Β' Παγκόσμιος Πόλεμος και τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν κατά τη διάρκειά του. Κύριος υπαίτιος όλων ήταν ο Αδόλφος Χίτλερ, ο τρομακτικός αυτός ηγέτης που κρατούσε τεράστια δύναμη στα χέρια του και μπορούσε να ελέγξει κράτη ολόκληρα. Βέβαια, δεν επαναπαύτηκε απλά στο να κυριεύσει τον κόσμο και να εκδικηθεί για την ήττα και τη στοχοποίηση της Γερμανίας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Βασική του επιθυμία ήταν να μετατρέψει το κράτος του σε μια μεγάλη «μηχανή», σε μια υπερδύναμη, η οποία θα γινόταν κυρίαρχη όλου του κόσμου.

Για να το πετύχει αυτό, έπρεπε να εξοντώσει τον βασικό εχθρό της Γερμανίας, που δεν ήταν άλλος από τους Εβραίους. Σύμφωνα με τις απόψεις του Χίτλερ, οι Εβραίοι «διαστρέβλωναν» την ενότητα της γερμανικής φυλής, τους θεωρούσε «μιαρούς» και κατώτερους. Για αυτόν το λόγο προχώρησε στην γενοκτονία των Εβραίων μέσα από τη διαδικασία του Ολοκαυτώματος. Σίγουρα οι Εβραίοι ήταν τα μεγαλύτερα θύματα της υπόθεσης, όμως οι σκληρές πρακτικές του

Χίτλερ δεν αφορούσαν μόνο εκείνους. Τη ίδια τύχη είχαν οι Ρομά, οι ανάπηροι, οι ομοφυλόφιλοι, οι Σοβιετικοί και οι Κομμουνιστές.

Με την έκρηξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου ξεκίνησε και το σχέδιο του Χίτλερ για την εξόντωση των μειονοτήτων. Μετέτρεψε τη χώρα σε μια τεράστια φυλακή και τους Γερμανούς σε «όργανα», που μέσω της βίας θα έβγαζαν εις πέρας το σχέδιό του. Αφού, λοιπόν, αιχμαλώτιζαν τους Εβραίους, τους μετέφεραν στα επιμέρους στρατόπεδα συγκέντρωσης που είχαν ιδρυθεί σε Γερμανία και Πολωνία, με σημαντικότερα το Άουσβιτς και το Νταχάου. Εκεί ακολουθούσε ένας άτυπος και απάνθρωπος διαχωρισμός. Οι κρατούμενοι που κρίνονταν κατάλληλοι για δουλειά απασχολούνταν στην καταναγκαστική εργασία. Οι υπόλοιποι οδηγούνταν στους θαλάμους αερίων, όπου τους δηλητηρίαζαν με την απελευθέρωση αερίων και έπειτα έκαιγαν τα σώματά τους στους φούρνους των κρεματορίων. Όμως, ακόμα και αυτοί που εργάζονταν, δεν γλύτωναν τον θάνατο. Οι περισσότεροι από αυτούς πέθαιναν εξαιτίας των άθλιων συνθηκών διαβίωσης και των πειραμάτων στα οποία υποβάλλονταν.

Όλη αυτή η εφιαλτική κατάσταση τελείωσε λίγα χρόνια αργότερα, το 1949, με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ο αμερικανικός στρατός εισέβαλε στα στρατόπεδα και απελευθέρωσε τους τελευταίους επιζήσαντες κρατούμενους. Ύστερα από λίγο καιρό πραγματοποιήθηκε η δίκη της Νυρεμβέργης, όπου τα μέλη του Ναζιστικού κόμματος και οι υπαίτιοι για το Ολοκαύτωμα καταδικάστηκαν ως εγκληματίες πολέμου. Όχι όμως όλοι. Ο Χίτλερ, ο άνθρωπος ο οποίος αφαιρέσει τη ζωή από τόσα εκατομμύρια άτομα, δεν δίστασε να αφαιρέσει και τη δική του ζωή για να αποφύγει την τιμωρία. Οι υπόλοιποι καταδικάστηκαν σε θανατική ποινή.

Όπως είναι φανερό σε όλους, εδώ και πολλά χρόνια η ιστορία εμπνέει την τέχνη, και ιδιαίτερα τον κινηματογράφο. Δεν θα μπορούσε, λοιπόν, να απουσιάζει ένα τόσο σημαντικό γεγονός από τις πηγές έμπνευσης των δημιουργών. Σίγουρα, μια ταινία του 19^{ου} ή του 20^{ου} αιώνα δεν είναι δυνατόν να ληφθεί υπόψη ως μια ακριβής ιστορική πηγή. Ωστόσο, η έβδομη τέχνη μπορεί να μας βοηθήσει να κατανοήσουμε καλύτερα την ιστορία, ενώ ταυτόχρονα φέρνει βιωματικά με επιτυχία τη νέα γενιά σε επαφή με τόσο σημαντικά ιστορικά γεγονότα.

Και ενώ μέχρι κάποια εποχή η ανθρωπότητα αποσιωπούσε αυτά τα συμβάντα, στην πορεία πήραν την αξία που τους άρμοζε. Κάποιες σπουδαίες και πολυβραβευμένες ταινίες που αφορούν τα γεγονότα του Ολοκαυτώματος και ξετάζουν κάθε πτυχή του είναι *Η Λίστα του Σίντλερ*, *Ο Πιανίστας* και *Η Ζωή Είναι*

Ωραία. Στην παρούσα επιτελική μελέτη θα επιχειρήσω να εξετάσω και τις τρεις αυτές ταινίες, προβάλλοντας πώς ο εκάστοτε σκηνοθέτης επιθυμεί να μεταδώσει το κλίμα, τα γεγονότα και την ψυχοσύνθεση των πρωταγωνιστών της περιόδου εκείνης. Και οι τρεις, όμως, ταινίες έχουν έναν κοινό γνώμονα, εκτός από το Ολοκαύτωμα: φτάνοντας στο τέλος τους, κάνουν φανερό στο ευρύ κοινό πως ο άνθρωπος στην πραγματικότητα δεν έχασε ποτέ τα ιδανικά του, την πίστη του και το αίσθημα αγάπης. Τελικά, όσο σκοτεινή και να είναι μια εποχή, πάντα στο τέλος το καλό κερδίζει.

Α' Κεφάλαιο

Γένεση των Ναζί

1.1. Η άνοδος του Χίτλερ

Η ζοφερή και φρικτή αυτή κατάσταση είχε έναν βασικό υπαίτιο, το όνομα του οποίου έμεινε στην ιστορία και, μέχρι και σήμερα, συνδέεται με τον τρόμο, το μίσος και τη βία. Για να εξετάσουμε, λοιπόν, τα εγκλήματα του Ολοκαυτώματος, θα πρέπει να εξεταστεί και η πορεία του ηγέτη, ο οποίος θυσίασε εκατομμύρια ανθρώπους για χάρη της πατρίδας του. Και αυτός, φυσικά, δεν ήταν άλλος από τον Αδόλφο Χίτλερ. Ο Χίτλερ θεωρείται μέχρι και σήμερα ένας από τους σκληρότερους στρατιωτικούς ηγέτες που γνώρισε ποτέ η ανθρώπινη ιστορία, αν όχι ο σκληρότερος, και όχι άδικα. Και αυτό δεν άργησε να φανεί. Οι πράξεις του είχαν τεράστιο αντίκτυπο στην ανθρωπότητα και πληγές που ακόμα δεν έχουν πλήρως επουλωθεί.

Λίγο πριν την άνοδο του Χίτλερ, η Γερμανία βρισκόταν σε δεινή θέση. Ύστερα από την ήττα της χώρας στον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, υπογράφηκε η Συνθήκη των Βερσαλλιών. Η Γερμανία, εκτός από ηττημένη, θεωρήθηκε υπαίτια για τον πόλεμο. Έτσι, αναγκάστηκε να παραχωρήσει στις νικητήριες δυνάμεις εδάφη, και κατά συνέπεια, μεγάλο μέρος του πληθυσμού. Επιπροσθέτως, αναγκάστηκε να πληρώσει αποζημίωση ύψους 32 δισεκατομμυρίων σε Γαλλία και Βέλγιο.

Η μέχρι τότε υπάρχουσα δημοκρατία της Βαϊμάρης υπέπεσε σε παρακμή. Την κατάσταση αυτή εκμεταλλεύτηκε ο Χίτλερ, ο οποίος ανέβηκε στην εξουσία και επέβαλε τον ναζισμό. Πρώτο του μέλημα ήταν να πείσει τους Γερμανούς πολίτες πως η ήττα της Γερμανίας στον πόλεμο οφειλόταν ολοκληρωτικά στην αδιαφορία των πολιτικών της χώρας, εφόσον ο γερμανικός στρατός ήταν ισχυρότατος και εξαιρετικά δυνατός. Χρησιμοποιώντας τέτοιες προπαγανδιστικές και πολλές φορές βίαιες πρακτικές, κατάφερε να εξαφανίσει από το πολιτικό σκηνικό τα υπόλοιπα κόμματα. Πήρε με το μέρος του τον λαό των μεσαίων και μικροαστικών στρωμάτων, πείθοντάς τους πως μόνο εκείνος μπορούσε να αποκαταστήσει τις ταραγμένες ισορροπίες.

Γενικότερα, ο Χίτλερ δεν ανήκε στην ανώτερη τάξη της εποχής. Είχε στον αντίποδα τους μορφωμένους και διανοούμενους ανθρώπους, τους οποίους περιφρονούσε¹. Έγινε μέλος του Εργατικού Κόμματος, ή αλλιώς Nazis, το 1920.

¹ Μάλιστα, αν και όσο ήταν μικρός προοριζόταν να ασχοληθεί με τα καλλιτεχνικά, εκείνος από πολύ νωρίς έδειξε την προτίμησή του προς τα πολιτικά ζητήματα (William L. Shirer, *The Rise and Fall of the Third Reich*, Νέα Υόρκη 1959, σ. 15)

Βασική του επιδίωξη ήταν να αναδειχθεί στο κόμμα και να αναλάβει εξ ολοκλήρου την αρχηγία του. Το Εργατικό Κόμμα, στο οποίο προσχώρησε ο Χίτλερ, ιδρύθηκε από τον Άντον Ντέξλερ το 1919. Την περίοδο που ο Χίτλερ έγινε δεκτός στο κόμμα, εκείνο μετονομάστηκε σε Εθνικοσοσιαλιστικό². Ο ίδιος, γνωστός για τον δυναμικό και αποφασιστικό του χαρακτήρα, συγκρούστηκε με τον Ντέξλερ, εφόσον ήταν πλέον φανερό πως εκείνος κινούσε τα νήματα. Στηριζόμενος στη δύναμη που εξέπεμπε, απείλησε το 1922 να παραιτηθεί από το κόμμα, αν δεν γινόταν αρχηγός της παράταξης. Τελικά, ο Χίτλερ αναδείχθηκε σε μοναδικό ηγέτη του κόμματος, ενώ δεν δίσταζε να διαγράφει από αυτό, όσους διαφωνούσαν με την ιδεολογία του.

Ο Χίτλερ δεν άργησε να κερδίσει την εμπιστοσύνη του απλού λαού. Σύμφωνα με την τακτική του, επένδυσε στην αίσθηση φόβου, ταπείνωσης και απαισιοδοξίας που κατέκλυζε τους Γερμανούς, εξαιτίας της έκβασης του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και των ταπεινωτικών όρων ειρήνης. Έτσι, κατάφερε να εδραιωθεί στην πολιτική σκηνή και έκανε αποδεκτή σε όλους την άποψη πως για την άσχημη κατάσταση στην οποία περιέπεσε η Γερμανία, ευθύνονταν πρωτίστως οι Εβραίοι και οι σοσιαλιστές, τους οποίους είχαν κατά κύριο λόγο αποδέκτες οι απάνθρωπες πράξεις του. Μάλιστα, έδινε ομιλίες σε όλη τη χώρα, προκειμένου να πείσει γι' αυτό την πλειονότητα του πληθυσμού.

Στις εκλογές του 1933 το κόμμα των Nazis δεν κατάφερε να συγκεντρώσει την κατάλληλη πλειοψηφία ψήφων για να ανέβει στην εξουσία. Ο ίδιος αναδείχθηκε καγκελάριος, αλλά αυτό δεν του αρκούσε. Βασική επιδίωξή του ήταν να ισχυροποιήσει το κόμμα του, καθιστώντας το κυρίαρχο, εγκαθιδρύοντας δικτατορία και καταλύοντας κάθε ψήγμα δημοκρατίας. Για να το πετύχει αυτό, ακύρωσε βασικές ελευθερίες της δημοκρατίας, όπως η ελευθερία του λόγου και του τύπου. Παράλληλα, οι πολίτες δεν είχαν ιδιωτική ζωή, επειδή οι άνδρες του μπορούσαν να διαβάζουν την αλληλογραφία τους και να μπαίνουν στις κατοικίες τους χωρίς ένταλμα. Σταδιακά, ξεκίνησε να προσελκύει δίπλα του νέους ανθρώπους οι οποίοι, λόγω του κύρους και της δυναμικότητας που απέπνεαν, δημιούργησαν τα τάγματα εφόδου, χαρακτηριστικό των οποίων ήταν η βία εναντίον του απλού λαού.

Όλος αυτός ο αγώνας του Χίτλερ είχε εν τέλει αντίκρισμα. Στις 14 Ιουλίου του 1933 όλα τα κόμματα διαλύονται, εκτός φυσικά από τους Nazis. Είναι πλέον το μόνο κόμμα στη Γερμανία, το οποίο θα διατηρήσει την εξουσία μέχρι το τέλος του Β΄

² David Taylor, *Αδόλφος Χίτλερ*, Αθήνα 2003, σ. 15.

Παγκοσμίου Πολέμου, το 1945. Μάλιστα, η δυναμική του φάνηκε και από το γεγονός πως, μέχρι το 1945, το κόμμα μετρούσε σχεδόν 8,5 εκατομμύρια οπαδούς, περίπου τους τριπλάσιους σε σύγκριση με το 1935, κατά τα πρώτα χρόνια της ίδρυσής του³.

Η Γερμανία του Χίτλερ δεν είχε τίποτα κοινό με την μέχρι τότε γνωστή Γερμανία⁴. Ο Χίτλερ δεν άργησε να επιβάλει ένα δικτατορικό καθεστώς, που είχε αποκλειστικά ως στόχο την άνοδο της χώρας. Σταδιακά, άρχισαν να καταργούνται βασικές ελευθερίες, που μέχρι τότε ήταν αυτονόητες από όλους. Τα τάγματα εφόδου αντικαταστάθηκαν από δύο άλλα σώματα, την Γκεστάπο, δηλαδή την μυστική κρατική αστυνομία της χώρας, και τους SS (Σούτσταφελ)⁵, οι οποίοι διαδραμάτισαν πολύ σημαντικό ρόλο στο Ολοκαύτωμα. Αποτελούσαν τα όργανα εξουσίας του Χίτλερ και ήταν ελεύθεροι να επεμβαίνουν στην καθημερινότητα των Γερμανών και να χρησιμοποιούν ακόμα και βίαιες πρακτικές, προκειμένου να πετύχουν τον σκοπό τους⁶.

1.2. Η έναρξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου

Ο Β΄ Παγκόσμιος πόλεμος αποτελεί, ίσως, την σφοδρότερη σύγκρουση με την οποία ήρθε σε επαφή η ανθρωπότητα. Οι μάχες που τον αποτέλεσαν ήταν υπεύθυνες για τον θάνατο πολλών ανθρώπων και την καταστροφή, υλική και ψυχολογική, ακόμη περισσότερων. Σήμερα, η περίοδος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου είναι στενά συνδεδεμένη με το Ολοκαύτωμα, ενώ και τα δύο έγιναν για τον ίδιο σκοπό: την ανάδειξη της Γερμανίας ως κυρίαρχης δύναμης.

Σε γενικές γραμμές, δεν θα ήταν άστοχο να πούμε πως ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε φυσική συνέχεια του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου, εφόσον οι αντίπαλες δυνάμεις δεν διέφεραν μεταξύ τους, ενώ τα κίνητρα ήταν σχεδόν τα ίδια. Ο Χίτλερ αναζητούσε διακαώς εκδίκηση για χάρη της ηττημένης και «ταπεινωμένης» Γερμανίας, ύστερα από την υπογραφή της συνθήκης των Βερσαλλιών και των ταπεινωτικών της όρων.

³«Αρχίζει η τρομοκρατία των Ναζί», *Εγκυκλοπαίδεια του Ολοκαυτώματος*, διαθέσιμο στο <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/the-nazi-terror-begins>, ημερομηνία προσπέλασης 28.02.2022

⁴ Ο Χίτλερ περιγράφει την ιδεώδη, για εκείνον, Γερμανία στον 1^ο τόμο του αυτοβιογραφικού του έργου *Ο Αγών μου* (σς. 234-235)

⁵ David Taylor, *ό. π.* σ. 28.

⁶ Ήδη ο εθνικισμός ξεκίνησε να κάνει αισθητή την παρουσία του στη Γερμανία ήδη από τη δεκαετία του 1850-1860. Εκείνη την περίοδο, βέβαια, ο εθνικισμός ήταν ορατός και σε άλλα Ευρωπαϊκά κράτη (Guomundur Halfdanarson, Ann Katherine Isaacs, *Τα έθνη-κράτη στην ευρωπαϊκή ιστορία*, 2009 σ.108)

Παρότι η Γερμανία δεν βρισκόταν οικονομικά σε καλή κατάσταση, στον στρατιωτικό τομέα συνέχισε να αποτελεί υπερδύναμη. Άλλωστε, είναι χαρακτηριστικό πως μόλις ο Χίτλερ ανέβηκε στην εξουσία, θέλησε να δημιουργήσει έναν πανίσχυρο, σκληραγωγημένο και άρτια οργανωμένο στρατό, αποτελούμενο από Γερμανούς άνδρες. Εκτός από αυτό, ο Χίτλερ ήθελε να καταστήσει τη Γερμανία έναν Lebensraum⁷, δηλαδή μια κυρίαρχη και ηγετική φυλή. Για τους παραπάνω λόγους, η διεξαγωγή του πολέμου αποτελούσε πλέον μονόδρομο.

Ο λαός του Χίτλερ ήταν πλήρως αφοσιωμένος στον ηγέτη του και ακολουθούσε πιστά τις εντολές του. Τους είχε πείσει πως ο πόλεμος θα είχε επιτυχημένη έκβαση και πως νοιαζόταν γι' αυτούς οικονομικά, οι ίδιοι, ωστόσο, δεν καταλάβαιναν πως σταδιακά, όδευαν προς την καταστροφή τους, εφόσον ακόμη και αν κέρδιζαν τον πόλεμο, οι δικτατορικές διαθέσεις του Χίτλερ δεν θα τους καθιστούσαν ποτέ πραγματικά ελεύθερους.

Η εκδικητική και ηγετική μανία του Χίτλερ αποτέλεσε τη βασική αιτία για τον πόλεμο. Η αφορμή δεν άργησε να βρεθεί. Η επεκτατική πολιτική του Γερμανού ηγέτη περιελάμβανε την κατάκτηση της μέχρι τότε ελεύθερης πόλης του Ντάντσιχ, η οποία σήμερα ανήκει στην Πολωνία. Έτσι, ο πόλεμος ξεκίνησε την 1^η Σεπτεμβρίου του 1939, με την εισβολή της Γερμανίας στην Πολωνία.

Οι δύο αντίπαλες δυνάμεις ήταν οι Συμμαχικές Δυνάμεις και οι Δυνάμεις του Άξονα. Στις Δυνάμεις του Άξονα, τάχθηκε επίσης στο πλευρό της Γερμανίας η Ιταλία, με επικεφαλής τον φασίστα Μουσολίνι, και η Ιαπωνία. Η συμμετοχή της Ιαπωνίας στον πόλεμο ήταν στοχευόμενη. Επιθυμούσε, κατά αντιστοιχία με τη Γερμανία που ήθελε να κυριαρχήσει στην Ευρώπη, να κυριαρχήσει σε ολόκληρη την Ανατολή. Η Ιαπωνία δεν θα εξαπέλυε επίθεση εναντίον της Αμερικής, αν δεν είχε δώσει το έναυσμα η Γερμανία, ξεκινώντας τις συγκρούσεις⁸. Ο πόλεμος, πλέον, αφορούσε δύο διαφορετικά στρατόπεδα και είχε αναχθεί σε παγκόσμιο. Βέβαια, ο Χίτλερ είχε ήδη ξεκινήσει να οργανώνει τον πόλεμο χρόνια πριν, από το 1933, όταν το κόμμα του ανέβηκε στην εξουσία.

⁷ «Lebensraum», *Εγκυκλοπαίδεια του Ολοκαυτώματος*, διαθέσιμο στο <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/lebensraum> , ημερομηνία προσπέλασης 10.6.2022

⁸ A. Parker, «Ο Χίτλερ, η Γερμανία και η αφετηρία του πολέμου στην Ευρώπη», *Ερανιστής*, 13.4.2017, διαθέσιμο στο <https://eranistis.net/wordpress/2017/04/13/%ce%bf-%cf%87%ce%af%cf%84%ce%bb%ce%b5%cf%81-%ce%b7-%ce%b3%ce%b5%cf%81%ce%bc%ce%b1%ce%bd%ce%af%ce%b1-%ce%ba%ce%b1%ce%b9-%ce%b7-%ce%b1%cf%86%ce%b5%cf%84%ce%b7%cf%81%ce%af%ce%b1-%cf%84%ce%bf%cf%85/> , ημερομηνία προσπέλασης 20.6.2022

Γι' αυτόν το λόγο, πιστεύοντας πως η Γαλλία και η Βρετανία θα έμεναν αμέτοχες, οι Γερμανοί επιτέθηκαν στην Πολωνία. Προηγουμένως, είχαν φροντίσει να συνθηκολογήσουν με την Σοβιετική Ένωση, την οποία θεωρούσαν μεγάλη δύναμη. Η ειρήνη όμως αυτή δεν θα κρατούσε για πολύ. Η Πολωνία ηττήθηκε και θα παραδίδονταν, αν, «κόντρα» στις εκτιμήσεις του Χίτλερ, η Βρετανία και η Γαλλία δεν την έπειθαν να αντισταθεί. Ταυτόχρονα, οι Συμμαχικές αυτές Δυνάμεις εξαπέλυσαν επίθεση εναντίον της Γερμανίας, κηρύσσοντας την έναρξη του πολέμου.

Η Γερμανία, αφού κατέλαβε εύκολα τη Δανία και τη Νορβηγία, προχώρησε προς τα δυτικά της Ευρώπης. Οι επόμενες χώρες που καταλήφθηκαν από τους Γερμανούς, ήταν η Ελλάδα και η Γιουγκοσλαβία. Τον Ιούνιο του 1941 η Γερμανία στράφηκε κατά της μέχρι πρότινος συμμαχικής χώρας της Σοβιετικής Ένωσης, η οποία συμμετείχε πλέον στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμαχικών Δυνάμεων. Μάλιστα, η Σοβιετική Ένωση του Στάλιν, σε συνεργασία με τον Κόκκινο Στρατό, βοήθησε σε μεγάλο βαθμό στην ανατροπή των Ναζί.

Τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους διεξήχθη μάχη ανάμεσα στην Ιαπωνία και την Αμερική, που έμεινε στην ιστορία ως Περγλ Χάρμπορ, όπως ακριβώς ονομαζόταν το μεγαλύτερο πλοίο του αμερικανικού στόλου. Έτσι, η Αμερική αποφάσισε τη συμμετοχή στον πόλεμο, στο πλευρό των Συμμάχων. Δύο χρόνια αργότερα, η Αμερική ξεκίνησε την αντεπίθεση, δίνοντας προβάδισμα στους Συμμάχους

Το 1943 ο Μουσολίνι ανατράπηκε από την εξουσία και η Ιταλία συνθηκολόγησε. Ένα χρόνο αργότερα, το 1944, πραγματοποιήθηκε η απόβαση στη Νορμανδία και οι χώρες της Δύσης άρχισαν σταδιακά να απελευθερώνονται. Η αρχή του τέλους ήλθε, όταν απελευθερώθηκε η Γαλλία το 1944 και ξεκίνησε η πτώση της Γερμανίας. Οι Σοβιετικοί εισέβαλαν στη Γερμανία και το ίδιο έτος ακολούθησαν οι ΗΠΑ. Ο Χίτλερ, μπροστά στον φόβο της ήττας και της ταπείνωσης, αυτοκτόνησε, ενώ ο Μουσολίνι εκτελέστηκε. Όσο περνούσε ο καιρός, άρχισαν να καταστρέφονται τα όργανα εκτέλεσης της ναζιστικής εξουσίας, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ο πόλεμος έληξε πλέον οριστικά.

Μετά το πέρας τόσων χρόνων, είναι μέχρι και σήμερα φανερό πως ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε τη σφοδρότερη σύγκρουση στην παγκόσμια ανθρώπινη ιστορία. Τα θύματα που άφησε πίσω του, ανέρχονται σε εκατομμύρια. Άλλοι πέθαναν από τις πολεμικές συγκρούσεις και άλλοι από την πείνα και τις κακουχίες. Όμως, ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού των νεκρών προήλθε από το

Ολοκαύτωμα και αφορούσε αθώους και άοπλους ανθρώπους, που θυσιάστηκαν στον βωμό της «τέλειας» Γερμανίας.

Β' Κεφάλαιο

Το σχέδιο της Τελικής Λύσης

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, το μίσος του Χίτλερ για τους Εβραίους ήταν ακατάσβεστο και έπρεπε να προχωρήσει σε δραστικά μέσα για να τους εξοντώσει⁹. Οι Εβραίοι ονομάστηκαν από τους Γερμανούς Untermenschen¹⁰, δηλαδή κατώτεροι άνθρωποι, και ο αφανισμός τους από τον Χίτλερ αποτελούσε μονόδρομο, προκειμένου να επιτευχθεί η επιθυμητή ενότητα του κράτους. Μολονότι, όμως, οι Εβραίοι αποτελούσαν μια πολυπληθή μερίδα του πληθυσμού εκείνη την εποχή, ανέκαθεν θεωρούνταν κατώτεροι από τους υπόλοιπους¹¹.

Ο μάρτυρας Lucille Eichengreen, Εβραίος κάτοικος της Γερμανίας, περιγράφει πως στη ζωή τους ήρθαν τα πάνω-κάτω, όταν την εξουσία ανέλαβε ο Χίτλερ, αναφέροντας πως από τη μια στιγμή στην άλλη μεταλλάχθηκε η καθημερινότητά τους και η στάση όλων απέναντί τους. Δεν τους μιλούσαν και τους κακοποιούσαν, τόσο λεκτικά όσο και σωματικά. Ακόμα και οι ίδιοι οι Εβραίοι δεν μπορούσαν να καταλάβουν πού έχουν φταίξει και αξίζουν τέτοια συμπεριφορά, χωρίς ωστόσο να φαντάζονται πως οι μέρες που θα ακολουθούσαν, θα ήταν ακόμα δυσκολότερες¹².

Τον Σεπτέμβριο του 1935 υιοθετήθηκαν οι νόμοι της Νυρεμβέργης. Η Νυρεμβέργη ήταν η πόλη που αποτελούσε το «κέντρο» στο οποίο δρούσαν οι Ναζί. Σύμφωνα με αυτούς τους νόμους, οι Εβραίοι ήταν πλήρως αποκλεισμένοι από τη δημόσια ζωή της Γερμανίας¹³. Παράλληλα, δεν μπορούσαν να αποκτήσουν τη γερμανική υπηκοότητα, ενώ κάθε γάμος ανάμεσα σε Γερμανούς και Εβραίους δεν ήταν αποδεκτός¹⁴. Με αυτόν τον τρόπο, επιχειρούσε να τους ωθήσει σε

⁹ Το «μίσος» του Χίτλερ προς τον Εβραϊκό πληθυσμό είχε ξεκινήσει ήδη από την περίοδο που ο ίδιος βρισκόταν στη Βιέννη (Enzo Travizo, *Οι ρίζες της ναζιστικής βίας. Μια ευρωπαϊκή γενεαλογία*, σ.21)

¹⁰ Α. Κουλέτα, «Ολοκαύτωμα: 74 χρόνια μνήμης για τη μεγαλύτερη φρίκη στην ιστορία», *Έθνος*, 27.01.2019, διαθέσιμο στο

<https://www.ethnos.gr/World/article/18117/olokaytoma74xroniamnhmhsqgiathmegalyterhfrikhsthistoriavid>, ημερομηνία προσπέλασης 15.6.2022

¹¹ Είναι χαρακτηριστικό πως, κατά τη διάρκεια του 2^{ου} Ράιχ, ο Εβραϊκός πληθυσμός της Γερμανίας αυξήθηκε από 561.612 κατοίκους το 1880 σε 615.021 κατοίκους το 1940 (David Vital, *A People Apart: The Jews in Europe, 1789-1939*, 1999, σ.313)

¹² Laurence Reed, *Αουσβιτς. Οι Ναζί και η Τελική Λύση*, Αθήνα 2007, σ. 39.

¹³ Ωστόσο, για πολλούς Εβραίους, οι ιδέες που καλλιέργησε ο Χίτλερ είχαν ήδη να ξεκινήσει να κάνουν την εμφάνισή τους από την Αυστρία, με σκοπό και πάλι την «κάθαρση» του γένους (Jacqueline Rose, *Το ζήτημα του σιωνισμού*, 2006, σ. 164)

¹⁴ Βέβαια, η Γερμανία δεν ήταν η μόνη χώρα που αντιτάχθηκε στους Εβραίους, ωστόσο ήταν η πρώτη που ακολούθησε τόσο βίαιες και απάνθρωπες τακτικές. (Mark Mazower, *Η αυτοκρατορία του Χίτλερ. Η ναζιστική εξουσία στην κατοχική Ευρώπη*, μτφρ. Κώστας Κουρεμένος, Αθήνα 2009, σ. 392)

μετανάστευση και επειδή αυτό δεν κατέστη δυνατό, ο Χίτλερ αναγκάστηκε να λάβει δραστικότερα μέτρα.

Ο αντισημιτισμός αυτός ήταν αισθητός ήδη από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, ωστόσο πήρε τεράστιες διαστάσεις μετά την άνοδο του Χίτλερ στην εξουσία. Ο όρος «αντισημιτισμός» επινοήθηκε από τον Βίλχελμ Μαρ το 1879, για να υποδηλώσει την εχθρική διάθεση εναντίον των Εβραίων. Ωστόσο, η μνησικακία απέναντι σε αυτήν την ομάδα ατόμων, είχε πάρει «σάρκα και οστά» ήδη από το 1938, με την τραυματική νύχτα που έμεινε στην ιστορία ως η «Νύχτα των Κρυστάλλων».

Αρχικά, η πολιτική των Γερμανών ήταν να εκφοβίσουν κατά κύριο λόγο τους Εβραίους, ώστε να αναγκαστούν να εγκαταλείψουν τη χώρα μεταναστεύοντας. Χαρακτηριστικό γεγονός αποτελεί πως οι Εβραίοι ήταν αναγκασμένοι να φορούν στο στέρνο τους ένα διακριτικό χρυσό αστέρι, το επονομαζόμενο «Άστρο του Δαβίδ», το οποίο υποδήλωνε την εβραϊκή καταγωγή τους. Όλα αυτά, όμως, πήραν εντελώς διαφορετική πορεία μετά από την άκρως καθοριστική Νύχτα των Κρυστάλλων.

Η Νύχτα των Κρυστάλλων έλαβε χώρα στις 9 και 10 Νοεμβρίου του 1938. Ονομάστηκε έτσι, εξαιτίας των γυαλιών που θρυμματίστηκαν λόγω των καταστροφών που έγιναν κατά τη διάρκειά της. Αφορμή αποτέλεσε η δολοφονία του Γερμανού Ναζί Έρνεστ Βον Ροθ από τον Χέρσελ Γκρίνσπαν, έναν Πολωνοεβραίο, οι γονείς του οποίου απελάθηκαν από τους Ναζί.

Ως αντίποινα, οι Ναζί έθεσαν σε εφαρμογή το τρίτο και σοβαρότερο πογκρόμ τους εναντίον των Εβραίων¹⁵. Προχώρησαν σε βανδαλισμούς εβραϊκών κοινοτήτων, κατοικιών, σχολείων και επιχειρήσεων. Επιπλέον, οι νεκροί εκείνης της νύκτας ξεπέρασαν τους 400. Ανάμεσα στα θύματα συμπεριλαμβάνονταν και αυτόχειρες, οι οποίοι προτίμησαν να βάλουν τέλος στη ζωή τους, προκειμένου να γλυτώσουν τις επακόλουθες κτηνωδίες των Ναζί.

Οι Ναζί δεν φάνηκε να καταλαβαίνουν το λάθος τους. Αντιθέτως, συγκάλυψαν την επίθεση εναντίον των Εβραίων, θεωρώντας την απολύτως φυσιολογική. Μετά από εκείνη τη νύχτα, οι Ναζί διεκδίκησαν αποζημίωση από τους Εβραίους και ξεκίνησαν τις μαζικές διώξεις. Μπορούμε να πούμε πως όλα αυτά αποτέλεσαν ένα προμήνυμα για τις φρικιαστικές πράξεις των Ναζί που θα ακολουθούσαν. Η Νύχτα των Κρυστάλλων οδήγησε με «μαθηματική ακρίβεια» στην

¹⁵ ΤοΒΗΜΑteam, «Η Νύχτα των Κρυστάλλων- Το πογκρόμ της 9^{ης} Νοέμβρη 1938», *Το Βήμα*, 9.11.2021, διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2021/11/09/culture/i-nyхта-ton-krystallon/> ημερομηνία προσπέλασης 20.6.2022

υιοθέτηση της Τελικής Λύσης, μέσω της οποίας οι Ναζί θέλησαν να δώσουν τέλος στο Εβραϊκό πρόβλημα και ο μοναδικός τρόπος για να γίνει αυτό ήταν οι γενοκτονία τους μέσα από το Ολοκαύτωμα.

Εν ολίγοις, η Νύχτα των Κρυστάλλων έδωσε ένα μικρό δείγμα στους Εβραίους για τα γεγονότα που θα συνέβαιναν λίγο καιρό αργότερα. Ύστερα μάλιστα από 4 χρόνια, στις 20 Ιανουαρίου του 1942, ο Ράινχαρντ Χάιντριχ, ο αμέσως επόμενος από τον Χίμερ στη διοίκηση των SS, συγκάλεσε συνδιάσκεψη. Η συγκέντρωση αυτή έλαβε χώρα στο Βάνζε, ένα προάστιο του Βερολίνου, γι' αυτό και ονομάστηκε Διάσκεψη του Βάνζε¹⁶. Σε αυτήν έλαβαν μέρος 15 στελέχη του Τρίτου Ράιχ, που ανήκαν στις ανώτερες θέσεις, με κύριο μέλημά τους να αποφασίσουν τη μοίρα των Εβραίων.

Η απόφαση που πάρθηκε ήταν ξεκάθαρη. Για να αποκτήσει η Γερμανία κυρίαρχη θέση στον κόσμο, έπρεπε η φυλή να «καθαρίσει» από κάθε ξένο στοιχείο¹⁷. Αυτό απαιτούσε την άμεση και ολοκληρωτική εξόντωση του Εβραϊκού πληθυσμού όχι μόνο της Γερμανίας, αλλά και ολόκληρης της Ευρώπης. Βέβαια, η διάσκεψη του Βάνζε δεν αφορούσε μόνο το τι μέλλει γενέσθαι με τους Εβραίους, αλλά και τον τρόπο με τον οποίο θα γινόταν αυτό.

Γι' αυτόν τον λόγο, υιοθετήθηκε το σχέδιο της Τελικής Λύσης. Η Τελική Λύση περιελάμβανε την γενοκτονία των Εβραίων. Με τον όρο γενοκτονία εννοούμε την ολοκληρωτική καταστροφή ενός ολόκληρου γένους, την εξολόθρευση μιας ολόκληρης ομάδας ανθρώπων και του πολιτισμού τους εν γένει. Η γενοκτονία εκείνη είχε έναν συγκεκριμένο σκοπό, την «κάθαρση» του έθνους από τα ξένα στοιχεία.

Η Τελική Λύση περιελάμβανε τη διαδικασία του Ολοκαυτώματος, δηλαδή τις μαζικές εκτελέσεις των πληθυσμών και στη συνέχεια την καύση των νεκρών σωμάτων τους στα κρεματόρια. Επιπροσθέτως, προέβλεπε την εξόντωση ακόμα και του τελευταίου Εβραίου που θα βρισκόταν εν ζωή, προκειμένου να εξαλειφθεί κάθε ξένο στοιχείο. Οι Εβραίοι, για να δηλώσουν το Ολοκαύτωμα, χρησιμοποίησαν τον όρο Shoah, που στα Εβραϊκά σημαίνει Καταστροφή. Η Anne- Marie Baron, στο έργο της *The Shoah on Screen*, παρομοιάζει το Ολοκαύτωμα με μια μεγάλη θυσία¹⁸. Οι άνθρωποι οδηγούνταν στον βωμό σαν να ήταν ζώα και, εν τέλει, θυσιάζονταν στο

¹⁶ Laurence Rees, *ό.π.*, σ. 109.

¹⁷ Σε αρκετές περιπτώσεις κυριαρχούσε η ιδέα πως η γενοκτονία των Εβραίων ήταν επιδίωξη και σχέδιο ολόκληρης της Γερμανίας. Ο Χίτλερ ήταν στην πραγματικότητα ο υποκινητής και το «μέσο» υλοποίησης του σχεδίου αυτού (Enzo Traverso, *ό.π.*, σ. 25)

¹⁸ Anne-Marie Baron, *The Shoah on screen*, 2006, σ. 8.

όνομα ενός «ανώτερου θεού», δηλαδή στο όνομα του Χίτλερ, που επιθυμούσε μια δυνατή Γερμανία απαλλαγμένη από κάθε «παρασιτικό» στοιχείο. Άλλωστε, οι Ναζί θεωρούσαν τους Γερμανούς ανώτερους και έβλεπαν τους «κατώτερους» Εβραίους ως κίνδυνο για τον πολιτισμό τους.

Το μεγαλύτερο μέρος του Γερμανικού λαού δεν έδειχνε να συμφωνεί ιδιαίτερα με τη δολοφονία τόσων αθώων ανθρώπων. Βέβαια, δεν έδρασαν κατάλληλα. Αντιθέτως, χρόνια μετά την απελευθέρωση, οι ίδιοι αρνούσαν ότι είδαν ο,τιδήποτε από όσα συνέβαιναν εκείνη τη σκοτεινή περίοδο και εθελοτυφλούσαν μπροστά στα τόσο φρικιαστικά εγκλήματα. Ωστόσο, υπήρχε σίγουρα και η μειοψηφία των Γερμανών που επιθυμούσε τις πρακτικές του Χίτλερ και ήθελε να απαλλαγεί η φυλή τους από το Εβραϊκό στοιχείο¹⁹.

Κανείς Εβραίος δεν γλύτωνε από τη δολοφονική μανία του Χίτλερ. Στο στόχαστρο των Ναζί μπήκαν ακόμα και μικρά παιδιά. Και όχι τυχαία: Η μοίρα των παιδιών αποφασίστηκε από τον αρχηγό των SS, Χάινριχ Χίμλερ, σε ομιλία του το 1943²⁰. Ο Χίμλερ προώθησε την πρότασή του να εκτελούν ακόμα και τα μικρά παιδιά, υπό τον φόβο πως όταν τα παιδιά αυτά μεγαλώσουν, θα αναζητήσουν εκδίκηση, γι' αυτό και θα στραφούν εναντίον των Γερμανών και των παιδιών τους, που θα έχουν τότε μεγαλώσει, ανοίγοντας έτσι έναν νέο κύκλο πολέμου.

Τα μικρότερα παιδιά, μαζί με τους ηλικιωμένους, ήταν εντελώς άχρηστοι στα στρατόπεδα και, κατά συνέπεια, ήταν οι πρώτοι που οδηγήθηκαν στους θαλάμους εξόντωσης. Όταν, όμως, τα παιδιά ξεπερνούσαν τα 12 έτη, τα χρησιμοποιούσαν κανονικά σε καταναγκαστικά έργα ή σε πειράματα, όπως και τους υπόλοιπους ενήλικες. Τα περισσότερα από αυτά πέθαιναν κατά τη διάρκεια της παραμονής τους στα στρατόπεδα, αλλιώς εκτελούνταν σε στρατιωτικές επιχειρήσεις ή για αντίποινα. Υπήρχαν ασφαλώς και περιπτώσεις που τα παιδιά γεννιόντουσαν μέσα στα στρατόπεδα, όταν οι μητέρες τους ήταν κρατούμενες. Σε εκείνη την περίπτωση τα μωρά σκοτώνονταν αμέσως μετά τη γέννησή τους ή οδηγούνταν σε ιδρύματα μέχρι να φτάσουν στην ηλικία που θα ήταν πλέον χρήσιμα για το στρατόπεδο.

Από την άλλη πλευρά, τα παιδιά που γεννιόνταν σε γκέτο είχαν την ευκαιρία να επιβιώσουν, εφόσον οι υπόλοιποι Εβραίοι τα έκρυβαν και τα φυγάδευαν. Ωστόσο, πολλά παιδιά κατάφεραν να επιβιώσουν και συνέβαλαν αποφασιστικά στις μυστικές

¹⁹ Laurence Rees, *ό. π.*, σ 89

²⁰ ΤοBHMAteam, «Η Νύχτα των Κρυστάλλων- Το πογκρόμ της 9^{ης} Νοέμβρη 1938», *Το Βήμα*, διαθέσιμο στο <https://www.tovima.gr/2021/11/09/culture/i-nyxta-ton-krystallon/>, ημερομηνία προσπέλασης 20.6.2022

και αντιστασιακές οργανώσεις μέσα και έξω από τα γκέτο. Ακόμη, μάλιστα, και ο υπόλοιπος πλανήτης ευαισθητοποιήθηκε ιδιαίτερα στο θέμα των μικρών παιδιών. Χαρακτηριστικό δείγμα του παραπάνω αποτελεί η επιχείρηση Kindertransport²¹ (μεταφορά παιδιών), με την οποία τα παιδιά των Εβραίων φυγαδεύονταν στην Ευρώπη, κυρίως στη Μεγάλη Βρετανία. Εκεί φιλοξενούνταν από διάφορες οικογένειες και μεγάλωναν μαζί τους, όπως έγινε στη περίπτωση της, πλέον γνωστής σε όλους, Άνας Φρανκ.

Συνοψίζοντας, το σχέδιο που υιοθέτησαν οι Ναζί για το μέλλον των Εβραίων, αυτό ήταν απάνθρωπο, σκληρό και βάνουσο: Ένα σχέδιο που δεν άργησε να τεθεί σε εφαρμογή και να φέρει κατά τα πρώτα χρόνια τα επιθυμητά για τους Ναζί αποτελέσματα. Άνθρωποι που ήταν διατεθειμένοι να εξοντώσουν εκατομμύρια αθώων, προκειμένου να πετύχουν προσωπικά οφέλη και, τελικά, έμειναν στη ιστορία, στιγματίζοντας ολόκληρο τον λαό τους.

²¹ «Kindertransport 1938-40», *Εγκυκλοπαίδεια του Ολοκαυτώματος*, διαθέσιμο στο <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/kindertransport-1938-40>, ημερομηνία προσπέλασης 15.6.2022

Γ' Κεφάλαιο

Το ολοκαύτωμα των Εβραίων

3.1. Τρόπος αφανισμού και συνέπειες

Οι Ναζί προσπαθούσαν να βρουν συμφέροντες τρόπους για να εξοντώσουν όσο το δυνατόν αποτελεσματικότερα και μαζικότερα τους Εβραίους. Βασικότερο μέσον θανάτου των κρατουμένων ήταν το δηλητηριώδες αέριο Zyklon B, το οποίο χρησιμοποιούταν στην καθημερινότητα για ψεκασμούς. Η εκτέλεση γινόταν κυρίως στο Άουσβιτς, σε θάλαμο λίγα μέτρα μακριά από το γραφείο των SS.

Οι θάλαμοι αερίων άρχισαν να χρησιμοποιούνται μετά την εισβολή των Γερμανών στη Σοβιετική Ένωση, τον Ιούνιο του 1941²². Η χρήση αυτού του πρωτότυπου τρόπου εκτέλεσης επιλέχτηκε διότι παρουσίαζε κάποια πλεονεκτήματα έναντι άλλων μεθόδων θανάτου. Αρχικά, σίγουρα ήταν ευκολότερος και γρηγορότερος τρόπος, αλλά κάτι τέτοιο ίσχυε μόνο για τους εκτελεστές. Το μόνο που είχαν να κάνουν ήταν να οδηγήσουν τους μελλοθάνατους στους θαλάμους αερίων, παραπλανώντας τους, και στη συνέχεια, αφού κλειδώσουν τις πόρτες, να απελευθερώσουν το φονικό αέριο. Στον αντίποδα για τους εκτελεσθέντες, η πορεία από τη ζωή προς τον θάνατο ήταν άκρως βασανιστική και έμοιαζε να διαρκεί αιώνες. Ταυτόχρονα, αυτού του είδους η εκτέλεση ήταν και σχετικά πιο οικονομική, εφόσον οι Ναζί είχαν την δυνατότητα με μια δόση αερίου να θανατώσουν μαζικά τόσους ανθρώπους ταυτόχρονα.

Η διαδικασία που χρησιμοποιούταν, ήταν συγκεκριμένη. Αρχικά, έφταναν στο στρατόπεδο τα τρένα που μετέφεραν τους Εβραίους. Οι επιβάτες αποβιβάζονταν και στοιχίζονταν σε μια γραμμή. Έπειτα γινόταν ο διαχωρισμός ανάμεσα σε αυτούς που θα ήταν παραγωγικοί και, κατά συνέπεια, θα μπορούσαν να εργαστούν. Όσοι κρίνονταν ακατάλληλοι για εργασία, οδηγούνταν στους θαλάμους αερίων για εκτέλεση.

Όσον αφορά την άφιξή τους εκεί, η κατάσταση ήταν το ίδιο δραματική. Οι κρατούμενοι έτρεχαν γυμνοί στα κρεματόρια, ενώ τους ακολουθούσαν οι άντρες των SS με τα όπλα ανά χείρας. Την ίδια στιγμή το κρύο ήταν μεγάλο τις περισσότερες φορές, κάνοντας την κατάσταση ακόμα πιο δυσβάσταχτη. Ο Jerzy Bielecki,

²² Ο τρόπος θανάτωσης που επιλέχθηκε από τους Ναζί θεωρείται ως φυσική συνέχεια της εκτέλεσης με γκιλοτίνα. Σίγουρα μεσολάβησαν και άλλοι τρόποι θανάτου, ωστόσο εδώ γίνεται λόγος για την απαρχή και την μετεξέλιξη των μαζικών εκτελέσεων (Enzo Traverso, *ό. π.*, σ. 52)

μάρτυρας κατά την άφιξη των Σοβιετικών στο στρατόπεδο, αναφέρεται χαρακτηριστικά στα βιογραφικά τους, εξαιτίας του κρύου: «Ήταν ένας απαίσιος ήχος. Δεν είχα ξανακούσει ποτέ κάτι τέτοιο. Γυμνοί, μπήκαν στους θαλάμους αερίων. Ήταν μια διαβολική, κολασμένη εικόνα.»²³

Η πορεία προς τον θάνατο γινόταν εν αγνοία των κρατουμένων, επειδή τους είχαν πείσει πως θα τους πήγαιναν απλώς για απολύμανση. Μάλιστα, οι SS φέρονταν πολύ ευγενικά στους κρατούμενους, στα πλαίσια της παραπλάνησής τους. Ένας κρατούμενος εργαζόμενος του Άουσβιτς συνοψίζει αυτό που συνέβαινε στην ψυχή του με δύο φράσεις: «Γίνεσαι αδιάφορος. Ο άνθρωπος μπορεί να συνηθίσει τα πάντα»²⁴. Οι Ναζί προσπαθούσαν να ηρεμήσουν με καθησυχαστικά λόγια τους κρατουμένους, προκειμένου να μην καταλάβουν ότι πρόκειται να πεθάνουν. Στόχος τους ήταν να τους πείσουν ότι απλά τους οδηγούσαν σε θάλαμο απολύμανσης και πως όλα αυτά αποτελούσαν μέρος της διαδικασίας για την είσοδό τους στο στρατόπεδο.

Στη συνέχεια τους οδηγούσαν στους θαλάμους, όπου ξεκινούσαν να εκτυλίσσονται τα πλέον δραματικά δευτερόλεπτα της ζωής τους. Οι πόρτες πίσω τους έκλειναν, εγκλωβίζοντάς τους στον σκοτεινό θάλαμο, αφού πρώτα τους είχαν ξυρίσει τα κεφάλια. Ενώ η είσοδος σφραγιζόταν, απελευθερώνονταν το μονοξείδιο του άνθρακα ή το Zyklon B, τα οποία μετατρέπονταν σε δηλητηριώδη αέρια μετά την επαφή τους με τον αέρα. Σύμφωνα με μαρτυρία του Hans Stark, ο οποίος εργαζόταν για τους SS, το Zyklon B έπεφτε πάνω στο σώμα των μελλοθάντων όσο ήταν ακόμα σε στέρεα μορφή. Σε εκείνο το σημείο οι κρατούμενοι καταλάβαιναν τι επρόκειτο να συμβεί και ξεκινούσαν τον θρήνο τους. Έπειτα από λίγο οι θρήνοι έπαυαν και ο θάλαμος γέμιζε πτώματα. Συνήθως άφηναν την τελευταία τους πνοή λίγα λεπτά μετά από την απελευθέρωση του αερίου. Αφού πέθαιναν, οι φρουροί αφαιρούσαν τυχόν χρυσά δόντια και σφραγίσματα και μετά οδηγούσαν τα πτώματα στα κρεματόρια, όπου και αποτεφρώνονταν.

Σίγουρα, ιδιαίτερα στον ψυχολογικό τομέα, αυτή η μέθοδος βοηθούσε σημαντικά τους φύλακες των SS, εφόσον έτσι απέφευγαν την ωμή βία. Την ίδια στιγμή, μπορούσαν να εκμεταλλευτούν πιο εύκολα τα προσωπικά αντικείμενα των νεκρών. Ύστερα από τον θάνατό τους οι φρουροί δεν μπορούσαν να τους αφαιρέσουν τα ρούχα εύκολα. Γι' αυτό, πείθοντάς τους πως τους πήγαιναν για μπάνιο, οι ίδιοι

²³ Laurence Reed, *ό. π.*, σ. 109.

²⁴ Laurence Reed, *ό. π.*, σ. 111.

έβγαζαν μόνοι τους τα ρούχα και τα προσωπικά τους αντικείμενα, χωρίς να ξέρουν ότι δεν επρόκειτο να τα ξαναδούν.

Ωστόσο, μετά από λίγο καιρό, αυτός ο τρόπος εκτέλεσης άρχισε να παρουσιάζει κάποια μειονεκτήματα. Το σημαντικότερο πρόβλημα ήταν οι θόρυβοι που προέκυπταν από τις εκτελέσεις. Γι' αυτό, κατά τη διάρκεια των εκτελέσεων, οι φρουροί των SS έβαζαν μπροστά μηχανές, προκειμένου ο ήχος να «καταπνίξει» τις φωνές των μελλοθανάτων.

Επιπροσθέτως, το κρεματόριο όπου βρίσκονταν οι θάλαμοι αερίων, βρισκόταν πολύ κοντά στο στρατόπεδο, οπότε ήταν σχεδόν αδύνατον να κρύψουν τις εκτελέσεις από τους υπόλοιπους κρατούμενους. Έτσι, όσο περνούσε ο καιρός, η μέθοδος του καθισυχασμού έπαυε και οι εκτελέσεις γίνονταν γρηγορότερα.

Ένα ακόμη ζήτημα που προέκυψε, αποτέλεσε η ταφή των νεκρών, οι οποίοι ήταν πολυάριθμοι και ο χώρος που θα τους έθαβαν δεν επαρκούσε. Έτσι, υιοθετήθηκε η βάνανση λύση της καύσης. Τοποθετούσαν τους νεκρούς σε ομαδικούς φούρνους και έκαιγαν ομαδικά τα σώματά τους. Γι' αυτό και η διαδικασία αυτή ονομάστηκε Ολοκαύτωμα. Με αυτόν τον τρόπο λύθηκε το ζήτημα του χώρου, ενώ απαιτούνταν λιγότερος κόπος από τους φρουρούς.

Σε αυτό το σημείο αξίζει ωστόσο να σημειωθεί πως στα στρατόπεδα συγκέντρωσης δεν πέθαιναν όλοι εξαιτίας των δηλητηριάσεων. Όσοι ήταν υγιείς και αρτιμελείς, ασχολούνταν με την καταναγκαστική εργασία. Άλλωστε, τα τόσο μεγάλα στρατόπεδα έπρεπε με κάποιον τρόπο να συντηρηθούν και οι φυλακισμένοι Εβραίοι αποτελούσαν την ιδανικότερη λύση. Η καταναγκαστική εργασία θεσπίστηκε τον Οκτώβριο του 1939, μόλις η Γερμανία κατέλαβε την Πολωνία. Αρχικά αφορούσε αποκλειστικά άνδρες ηλικίας 14-60 ετών και ύστερα γυναίκες και παιδιά, 12-14 ετών.

Το όφελος από την εργασία των Εβραίων ήταν πολλαπλό. Αφενός, προστατευόταν η ψυχολογία των Γερμανών και αφετέρου θα χρειάζονταν λιγότερα γερμανικά χέρια. Τα καθήκοντά τους περιελάμβαναν ταφή νεκρών, καθαρισμό θαλάμων και τακτοποίηση των προσωπικών αντικειμένων των κρατουμένων. Η μεταχείριση τους ήταν πολύ σκληρή. Όσοι κρίνονταν ακατάλληλοι, εκτελούνταν. Αλλά και αυτοί που εργάζονταν, πολλές φορές πέθαιναν από τις κακουχίες. Ύστερα από κάποιες ημέρες δουλειάς, οι Ναζί εκτελούσαν τους εργαζόμενους και σύντομα τους αντικαθιστούσαν οι νεόφερτοι. Οι Εβραίοι που γνώριζαν τη μοίρα τους, οργανώνονταν σε ομάδες έτοιμες για εξέγερση ανά πάσα στιγμή, αφού δεν είχαν

τίποτα να χάσουν. Μπορούμε, λοιπόν, να πούμε πως τα καταναγκαστικά έργα λειτουργούσαν ως ένα άτυπος μηχανισμός εξόντωσης των Εβραίων.

Από την κατάσταση αυτή δεν γλύτωσαν ούτε οι Εβραίοι της Θεσσαλονίκης²⁵. Έπειτα από διαταγή των Ναζί, παρουσιάστηκαν περίπου 9000 Εβραίοι, οι 2000 από τους οποίους μεταφέρθηκαν στα στρατόπεδα για καταναγκαστική εργασία. Οι υπόλοιποι κρατήθηκαν ως όμηροι, έως ότου καταβάλει τα λύτρα η Εβραϊκή κοινότητα της Θεσσαλονίκης, ενώ πολλοί από αυτούς δεν κατάφεραν ποτέ να γυρίσουν στην Ελλάδα.

Ωστόσο, οι θάνατοι που συνέβαιναν τότε, δεν αφορούσαν μόνο τα στρατόπεδα. Οι Ναζί υπέβαλλαν τους κρατούμενους και σε μια τελευταία δοκιμασία που ονομαζόταν Πορεία Θανάτου και έλαβε χώρα κυρίως το 1945, λίγο πριν το τέλος του πολέμου. Παρότι μάλιστα οι Πορείες Θανάτου φάνταζαν ως κάτι ακίνδυνο, αποτέλεσαν την αιτία που πολλοί άνθρωποι έχασαν τη ζωή τους λίγο πριν την απελευθέρωσή τους.

Ειδικότερα, λίγο πριν το τέλος του πολέμου, οι Γερμανοί μετέφεραν τους κρατούμενους στα στρατόπεδα της Γερμανίας, πρώτα με τραίνο και αναγκάζοντάς τους στη συνέχεια να συνεχίσουν πεζοί. Στα στρατόπεδα που κατευθύνονταν, απασχολούνταν σε καταναγκαστικές εργασίες. Δεν κατάφεραν, όμως, όλοι να φτάσουν στον προορισμό τους, καθώς περίπου 1 στους 4 πέθαινε στη διαδρομή, κυρίως λόγω των ακραίων θερμοκρασιών, της πείνας και της κακουχίας. Επιπροσθέτως, πολλές φορές οι ίδιοι οι φύλακες σκότωναν εν ψυχρώ τους κρατούμενους.

Δύο ήταν οι σημαντικότερες Πορείες Θανάτου²⁶: Η πρώτη ήταν η πορεία από το Άουσβιτς, που πραγματοποιήθηκε τον Ιανουάριο του 1945 και μεταφέρθηκαν εκεί περίπου 60.000 κρατούμενοι. Πολλοί πέθαναν πριν καν ξεκινήσει η πορεία, ενώ περίπου 10 μέρες αργότερα απελευθερώθηκαν οι τελευταίοι κρατούμενοι του Άουσβιτς.

Μετά από τρεις μήνες, πραγματοποιήθηκε η μεγάλη Πορεία Θανάτου από το Νταχάου. Συνέβη μόλις τρεις μέρες πριν από την απελευθέρωση του στρατοπέδου και μεταφέρθηκαν περίπου 3.000 κρατούμενοι. Μετά από την απελευθέρωση του

²⁵ *Η Μαύρη Βίβλος της Κατοχής*, Αθήνα 2006, σ. 68.

²⁶ The world Holocaust Remembrance Center, *Σόα, το Ολοκαύτωμα. Πώς ήταν ανθρωπίνως δυνατόν*, Yad Vashem, χ.χ. σ. 16.

Νταχάου, ελευθερώθηκαν και οι επιζώντες της πορείας, ενώ πολλοί πέθαναν ή εκτελέστηκαν κατά τη διάρκειά της.

3.2. Στρατόπεδα συγκέντρωσης

3.2.A. Άουσβιτς

Το Άουσβιτς αποτελεί το μεγαλύτερο και σημαντικότερο στρατόπεδο συγκέντρωσης κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ιδρύθηκε στην Πολωνία στα μέσα του 1940 από τους Ναζί, και συγκεκριμένα στην πόλη Οσβιέτσιμ, η οποία καταλήφθηκε από τους Γερμανούς. Λειτουργήσε τόσο ως στρατόπεδο για καταναγκαστική εργασία όσο και σαν στρατόπεδο εξόντωσης. Το Άουσβιτς ανήκε στην Επιθεώρηση Στρατοπέδων Συγκέντρωσης και ήταν τόσο σημαντικό, που μέχρι και το Οσβιέτσιμ μετονομάστηκε σε Άουσβιτς²⁷.

Ο λόγος της δημιουργίας του ήταν κατά κύριο λόγο ο μεγάλος αριθμός Πολωνών κρατουμένων, που καθιστούσε αδύνατη τη φυλάκισή τους σε οποιοδήποτε άλλο στρατόπεδο. Σταδιακά μετατράπηκε στο μεγαλύτερο σύμβολο εξόντωσης, φρίκης και θανάτου, αλλά και γενικότερα του Ολοκαυτώματος, ενώ μέχρι και σήμερα το άκουσμά του προκαλεί ρίγη και τρόμο.

Όπως προαναφέρθηκε, το Άουσβιτς χτίστηκε στο Οσβιέτσιμ της Πολωνίας, παίρνοντας αργότερα πήρε το όνομα του στρατοπέδου. Γενικότερα, τα στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπως και το Άουσβιτς, βρισκόταν μακριά και απομονωμένα από τις κεντρικές πόλεις. Γύρω του υπήρχαν ψηλοί πύργοι εποπτείας και φράκτες από συρματοπλέγματα που εξέπεμπαν ηλεκτρισμό, προκειμένου να μην μπορεί κανείς να δραπετεύσει. Λίγο καιρό αργότερα, και αφότου το Άουσβιτς επεκτάθηκε εξαιτίας του μεγάλου όγκου εκτοπισμένων, τα όρια του φράκτη και των συρματοπλεγμάτων αυξήθηκαν, φτάνοντας έως και περίπου 40 χιλιόμετρα έξω από το στρατόπεδο.

Το Άουσβιτς λειτουργήσε υπό τη διοίκηση συνολικά τριών ισχυρών ανδρών των SS, του αντισυνταγματάρχη Rudolf Hoess, του αντισυνταγματάρχη Arthur Liebschel και του συνταγματάρχη Richard Baer²⁸. Γενικότερα, το Άουσβιτς το διοικούσαν άνθρωποι των SS. Στόχος τους ήταν να λειτουργούν ως αστυνομία, στρατός αλλά και διοίκηση ταυτόχρονα, ενώ αναλάμβαναν να προστατεύουν τις

²⁷ Ιστορικό Λεύκωμα, *Το Άουσβιτς- Μπρεκέναν: Το παρελθόν και το παρόν*, 2010, σ. 4.

²⁸ «Άουσβιτς», *Εγκυκλοπαίδεια του Ολοκαυτώματος*, διαθέσιμο στο <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/auschwitz>, ημερομηνία προσπέλασης 15.6.2022

συγκεντρώσεις των Ναζί. Στο σώμα των SS μπορούσαν να καταταχθούν κυρίως μέλη και στελέχη του στρατοπέδου και της φρουράς.

Αργότερα, και εξαιτίας του υπερπληθυσμού των κρατουμένων, έγινε επιτακτική η ανάγκη για την αύξηση του αριθμού των φρουρών. Έτσι, στους SS κατατάχτηκαν επίσης οι Volksdeutsche, δηλαδή πολίτες άλλων χωρών, οι οποίοι όμως κατάγονταν αποδεδειγμένα από τη Γερμανία²⁹. Μέχρι το τέλος του πολέμου και την επακόλουθη διάλυση του στρατοπέδου υπολογίζεται ότι στο Άουσβιτς εργάστηκαν πάνω από 8.000 άτομα, ανάμεσά τους και γυναίκες.

Σύμφωνα με τα προλεχθέντα, το Άουσβιτς αποτέλεσε το σημαντικότερο στρατόπεδο συγκέντρωσης κατά τον πόλεμο. Ήταν χτισμένο σε σημείο που επέτρεπε την πρόσβαση κρατουμένων, έχοντας ως αποτέλεσμα να καταφθάνουν καθημερινά εκεί εκατοντάδες. Έτσι, δεν άργησε να επεκταθεί περισσότερο.

Το πρώτο μέρος του Άουσβιτς που δημιουργήθηκε και λειτούργησε ήταν το Άουσβιτς I, το λεγόμενο Stammlager, ή αλλιώς «κύριο στρατόπεδο». Οι λόγοι δημιουργίας του ήταν κυρίως η ανάγκη για τη φυλάκιση εχθρών του καθεστώτος και η διαμονή κρατουμένων για καταναγκαστική εργασία, ενώ ταυτόχρονα λειτουργούσε και ως τόπος εξόντωσης πληθυσμών μέσω των θαλάμων αερίων και των κρεματορίων. Την ίδια στιγμή, οι κρατούμενοι υποβάλλονταν σε βασανιστικά και απάνθρωπα πειράματα. Υπολογίζεται ότι οι πρώτοι κρατούμενοι που κατέφτασαν εκεί, ήταν Γερμανοί και Πολωνοί από το Νταχάου, ενώ συνολικά το στρατόπεδο φαίνεται να υπήρξε τόπος φυλάκισης για περίπου 20.000 ανθρώπους.

Εξαιτίας των πολλών κρατουμένων, το Άουσβιτς χρειαζόταν ακόμα μεγαλύτερη ανάπτυξη. Εξαιτίας αυτού, δημιουργήθηκε το δεύτερο μεγαλύτερο και γνωστότερο στρατόπεδο, το Άουσβιτς Birkenau, που κτίστηκε το 1941, ένα χρόνο μετά το Stammlager, και ήταν διαμορφωμένο έτσι ώστε να χωρά περίπου 90.000 κρατούμενους. Πράγματι, το Birkenau είχε περισσότερα από 10 τμήματα, που χωρίζονταν από ηλεκτροφόρους φράκτες. Αποτέλεσε φυλακή για τους περισσότερους κρατούμενους από όλα τα στρατόπεδα, ενώ υπήρχαν ξεχωριστά τμήματα για άνδρες, γυναίκες και παιδιά.

Το Birkenau έμεινε στην ιστορία κυρίως λόγω των εκτελέσεων που λάμβαναν χώρα εκεί, επειδή αποτελούσε το σημαντικότερο κέντρο εξόντωσης. Εκτός από τους θαλάμους αερίων, δημιουργήθηκαν επίσης τέσσερα μεγάλα κρεματορία, το

²⁹ Ιστορικό Λεύκωμα, ό.π., σ. 5.

κάθε ένα από τα οποία περιελάμβανε την περιοχή έκδυσης, όπου οι κρατούμενοι έβγαζαν τα ρούχα τους, τους θαλάμους αερίων και τον κλίβανο, όπου αποτεφρώνονταν τα πτώματα. Οι εκτελέσεις στο Birkenau συνεχίστηκαν αμείωτες έως το 1944.

Γενικότερα, κατά την περίοδο 1942-1944 ιδρύθηκαν συνολικά 47 στρατόπεδα στο Άουσβιτς. Ένα από αυτά ανεξαρτητοποιήθηκε το 1944 και άρχισε να λειτουργεί ως αυτόνομη προέκτασή του, με το όνομα Monowitz. Το Monowitz «φιλοξένησε» περίπου 11.000 Εβραίους, η πλειοψηφία των οποίων έφτασε εκεί από το Άουσβιτς I. Εκεί μετέφεραν τους Εβραίους οι οποίοι παραβίαζαν τους εργατικούς κανόνες των Ναζί, εφόσον το στρατόπεδο διέθετε και ένα Στρατόπεδο Επιμόρφωσης Εργατών.

Καθημερινά έφταναν στο στρατόπεδο εκατοντάδες θύματα, άλλοι ως αναλώσιμοι εργάτες και άλλοι κατευθυνόμενοι αποκλειστικά στους θαλάμους αερίων. Είναι γνωστό πως συγκεκριμένα στο Birkenau κατέφτασαν περισσότεροι από 1.000.000 Εβραίοι και περισσότεροι από 140.000, μη Εβραίοι, Πολωνοί, 23.000 Ρομά, 15.000 Σοβιετικοί και 25.000 άτομα από άλλες κοινωνικές ομάδες³⁰.

Κατά την άφιξή τους στο στρατόπεδο, οι κρατούμενοι περνούσαν από διαλογή, όπου αυτοί που φαίνονταν κατάλληλοι λόγω ηλικίας, υγείας και σωματικής κατάστασης στέλνονταν για καταναγκαστική εργασία. Οι υπόλοιποι, νομίζοντας ότι πήγαιναν για μπάνιο και απολύμανση, οδηγούνταν στους θαλάμους αερίων. Όπως αναφέρει ο Πολωνός κρατούμενος Kazimierz Smolen, ο οποίος ήταν μάρτυρας σε μια άφιξη τρένου, παρόλο που χιόνιζε, το τρένο σταμάτησε τρία χιλιόμετρα έξω από το στρατόπεδο. Οι SS τους διέταζαν να γδυθούν και έπειτα να μπαίνουν σε βαρέλια για απολύμανση. Παρά το κρύο και το χιόνι, τους ανάγκαζαν να περπατούν γυμνοί μέχρι το στρατόπεδο. Εξαιτίας των κακουχιών και των άσχημων καιρικών συνθηκών, οι άνθρωποι είχαν τόσο πολύ αποδυναμωθεί, ώστε δεν μπορούσαν να σταθούν στα πόδια τους, όταν οι Ναζί τους χάραζαν το τατουάζ με τον αριθμό τους³¹.

Το στρατόπεδο του Άουσβιτς λειτούργησε τόσο ως στρατόπεδο συγκέντρωσης όσο και ως στρατόπεδο εξόντωσης. Η πρώτη του λειτουργία, όμως, ήταν ως στρατόπεδο συγκέντρωσης, όπου οι κρατούμενοι απασχολούνταν σε καταναγκαστικά έργα. Η λειτουργία του θεωρείται ότι ξεκίνησε τον Ιούνιο του 1940,

³⁰ «Άουσβιτς», Εγκυκλοπαίδεια του Ολοκαυτώματος, διαθέσιμο στο <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/auschwitz>, ημερομηνία προσπέλασης 15.6.2022

³¹ Laurence Rees, *ό. π.*, σ. 93

όπου έφτασαν και οι πρώτοι Πολωνοί κρατούμενοι. Πολύ συχνά μεταφέρονταν στο Άουσβιτς ακόμα και ολόκληρε οικογένειες, οι οποίες κατά την παραμονή τους εκεί χωρίζονταν.

Μόλις έφταναν στο στρατόπεδο έπαιναν να έχουν όνομα και ταυτότητα. Απεναντίας, ως ταυτότητα χρησίμευε ένας αριθμός που έφεραν πάνω τους ως τατουάζ και, με βάση αυτόν τον αριθμό, κατατάσσονταν σε καταλόγους. Ακόμα και Εβραίοι που προορίζονταν για εκτέλεση, αλλά εν τέλει είχαν θεωρηθεί κατάλληλοι για εργασία από τους γιατρούς, είχαν μια δεύτερη ευκαιρία και εγγράφονταν στους καταλόγους.

Βέβαια, η ζωή γι' αυτούς τους ανθρώπους ήταν εξαιρετικά δύσκολη και οι περισσότεροι δεν κατάφεραν να δουν με τα ίδια τους τα μάτια την ημέρα της απελευθέρωσης, πεθαίνοντας κατά τη διάρκεια των καταναγκαστικών έργων από την πείνα και τις κακουχίες. Άλλοι δεν κατάφεραν να αντέξουν τα βασανιστικά πειράματα στα οποία υποβάλλονταν.

Όσοι από τους κρατούμενους θεωρούνταν ακατάλληλοι για καταναγκαστική εργασία, έβλεπαν την πιο «σκληρή πλευρά» του στρατοπέδου. Το Άουσβιτς, ιδιαίτερα μετά το 1942, άρχισε να λειτουργεί ως στρατόπεδο εξόντωσης. Εκεί μεταφέρονταν οι ανίκανοι για εργασία, όπως οι άρρωστοι, οι ηλικιωμένοι, οι γυναίκες και τα παιδιά, ενώ ακόμα και οι έγκυες δεν γλύτωναν από αυτήν τη ζοφερή κατάσταση. Η ζωή αυτών των Εβραίων δεν είχε κυριολεκτικά καμία αξία για τους Ναζί, αφού παρέλειπαν ακόμα και να τους δώσουν αριθμούς ή να τους εγγράψουν σε καταλόγους. Έτσι, η μνήμη χιλιάδων ανθρώπων χάθηκε στην ανωνυμία τους.

Βέβαια, πολλοί κρατούμενοι του Άουσβιτς δεν κάθονταν να περιμένουν υπομονετικά την μοίρα τους, και αυτό το δηλώνουν τόσο οι αντιστασιακές ομάδες που οργανώθηκαν στο στρατόπεδο όσο και η εξέγερση που πραγματοποιήθηκε τον Οκτώβριο του 1944. Και μπορεί να είχαν χάσει τα πάντα, δεν έχασαν όμως την αξιοπρέπειά τους.

Οι πρώτες αντιστασιακές ομάδες εντός των στρατοπέδων άρχισαν να κάνουν την εμφάνισή τους το 1940. Κύριοι υποκινητές του ήταν ως επί το πλείστον Πολωνοί κρατούμενοι με διττό στόχο. Αφενός, το κύριο μέλημά τους ήταν να διασωθούν οι κρατούμενοι του στρατοπέδου, αφετέρου, όμως, ήθελαν ο κόσμος έξω από το Άουσβιτς να ενημερωθεί για τη βίαιη και απάνθρωπη κατάσταση που επικρατούσε εντός αυτού.

Κατά καιρούς οι αντιστασιακές αυτές οργανώσεις, με τη βοήθεια των ελεύθερων Πολωνών, οργάνωναν εξεγέρσεις με σκοπό την απόδραση. Μια από αυτές τις εξεγέρσεις πήρε ένοπλη μορφή στις 7 Οκτωβρίου 1944³², όταν κρατούμενοι του Ειδικού Αποσπάσματος ξεσηκώθηκαν, μόλις έμαθαν ότι επρόκειτο να οδηγηθούν για εκτέλεση. Στη διάρκεια της ένοπλης αυτής εξέγερσης σκοτώθηκαν τρεις φρουροί των SS, ενώ με τη βοήθεια των εκρηκτικών που είχαν μεταφέρει Εβραίοι της καταναγκαστικής εργασίας στο στρατόπεδο, καταστράφηκε ένα κρεματόριο. Θεωρούμενοι προδότες, οι Εβραίοι αυτοί κρεμάστηκαν δημοσίως λίγο πριν την απελευθέρωση του στρατοπέδου.

Το Άουσβιτς απελευθερώθηκε εν τέλει το 1944, όταν ο Ερυθρός Σταυρός εισέβαλε στο στρατόπεδο. Οι δυνάμεις των SS αναγκάστηκαν να εξαφανίσουν όλα τα στοιχεία που πιστοποιούσαν την παρουσία τους εκεί. Προκειμένου να επιτύχουν τον σκοπό τους, δεν δίστασαν να βάλουν φωτιά και να κατεδαφίσουν τα εναπομείναντα κρεματόρια. Βέβαια, πολλοί κρατούμενοι είχαν ήδη πεθάνει, είτε από τις εκτελέσεις είτε από τις κακουχίες και τις εξαιρετικά δύσκολες συνθήκες διαβίωσης. Όσοι κρατούμενοι ήταν αρτιμελείς, κατάφεραν να εγκαταλείψουν το στρατόπεδο τον Ιανουάριο του ίδιου έτους. Λίγες μέρες αργότερα απομακρύνθηκαν και οι τελευταίοι κρατούμενοι. Το Άουσβιτς, το οποίο είχε στερήσει τη ζωή από τόσους ανθρώπους, αποτελούσε πλέον παρελθόν.

3.2.B. Νταχάου

Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης ήταν η «σφραγίδα» των Ναζί και το άκουσμά τους και μόνο προκαλεί μέχρι σήμερα ρίγη και τρόμο, ακόμα και σε άτομα που δεν έζησαν αυτήν την τραγωδία άμεσα ή έμμεσα. Εκτός, όμως, από το Άουσβιτς, αξίζει να αναφέρουμε και άλλα, δευτερεύοντα στρατόπεδα, τα οποία εκτελούσαν επίσης το ίδιο φρικιαστικό έργο. Το σημαντικότερο από αυτά ήταν αναμφισβήτητα το στρατόπεδο του Νταχάου στη Γερμανία.

Το Νταχάου ήταν το πρώτο στρατόπεδο που ιδρύθηκε από τους Ναζί, κοντά στο Μόναχο³³. Ξεκίνησε τη λειτουργία του τον Μάρτιο του 1933, παράλληλα με την

³² Ιστορικό Λεύκωμα, ό. π., σ. 7.

³³ Κ. Ντομαγκάλα- Περέρια, Μ. Ντούτεκ, «75 χρόνια μετά: Άνθρωποι και Θηρία στο Νταχάου», DW, 5.5.2022, διαθέσιμο στο <https://www.dw.com/el/75-%CF%87%CF%81%CF%8C%CE%BD%CE%B9%CE%B1-%CE%BC%CE%B5%CF%84%CE%AC-%CE%AC%CE%BD%CE%B8%CF%81%CF%89%CF%80%CE%BF%CE%B9->

άφιξη των πρώτων κρατουμένων. Βέβαια, το Νταχάου δεν συνέχισε να υφίσταται στην πρώτη του μορφή. Τέσσερα χρόνια μετά την ίδρυσή του, το 1937, οι SS ανάγκασαν τους κρατούμενους του Νταχάου να κατεδαφίσουν το στρατόπεδο και να το ξανακτίσουν εκ νέου. Το Νταχάου έπρεπε να γίνει μεγαλύτερο, ώστε να μπορεί να «φιλοξενεί» περισσότερους κρατούμενους και να λειτουργήσει ως πρότυπο για τα επόμενα στρατόπεδα συγκέντρωσης που επρόκειτο να χτιστούν. Τελικά, το νέο στρατόπεδο ήταν πολύ μεγαλύτερο από το πρώτο, εφόσον μπορούσε πλέον να στεγάσει περίπου 6000 φυλακισμένους. Βέβαια, όλο αυτό έγινε με μεγάλο κόστος. Η κατασκευή του στρατοπέδου απαιτούσε κοπιαστική εργασία. Οι άθλιες και σκληρές συνθήκες δουλειάς για τους φυλακισμένους είχε ως αποτέλεσμα τον βασανιστικό θάνατο πολλών από αυτών.

Όλα αυτά, όμως, είχαν εν τέλει αποτέλεσμα, εφόσον πάνω στο Νταχάου βασίστηκαν οι Χιτλερικοί, προκειμένου να φτιάξουν τα μετέπειτα στρατόπεδα συγκέντρωσης, ακόμα και το Άουσβιτς, που θεωρείται μέχρι σήμερα το σπουδαιότερο. Η λειτουργία του στρατοπέδου ανακοινώθηκε από τον Χάινριχ Χίλμπερ, το «δεξί χέρι» του Χίτλερ, μετά από την κυριαρχία του δεύτερου και την άνοδο του ναζισμού. Μολονότι δε στην αρχή ήταν σαφώς μικρότερο, η επιτακτική ανάγκη για αύξηση των κρατουμένων οδήγησε στην επέκτασή του. Έτσι, έως το τέλος του πολέμου, το Νταχάου έφτασε να μετρά 34 στρατώνες.

Το Νταχάου συνδέθηκε άρρηκτα με τη θρυλική Νύχτα των Κρυστάλλων. Ύστερα από εκείνα τα συνταρακτικά για την εβραϊκή κοινότητα γεγονότα, τα οποία σηματοδότησαν την έναρξη της Τελικής Λύσης, στο στρατόπεδο κατέφτασαν πάνω από 10000 νέοι κρατούμενοι. Με την έναρξη του πολέμου οι κρατούμενοι αυξήθηκαν κατά πολύ. Μάλιστα, για να εξοικονομήσουν χώρο, οι άνδρες των SS αναγκάστηκαν να στέλνουν κρατούμενους σε άλλα, δευτερεύοντα στρατόπεδα.

Βέβαια, το Νταχάου δεν «εγκαινιάστηκε» από τους Εβραίους³⁴. Αντίθετα, οι πρώτοι κρατούμενοι του στρατοπέδου απαρτιζόνταν από ανθρώπους με διαφορετικές πολιτικές πεποιθήσεις, όπως κομμουνιστές, σοσιαλδημοκράτες και συνδικαλιστές. Παράλληλα στο Νταχάου οδηγούνταν Ρομά, ομοφυλόφιλοι, μάρτυρες του Ιεχωβά και

[%CE%BA%CE%B1%CE%B9-%CE%B8%CE%B7%CF%81%CE%AF%CE%B1-%CF%83%CF%84%CE%BF-%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%87%CE%AC%CE%BF%CF%85/a-53345924](#) ημερομηνία προσπέλασης 15.6.2022

³⁴ «Νταχάου», *Εγκυκλοπαίδεια του Ολοκαυτώματος*, διαθέσιμο στο link <https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/article/dachau-abridged-article>, ημερομηνία προσπέλασης 18.6.2022

γενικότερα εγκληματίες. Οι Εβραίοι άρχισαν σταδιακά να καταφτάνουν, μετά από το άκρως καθοριστικό για τον ρουν της ιστορίας, πογκρόμ της νύχτας των Κρυστάλλων, δηλαδή το 1938, πέντε χρόνια μετά την έναρξη της λειτουργίας του στρατοπέδου. Γενικότερα, από το 1933 έως το 1945 που απελευθερώθηκαν οι κρατούμενοι, το Νταχάου υπολογίζεται ότι άνοιξε τις πύλες του για πάνω από 180.000 κρατούμενους.

Ο άνθρωπος που διοίκησε το Νταχάου κατά τα πρώτα χρόνια, ήταν ο Χίλμαρ Βέκερλε, ενώ στη συνέχεια ανέλαβε ο Τέοντορ Άικε. Ταυτόχρονα με τη διοίκηση, ο Άικε ανέλαβε να εκπαιδεύσει τους SS, προκειμένου να ανταπεξέλθουν κατάλληλα στον ρόλο τους ως φύλακες του στρατοπέδου. Τους μάθαινε να λειτουργούν με βιαιότητα, να επιβάλλονται αλλά και να εξοντώνουν τους εχθρούς. Δεν δίσταζε, μάλιστα, να χρησιμοποιεί μέχρι και βία, προκειμένου να επιτύχει τον σκοπό του. Κατά τον πρώτο μόλις μήνα οι φρουροί απαρτίζονταν μόνο από Βαυαρούς αστυνομικούς, ενώ οι SS ανέλαβαν τα ηνία τον Απρίλιο. Για να βοηθηθεί στο έργο του αυτό ο Άικε, αρκετά κοντά στο στρατόπεδο υπήρχαν διάφορων ειδών σχολές, που θα βοηθούσαν σημαντικά στην εκπαίδευση των αστυνομικών, εκπαιδεύοντάς τους ως γιατρούς που θα πραγματοποιούν τα πειράματα ή θα αναλάμβαναν να τους μάθουν να διαχειρίζονται τα οικονομικά ζητήματα των στρατοπέδων. Όταν η εκπαίδευση θα έληγε, οι άνδρες των SS θα ήταν έτοιμοι να εργαστούν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Οι κρατούμενοι ήταν αρκετά χρήσιμοι στο στρατόπεδο. Οι περισσότεροι από αυτούς απασχολούνταν στα καταναγκαστικά έργα, όπου αναγκάζονταν να δουλεύουν σε εξαιρετικά δυσμενείς συνθήκες. Η μοίρα τους, ως επί το πλείστον, ήταν κοινή. Οι περισσότεροι πέθαιναν από τις κακουχίες και την σκληρή καθημερινότητα. Υπήρχε, όμως, και μια μερίδα κρατούμενων που κατάφερνε να επιβιώσει. Και πάλι, όμως, ήταν πολύ συχνό φαινόμενο να αρρωσταίνουν εξαιτίας της ζωής που ζούσαν και κατά συνέπεια να μην είναι πλέον παραγωγικοί και άρα χρήσιμοι. Το μέλλον τους ήταν προδιαγεγραμμένο, εφόσον όσοι δεν μπορούσαν να εργαστούν, οδηγούνταν στο κρεματόριο για εκτέλεση.

Οι φυλακισμένοι, όμως, δεν απασχολούνταν μόνο στην καταναγκαστική εργασία. Οι Ναζί βρήκαν και άλλους τρόπους να εξαντλήσουν την αγριότητά τους πάνω σε αθώους ανθρώπους, μετατρέποντάς τους κυριολεκτικά σε πειραματόζωα. Το Νταχάου ήταν το πρώτο στρατόπεδο στο οποίο πραγματοποιήθηκαν μάλιστα διάφορα βασανιστικά πειράματα πάνω στους κρατούμενους από Γερμανούς γιατρούς, τα οποία περιελάμβαναν θαλάμους αποσυμπίεσης, αλλά και δοκιμές φαρμάκων για

ασθένειες όπως η ελονοσία και η φυματίωση. Επιπροσθέτως, τους ανάγκαζαν να πίνουν θαλασσίνο νερό, ενώ δεν δίσταζαν να τους αφήνουν για μέρες νηστικούς ή χωρίς νερό. Όπως ήταν φυσικό, οι περισσότεροι από αυτούς δεν άντεξαν και έχασαν τη ζωή τους κατά τη διάρκεια των πειραμάτων. Και δυστυχώς, όλα αυτά δεν συνέβαιναν μόνο στο Νταχάου, αλλά και σε όλα τα υπόλοιπα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Στο Νταχάου εμφανίστηκε για πρώτη φορά το σχέδιο του Καρο³⁵, ενός κρατούμενου που αποτελούσε τον «επικεφαλής» των κρατουμένων κάθε πτέρυγας. Ήταν υπεύθυνος να πραγματοποιούνται σωστά οι εργασίες που είχαν ανατεθεί στους συγκρατούμενούς του και είχε πλήρη εξουσία πάνω τους. Ουκ ολίγες φορές η συμπεριφορά του ήταν χειρότερη από εκείνη των φυλάκων. Ωστόσο, μολονότι ο Καρο κάθε πτέρυγας είχε φαινομενικά ηγετικό ρόλο, ήταν ο πρώτος που τιμωρούταν αν δεν πραγματοποιούνταν σωστά οι εργασίες των SS.

Η απελευθέρωση του στρατοπέδου συνέβη το 1945, 12 χρόνια μετά την είσοδο των πρώτων κρατουμένων, και πραγματοποιήθηκε από Αμερικανούς στρατιώτες, οι οποίοι ήρθαν αντιμέτωποι με πλήθος νεκρών. Το Νταχάου ήταν το προτελευταίο στρατόπεδο που απελευθερώθηκε. Ο απολογισμός που προέκυψε, προκαλεί φρίκη. Οι θάνατοι ξεπερνούσαν τους 30.000. Οι θάλαμοι αερίων ήταν υπαίτιοι για τον θάνατο περίπου 3.000 κρατούμενων, ενώ λίγο λιγότεροι από 100 έπεσαν θύματα των ιατρικών πειραμάτων. Στα χρόνια αυτά πραγματοποιήθηκαν επίσης ομαδικές εκτελέσεις πολλών Σοβιετικών, οι οποίοι όμως δεν καταγράφηκαν ποτέ.

3.2.Γ. Άλλα στρατόπεδα συγκέντρωσης

Στα προηγούμενα κεφάλαια αναφέραμε τα δύο σπουδαιότερα στρατόπεδα που έδρασαν κατά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο. Ωστόσο δεν υπήρχαν μόνο αυτά. Ένα ακόμη σημαντικό στρατόπεδο συγκέντρωσης που συνέβαλε στο Ολοκαύτωμα των πληθυσμών, ήταν εκείνο της Τρεμπλίνκα. Ξεκίνησε να κτίζεται τον Μάιο του 1942 στην Πολωνία, περίπου 80 χιλιόμετρα έξω από τη Βαρσοβία. Αποτελούσε, επίσης, ένα από τα σημαντικότερα στρατόπεδα, καθώς πολλοί άνθρωποι πέθαναν σε αυτό, κάτι λογικό, αν σκεφτεί κανείς πως στο γκέτο της Βαρσοβίας υπήρχε μεγάλος

³⁵ Laurence Reed, *ό. π.*, σσ. 33-34.

αριθμός Εβραίων³⁶. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό, πως έως το 1943 στην Τρεμπλίνκα εξοντώθηκαν πάνω από 900.000 Εβραίοι. Η φρουρά της αποτελούνταν κυρίως από άνδρες Γερμανούς, Σοβιετικούς, Ουκρανούς και Πολωνούς. Εκείνοι ήταν που οδηγούσαν τους κρατούμενους στους θαλάμους εξόντωσης. Τους θαλάμους αυτούς του ονόμαζαν «Λουτρά», έτσι ώστε να παραπλανούν τους κρατούμενους, λέγοντάς τους ότι η παραμονή τους στο στρατόπεδο θα ήταν προσωρινή και αναγκάζοντάς τους να παραδώσουν τα ρούχα και τα προσωπικά τους αντικείμενα. Έπειτα, κατευθύνονταν προς τα Λουτρά, πιστεύοντας ότι βρίσκονταν σε χώρο καθαρισμού και απολύμανσης. Εκεί εκτελούνταν. Όσοι ελάχιστοι γλύτωναν, αναγκάζονταν σε τόσο σκληρή καταναγκαστική εργασία, η οποία και πάλι οδηγούσε με βεβαιότητα στον θάνατό τους.

Όσο ο καιρός περνούσε, ο πόλεμος συνεχιζόταν και το μίσος του Χίτλερ δεν έπαυε, το στρατόπεδο στην Τρεμπλίνκα ήρθε αντιμέτωπο με το πολύ σοβαρό πρόβλημα της έλλειψης χώρου. Προέκυψε ένα χάος, καθώς κατέφταναν ολοένα και περισσότεροι κρατούμενοι, οι θάλαμοι δεν επαρκούσαν και υπήρχαν παντού πτώματα, κάτι που έπρεπε με κάποιον τρόπο να αντιμετωπιστεί, εφόσον πλέον οι αφίξεις ήταν σχεδόν οι διπλάσιες από όσες είχαν υπολογίσει οι Ναζί. Η λύση δεν άργησε να βρεθεί: Τα Λουτρά καταργήθηκαν και οι κρατούμενοι σταμάτησαν να πιστεύουν ότι πήγαιναν απλά για απολύμανση. Η εκτέλεση γινόταν στο πρώτο στρατόπεδο, εκείνο της άφιξής τους. Μάλιστα, πολλοί πέθαιναν κατά τη μεταφορά τους στο στρατόπεδο, μέσα στα βαγόνια. Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά ο κρατούμενος Όσκαρ Μπέργκερ, η κατάσταση στο στρατόπεδο ήταν εφιαλτική, καθώς παντού υπήρχαν πτώματα και σωροί από τα προσωπικά τους αντικείμενα³⁷. Από την άλλη πλευρά, τα μέλη των SS, ιστάμενα σε ψηλά σημεία του δωματίου, πυροβολούσαν ασταμάτητα. Τον θόρυβο, όμως, των πυροβολισμών υπερνικούσαν τα κλάματα και οι φωνές των κρατούμενων. Την ίδια στιγμή, η κρατούμενη Ευγενία Σάμιουελ περιγράφει τη μυρωδιά και τη δυσσομία που επικρατούσε, εξαιτίας της αποσύνθεσης των πτωμάτων.

Η Τρεμπλίνκα δεν αποτέλεσε για πολύ υπόδειγμα στρατοπέδου. Άρχισε να δέχεται υπερβολικό αριθμό φυλακισμένων, οι οποίοι και πέθαιναν σχεδόν αμέσως.

³⁶ Ειδικότερα όσον αφορά τους Πολωνούς, η ζωή τους χειροτέρευσε από τη στιγμή που μεταφέρθηκαν στα γκέτο. Τα γκέτο προϋπήρχαν σαν ιδέα ήδη κατά τα πρώτα χρόνια της εκδίωξης. Το πρώτο γκέτο ιδρύθηκε τον Απρίλη του 1940 και λειτούργησε σαν «πρότυπο» για αυτά που ιδρύθηκαν μετέπειτα (Mark Mazower, *ό. π.*, σ.87)

³⁷ Laurence Reed, *ό. π.*, σ. 180

Τελικά, ξεκίνησε να διαδίδεται η φήμη πως η Τρεμπλίνκα αποδιοργανωνόταν σταδιακά, κάτι που έπληττε συνολικά το Τρίτο Ράιχ. Ο επιθεωρητής του στρατοπέδου, Ζόζεφ Ομπερχάουζερ, παραδέχεται πως στο στρατόπεδο επικρατούσε χάος. Εκμεταλλευόμενοι την κατάσταση αυτή, κάποιοι κρατούμενοι προσπάθησαν να εξεγερθούν, αλλά απέτυχαν. Εν τέλει, τον Ιούλιο του 1944, το στρατόπεδο της Τρεμπλίνκα έπαψε να λειτουργεί.

Επιπροσθέτως, ένα άλλο στρατόπεδο που κτίστηκε, ήταν το Μπέλζεκ, το οποίο συγκριτικά με το Νταχάου αλλά και την Τρεμπλίνκα ήταν πολύ μικρότερο, το ίδιο, όμως, σημαντικό. Δημιουργήθηκε τον Νοέμβριο του 1941 στην Πολωνία, αλλά άρχισε να λειτουργεί τον Μάρτιο του επόμενου έτους. Το Μπέλζεκ λειτουργούσε κυρίως ως κέντρο εξόντωσης. Αποτελούταν από έναν στενό διάδρομο που θύμιζε σωλήνα και ένωνε τα δύο βασικά τμήματα του στρατοπέδου. Όταν οι κρατούμενοι κατέφταναν εκεί, τους ανάγκαζαν να παραδώσουν τα προσωπικά τους αντικείμενα, προφασιζόμενοι ότι επρόκειτο για κάποιο προσωρινό στρατόπεδο. Έπειτα, έτρεχαν γυμνοί προς τα «λουτρά», ενώ νόμιζαν ότι θα πήγαιναν για απολύμανση. Μόλις έφταναν στους θαλάμους, οι πόρτες σφραγιζόνταν και απελευθεωνόταν μονοξείδιο του άνθρακα, που τους οδηγούσε σε αργό και βασανιστικό θάνατο.

Υπολογίζεται ότι καθημερινά κατέφταναν στο στρατόπεδο περίπου 100 άτομα. Παρότι δε το Μπέλζεκ ήταν μικρό, εντούτοις οδήγησε στον θάνατο κοντά στα 6000 άτομα. Βέβαια, δεν πρόκειται απλά για ένα στρατόπεδο. Οι θάλαμοι αερίων ήταν περιφραγμένοι με συρματοπλέγματα, δημιουργώντας μια καλά κρυμμένη περιοχή, το επονομαζόμενο Στρατόπεδο 2, το οποίο ενωνόταν με το κύριο στρατόπεδο μέσω ενός διαδρόμου. Αντιθέτως, το κύριο Μπέλζεκ αποτελούνταν από τον διάδρομο άφιξης και επιπλέον θαλάμους, στους οποίους παρέμεναν οι νέοι κρατούμενοι μέχρι την άφιξή τους.

Και αυτό το στρατόπεδο, όμως, είχε «ημερομηνία λήξης», συντομότερη από τα άλλα στρατόπεδα. Το Μπέλζεκ κατεδαφίστηκε την άνοιξη του 1943. Όσοι αιχμάλωτοι είχαν απομείνει έως τότε ζωντανοί εκτελέστηκαν, ενώ οι πιο «τυχεροί» μεταφέρθηκαν στο στρατόπεδο Σόμπιμπορ.

Το Σόμπιμπορ ξεκίνησε να κτίζεται το 1942, χρονιά κατά την οποία το Μπέλζεκ ξεκίνησε τη λειτουργία του, κοντά στην Πολωνία. Σε γενικές γραμμές ήταν πανομοιότυπο με το Μπέλζεκ, αφού και σε αυτό υπήρχαν δύο στρατόπεδα που ενώνονταν με διάδρομο, ενώ οι εκτελέσεις γίνονταν σε «κρυφό» στρατόπεδο. Η

διαφορά έγκειται στο ότι χρειάστηκε να κτιστεί και ένα τρίτο στρατόπεδο, στο οποίο έμεναν οι SS, εφόσον δεν υπήρχαν τριγύρω κατάλληλα καταλύματα.

Οι εκτελέσεις ξεκίνησαν τον Μάιο του ίδιου έτους και μέσα σε έναν χρόνο εκτελέστηκαν περίπου 250.000 άτομα. Εκτιμάται πως καθημερινά κατέφταναν στο Σόμπιμπορ τρένα με 50 περίπου βαγόνια το καθένα. Οι εκτελέσεις γίνονταν όπως και στο Μπέλζεκ. Οι νεοφερμένοι κατέφταναν προς τα «λουτρά», αφού είχαν αποχωριστεί τα προσωπικά τους αντικείμενα, πιστεύοντας ότι πήγαιναν για απολύμανση. Όσοι γλύτωναν, ασχολούνταν με την καταναγκαστική εργασία, για παράδειγμα με τη μεταφορά των νεκρών συμπατριωτών τους. Σύντομα, όμως, πέθαιναν και εκείνοι, προκειμένου να αντικατασταθούν με νεοεισαχθέντες.

Τον Οκτώβριο του 1943 οι 600 εναπομείναντες κρατούμενοι του στρατοπέδου εξεγέρθηκαν. Οι μισοί από αυτούς δραπέτευσαν, ενώ 100 περίπου συνελήφθησαν. Ακολούθησε η κατεδάφιση του στρατοπέδου και όσοι κρατούμενοι απέμειναν, εκτελέστηκαν.

Ειδική μνεία αξίζει και στους εργαζόμενους στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Αρχικά, όπως είναι ήδη γνωστό, στα στρατόπεδα εργάζονταν οι Εβραίοι κρατούμενοι, μέχρι να πεθάνουν και να αντικατασταθούν από νέους. Αυτός ο φαύλος κύκλος συνεχιζόταν έως το τέλος του πολέμου. Όμως, οι κρατούμενοι Εβραίοι δεν ήταν οι μοναδικοί εργαζόμενοι.

Μια δεύτερη κατηγορία ανθρώπων που εργάζονταν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, ήταν οι φρουροί που προέρχονταν από την Ουκρανία. Συνήθως ήταν άνθρωποι αρκετά σκληροί και βίαιοι, γεγονός που τους καθιστούσε άκρως κατάλληλους για τη θέση αυτή. Πολλοί, μάλιστα, είχαν πολεμήσει στον Κόκκινο Στρατό. Εκπαιδεύονταν από τους Γερμανούς, οι οποίοι τους έβαλαν να επιλέξουν ανάμεσα στην απλή εργασία ή τη βασανιστική ζωή στα στρατόπεδα. Όπως ήταν φυσικό, η επιλογή ήταν ξεκάθαρα η πρώτη.

Τέλος, μια τρίτη κατηγορία, και ίσως η μειονότητα των εργαζομένων στα στρατόπεδα, ήταν οι απλοί πολίτες της Γερμανίας. Όμως από εκείνους επιλέχτηκαν ελάχιστοι, προκειμένου τα αποφευχθούν τα ψυχολογικά τραύματα που θα άφηναν σε αυτούς οι ομαδικές εκτελέσεις. Άλλωστε, οι περισσότερες θέσεις εργασίας είχαν καταληφθεί από τους αναλώσιμους Εβραίους κρατούμενους.

Δ' Κεφάλαιο

Η Δίκη της Νυρεμβέργης

Η δίκη της Νυρεμβέργης αποτελεί την πρώτη δίκη για έγκλημα κατά της ανθρωπότητας και έθεσε τις βάσεις του Διεθνούς Πολιτικού Δικαίου για το μέλλον. Πραγματοποιήθηκε μετά από τη λήξη του πολέμου και κατηγορούμενοι ήταν οι συνεργοί του Χίτλερ, αφού ο ίδιος είχε ήδη αυτοκτονήσει. Βέβαια, δεν ήταν ο μόνος που απουσίαζε, καθώς τη λύση της αυτοχειρίας είχαν επιλέξει επίσης ο Χίμλερ, αρχηγός των SS και ο Γκέμπελς, υπουργός της Ναζιστικής προπαγάνδας. Στην πλευρά των δικαστών υπήρχαν οι τέσσερις συμμαχικές δυνάμεις, η Μεγάλη Βρετανία, οι ΗΠΑ, η Σοβιετική Ένωση και η Γαλλία.

Τα εγκλήματα που προκάλεσαν οι Ναζί, ήταν τερατώδη. Οι Εβραίοι είχαν υπολογίσει περίπου 6.000.000 θύματα καθ' όλη τη διάρκεια του πολέμου. Βέβαια, οι περισσότεροι κατηγορούμενοι υποστήριζαν ότι ένας πολύ σημαντικός αριθμός θανάτων στο Νταχάου προήλθε από φυσικά αίτια³⁸. Οι δικαστές, όμως, δεν φάνηκαν να πείθονται ιδιαίτερα. Όλη αυτήν την κατάσταση ενέτεινε και η μαρτυρία της Γαλλίδας Marie-Claude Vaillant Couturier, που περιέγραφε τις άθλιες συνθήκες διαβίωσης στο Άουσβιτς³⁹. Οι παραστατικές της περιγραφές κατάφεραν να μεταδώσουν στους δικαστές το εφιαλτικό κλίμα που επικρατούσε την εποχή εκείνη.

Εφόσον πλέον ο Χίτλερ δεν βρισκόταν στη ζωή, υπόλογος των εγκλημάτων και βασικός κατηγορούμενος ήταν ο Χέρμαν Γκέρινγκ, το «δεξί χέρι» του Χίτλερ, και παράλληλα αρχηγός της Γερμανικής Αεροπορίας. Φυσικά προσπάθησε να υπερασπιστεί τον εαυτό του, υποστηρίζοντας πως ο λόγος που προσχώρησε στο κόμμα ήταν μόνο ο επαναστατικός του χαρακτήρας και όχι τόσο ο ιδεολογικός του προορισμός. Ταυτόχρονα, καθιστούσε σαφές πως ουδέποτε έδωσε εκείνος εντολή να αφαιρεθούν ανθρώπινες ζωές και πως όλες αυτές οι διαταγές προέρχονταν αποκλειστικά και μόνο από το κράτος. Παράλληλα, επιχείρησε και εκείνος να επιρρίψει ευθύνες στους τρεις απόντες της δίκης, τον Χίμλερ, τον Γκέμπελς και τον Μπόρμαν, ο οποίος ζούσε, αλλά είχε κατορθώσει να διαφύγει⁴⁰.

³⁸ Τόσο πολύ αρνούσαν τα εγκλήματά τους οι Ναζί, που ακόμα και ο Ες, όταν ήρθε αντιμέτωπος με το δικαστήριο, επέδειξε ένα είδος «αμνησίας», αφού ισχυριζόταν πως δεν ήξερε προσωπικά τον Χίτλερ και τον γνώριζε μόνο φυσιολογικά (Giuseppe Mayda, *Η δίκη της Νυρεμβέργης. Τα φοβερά ντοκουμέντα*, 1973, σ. 22)

³⁹ David Irving, *Η δίκη της Νυρεμβέργης, Η τελευταία μάχη*, Αθήνα 2001, σ. 374.

⁴⁰ Είναι χαρακτηριστικό πως ο Γκέρινγκ, καθ' όλη τη διάρκεια της δίκης, έδειξε μεγάλη μαχητικότητα και υπερασπίστηκε με σθένος τον εαυτό του (Giuseppe Mayda, *ό. π.*, σ.30)

Και σίγουρα ο Γκέρινγκ θα ερχόταν αντιμέτωπος με μια αυστηρότατη ποινή. Αυτό όμως δεν συνέβη ποτέ, καθώς ο ίδιος επέλεξε να ακολουθήσει το παράδειγμα του Χίτλερ, προκειμένου να αποφύγει την τιμωρία, αφού αυτοκτόνησε μέσα στην φυλακή, λίγο πριν την εκδίκηση της ποινής του. Το γεγονός πως άντεξε να μείνει στη φυλακή μέχρι εκείνη τη μέρα και τελικά αποφάσισε να αφαιρέσει τη ζωή του, προκάλεσε τη συμπάθεια και τη συμπόνια του γερμανικού λαού.

Στις 27 Ιουνίου ξεκίνησαν οι συναντήσεις των δικαστών, προκειμένου να αποφασιστεί η έκβαση της δίκης. Σκοπός των δικαστών ήταν να παραμείνουν μυστικές οι συναντήσεις αυτές. Βέβαια, δεν συμφωνούσαν όλοι για την απόδοση της κατηγορίας των εγκλημάτων πολέμου, καθώς πολλοί από τους κατηγορούμενους είχαν διαπράξει και άλλα εγκλήματα. Ωστόσο, οι δικαστές συμφώνησαν και η απόφαση πάρθηκε.

Η ετυμηγορία του δικαστηρίου, που έμελλε να σφραγίσει τη σκοτεινή περίοδο του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, ήταν σαφής. Την 1^η Οκτωβρίου του 1946, 12 μέλη του Ναζιστικού κόμματος καταδικάστηκαν σε θανατική ποινή. Πρόκειται για τους Γκέρινγκ, ο οποίος όπως αναφέρθηκε αυτοκτόνησε, Ρίμπερντροπ, Κάιτελ, Κάλτεμπρούνερ, Φρανκ, Ρόζενμπεργκ, Φρικ, Στρέιχερ, Ζάουκελ, Γιόλντ, Ζάις-Ίνκαρτ και Μπόρμαν. Σε ισόβια κάθειρξη καταδικάστηκαν ο Φουνκ και ο Ρέντερ, ενώ ο Σαχτ, ο Πάπεν και ο Φρίτζε αθωώθηκαν. Κατάφεραν να γλυτώσουν μόνο το SA, το Υπουργικό συμβούλιο του Ράιχ, το Γενικό επιτελείο στρατού καθώς και η Ανώτατη διοίκηση των ένοπλων δυνάμεων⁴¹. Οι εκτελέσεις πραγματοποιήθηκαν στις 16 Οκτωβρίου και με αυτόν τον τρόπο δικαιώθηκαν, έστω και αργά, χιλιάδες επιζήσαντες του Ολοκαυτώματος.

⁴¹ Οι συγκεκριμένοι φορείς, αν και δεν καταδικάστηκαν, ωστόσο κατακρίθηκαν (Giuseppe Mayda, *ό. π.*, σ.63)

Ε΄ Κεφάλαιο

Ιστορία και κινηματογράφος

5.1. Αλληλοσυγκρουόμενα ή αλληλοβοηθούμενα;

Στις μέρες μας, σίγουρα μπορούμε να συμφωνήσουμε με την άποψη του Sorlin Pierre, πως ο κινηματογράφος αποτελεί ένα κοινωνικό φαινόμενο⁴². Ο κινηματογράφος ανέκαθεν αποτελούσε μια μορφή τέχνης, η οποία προσήλκυε μεγάλο ποσοστό ανθρώπων, ανεξαρτήτου φύλου, ηλικίας, καταγωγής, κοινωνικής τάξης και μορφωτικού επιπέδου. Μέσα από τον κινηματογράφο και τα ποικίλα προϊόντα μυθοπλασίας του εκφράζονται κινήματα, αντιλήψεις, σκέψεις και συναισθήματα⁴³. Ωστόσο, αν και ο κινηματογράφος βασίζεται στη φαντασία, δεν είναι λίγες φορές που κύρια έμπνευση αποτελούν διάφορα ιστορικά γεγονότα. Ο κινηματογράφος έχει την ικανότητα να δημιουργεί «είδωλα» που αντικατοπτρίζουν στο έπακρο την εκάστοτε ιστορική περίοδο. Σίγουρα, τα συγκλονιστικά χρόνια του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, και ειδικότερα τα γεγονότα του Ολοκαυτώματος, δεν θα μπορούσαν να αποτελέσουν εξαίρεση.

Είναι σαφές πως δεν μπορούμε να εκλάβουμε ως αντικειμενική πηγή ιστορίας μια ταινία με στοιχεία μυθοπλασίας, καθώς πολλές ταινίες δημιουργούνται απλά για το κέρδος και την τέρψη των θεατών. Όσον αφορά, όμως, τις ταινίες που συσχετίζονται με την ιστορία, δεν ισχύει αυτό, καθώς μέσα από την προβολή τους είναι ευκολότερο να κατανοήσουμε καλύτερα τόσο τα γεγονότα όσο και την ψυχολογία των πραγματικών πρωταγωνιστών των γεγονότων. Ταυτόχρονα, μια ταινία, κυρίως ιστορική, αποτελεί πολιτισμική κληρονομιά με εθνικό χαρακτήρα, που απο-τραυματοποιεί ιστορικά γεγονότα και τα ενσωματώνει στη γενική, συλλογική μνήμη.

Μετά από το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και την απελευθέρωση των επιζώντων, η παγκόσμια ιστορία αποσιωπούσε το γεγονός του Ολοκαυτώματος και της γενικότερης γενοκτονίας⁴⁴. Κατά τη δεκαετία του 1960, ξεκίνησε όμως να

⁴² Sorlin Pierre, *Κοινωνιολογία του κινηματογράφου*, Αθήνα 2006, σ. 10 (από την «Εισαγωγή του επιμελητή» Χρήστου Δερμετζόπουλου).

⁴³ Σύμφωνα με τον Γιώργο Νικολακάκη, ο κινηματογράφος αποτελεί έναν σχετικά ασφαλή τρόπο για να αναλυθούν οι εκάστοτε κοινωνίες (Γιώργος Νικολακάκης, *Εθνικός κινηματογράφος και ντοκιμαντέρ. Θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*. Αθήνα 2009, σ.29)

⁴⁴ Και κατά τα χρόνια του πολέμου συνέχισαν να γυρίζονται ταινίες, οι οποίες όμως είχαν κυρίως προπαγανδιστικό χαρακτήρα. Βέβαια, ο γερμανικός κινηματογράφος άργησε να αναδυθεί, καθώς για

εκδηλώνεται δειλά το ενδιαφέρον των ιστορικών, αλλά και του κοινού, να μάθει περισσότερα για τα τραυματικά εκείνα γεγονότα⁴⁵. Χρειάστηκαν, όμως, 20 χρόνια περίπου για να ιστορικοποιηθεί ο ίδιος ο Ναζισμός και να ανθίσει ο ιστορικός κινηματογράφος.

Ναζί, ωστόσο, συνέχισαν να υπάρχουν και τη δεκαετία του '80, και όπως ήταν λογικό, δεν θα επέτρεπαν να παρουσιαστούν οι ίδιοι ως οι «κακοί» της ιστορίας. Έδειξαν διττή άρνηση απέναντι στη ροή των γεγονότων⁴⁶. Άρνηση να δουν τη φρίκη που είχαν προκαλέσει, αλλά και άρνηση να παραδεχτούν τα εγκλήματα τους. Ο γερμανικός κινηματογράφος έδειχνε μια επίμονη τάση να συγκαλύπτει ή, ακόμα χειρότερα, να αποσιωπά τα τόσο τραυματικά γεγονότα της σκοτεινής περιόδου του 1933-1945. Ταυτόχρονα, έκαναν φιλότιμες προσπάθειες για να παρουσιαστούν οι ίδιοι ως τα θύματα της ιστορίας. Για να πετύχουν τον σκοπό τους, μετέδιδαν πιο «ήπιες» εικόνες των στρατοπέδων, πράγμα που αποδείχθηκε πολύ δύσκολο, εφόσον οι εικόνες αυτές ήταν από μόνες τους δύσκολες και φρικιαστικές. Όπως πολύ εύστοχα είχε αναφέρει ο ιστορικός Ian Kershaw: «Ο δρόμος για το Άουσβιτς μπορεί να φτιάχτηκε από μίσος, αλλά χτίστηκε από αδιαφορία»⁴⁷.

Βέβαια, η εθελουφλία των Ναζί και η αυτοθυματοποίησή τους δεν αποτέλεσε το μόνο πρόβλημα για τη μεταφορά του Ολοκαυτώματος στη μεγάλη οθόνη. Σίγουρα, ένας ανασταλτικός παράγοντας για να γυριστεί μια τέτοια ταινία αποτελούσε η αντίδραση των ίδιων των πρώην αιχμαλώτων και των οικογενειών τους. Και αυτό ήταν λογικό. Θα ήταν παράλογο να αντέχουν να βλέπουν στη μεγάλη οθόνη, και κατά συνέπεια με αυτόν τον τρόπο να ξαναζήσουν τις φρικιαστικές στιγμές που έζησαν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης, τα βασανιστήρια και τον ψυχολογικό πόλεμο που πριν από αρκετά χρόνια αποτελούσε καθημερινότητά τους.

Επιπροσθέτως, οι Εβραίοι είχαν γενικότερα διάφορους ηθικούς φραγμούς, αλλά και θεολογικούς. Για πολλά χρόνια τους απαγόρευαν και τον κινηματογράφο και τη ζωγραφική. Και αυτό αποτέλεσε πρόβλημα, καθώς, όπως προαναφέραμε, για πολλά χρόνια η παγκόσμια τέχνη παρέμενε σιωπηλή και μόνο οι Εβραίοι θα μπορούσαν να αποτυπώσουν τα γεγονότα με αληθοφάνεια. Βέβαια, ακόμα και ο ίδιος ο κινηματογράφος απέτρεπε, εν μέρει, τη δημιουργία ταινιών σχετικών με το

χρόνια βρισκόταν στη «σκιά» του ναζισμού και του πολέμου (Keith Reader, *Ιστορία Παγκόσμιου Κινηματογράφου 1895-1975*, μτφ Σώτη Τριανταφύλλου, 2000, σσ. 129.262)

⁴⁵ Παληκίδης Άγγελος, *Κριτικές Προσεγγίσεις του ναζιστικού φαινομένου. Από την ιστοριογραφία και την πολιτική θεωρία στη σχολική μάθηση*, Θεσσαλονίκη 2003, σ. 43.

⁴⁶ Ferro Marc, *Τύφλωση ή γιατί αρνούμαστε να δούμε την πραγματικότητα*, Αθήνα 2017, σ. 219.

⁴⁷ Ανθή Γεωργιάδου, Βασιλική Δερμετζή, *Ναζισμός, Το Ολοκαύτωμα των αζιόν*, Αθήνα 2017, σ. 128.

Ολοκαύτωμα, εφόσον άτυποι κανόνες της ηθικής του κινηματογράφου είχαν αποφασίσει να μην περιγράφονται άσεμνες και σκληρές εικόνες εκείνων των γεγονότων. Έτσι, μια ταινία ωραιοποιημένη και εξιδανικευμένη θα είχε έλλειψη από αληθοφάνεια, πειστικότητα και αντικειμενικότητα.

Παράλληλα, η απόκρυψη των ιδιαίτερα σκληρών εικόνων που διαδραματίζονταν στα στρατόπεδα, θα ενίσχυαν την «αθωότητα», από την οποία ισχυρίζονταν ότι διακατέχονταν οι Ναζί. Άρα, είναι φανερό το γιατί, ενώ το Ολοκαύτωμα αποτέλεσε ένα ιδιαίτερα κομβικό γεγονός της ανθρώπινης ιστορίας, τόσο στην ίδια την ιστορία όσο και στον κινηματογράφο, αλλά και στην κοινή συνείδηση, εφόσον επικρατούσε «τύφλωση» και μιας μορφής αδιαφορία.

Βέβαια, παρ' όλες τις δυσκολίες και τα εμπόδια, ο ιστορικός κινηματογράφος άνθισε και μάλιστα με μεγάλη επιτυχία. Ολοένα και περισσότεροι δημιουργοί ξεκίνησαν να ασχολούνται εκτενέστερα με το εν λόγω θέμα και να δραματοποιούν με μεγάλη επιτυχία τα γεγονότα του Ολοκαυτώματος. Μεγάλοι σκηνοθέτες που θα αναλύσουμε παρακάτω, όπως ο Μάρτιν Σκορτσέζε, ο Ρομπέρτο Μπενίνι, όπως και ο Ρόμαν Πολάνσκι, ο οποίος υπήρξε επιζών του Ολοκαυτώματος, κατάφεραν να υπηρετήσουν επιτυχημένα την τέχνη τους, σκηνοθετώντας πολυβραβευμένες ταινίες, αλλά και φέρνοντας σε επαφή τους νεότερους με την ιστορία.

Συνοψίζοντας, όπως έχει δηλώσει ο Ricoeur, η ιστορία και το παρελθόν, όχι μόνο ενός έθνους, αλλά και ολόκληρης της ανθρωπότητας, δεν πρέπει να λησμονούνται από τον απλό λαό. Ωστόσο, είναι βασικό πως ο ιστορικός κινηματογράφος θα πρέπει να διέπεται από αντικειμενικότητα και να βαδίζει σε μονοπάτια μακριά από διάφορες πολιτικές σκοπιμότητες. Γενικότερα, μολονότι ο κινηματογράφος, και ιδιαίτερα ο ιστορικός, συνδέεται ως πολιτισμικό προϊόν με την ιστορία και την κοινωνία μίας χώρας, δεν πρέπει να λαμβάνεται ως απόλυτα αξιόπιστη ιστορική πηγή.

Η τέχνη λειτουργεί συμβολικά και θα πρέπει να είμαστε ελεύθεροι θεατές και να μη φοβόμαστε να βλέπουμε τα εγκλήματα του Ολοκαυτώματος μέσα από την μεγάλη οθόνη. Η εκπροσώπησή τους από την έβδομη τέχνη βοηθά ώστε η ιστορία να μην παραπέσει σε λήθη και να παραμείνει στη συλλογική μνήμη. Άρα, μπορούμε να πούμε πως τελικά ο κινηματογράφος δεν αποτελεί ιστορία, αλλά βοηθά την ίδια την

ιστορία να αναδειχθεί και να προσελκύσει γύρω της ανθρώπους διαφορετικούς μεταξύ τους⁴⁸.

5.2. Η Λίστα του Σίντλερ

Ήδη από τον προηγούμενο αιώνα ο κινηματογράφος ξεκίνησε να ασχολείται συστηματικότερα με την περίοδο του Ολοκαυτώματος. Οι ταινίες αυτές έτυχαν θερμής αποδοχής από κοινό και κριτικούς. Σήμερα, σίγουρα η πρώτη ταινία που έρχεται στο μυαλό κάποιου ακούγοντας την λέξη Ολοκαύτωμα, είναι η *Λίστα του Σίντλερ*. Και όχι άδικα. Η ταινία αυτή συνδυάζει με πολύ έντεχνο τρόπο τη φρίκη του πολέμου με την ύπαρξη ανθρωπιάς και αγάπης.

Η *Λίστα του Σίντλερ* είναι ένα πολεμικό και βιογραφικό δράμα του 1993, του Στίβεν Σπίλμπεργκ. Το θέμα της επικεντρώνεται στο πρόσωπο του Όσκαρ Σίντλερ, ενός Γερμανού επιχειρηματία, ο οποίος προσέλαβε στο εργοστάσιό του Πολωνοεβραίους, προκειμένου να τους σώσει από βέβαιη εκτέλεση.

Το σενάριο είναι του Στίβεν Ζαϊλίαν και τους πρωταγωνιστικούς ρόλους ερμηνεύουν ο Λιάμ Νίσον, ο Ρέιφ Φάινς και ο Μπλεν Κίνγκσλεϊ. Η ταινία αποτέλεσε τεράστια επιτυχία εκείνης της χρονιάς. Βραβεύτηκε με επτά Όσκαρ, μεταξύ των οποίων Σκηνοθεσίας, Σεναρίου και Καλύτερης Ταινίας, και με τρεις Χρυσές Σφαίρες, Καλύτερης Ταινίας, Σκηνοθεσίας και Σεναρίου⁴⁹.

Η πρώτη σκηνή, σε αντίθεση με την υπόλοιπη ταινία, είναι έγχρωμη, δηλώνοντας έτσι τη ζωή και την ελπίδα που υπήρχε μέχρι εκείνη τη στιγμή. Παρακολουθούμε Εβραίους να τελούν την καθιερωμένη Σαββατιάτικη τους προσευχή. Σταδιακά, όμως, το χρώμα χάνεται και η φλόγα του κεριού μετατρέπεται στον καπνό από τα τρένα που μεταφέρουν τους Εβραίους. Μεταφερόμαστε στην Κρακοβία, στο σημείο όπου οι Ναζί κάνουν απογραφή και οι Εβραίοι δηλώνουν τις οικογένειές τους, προκειμένου να μεταφερθούν στα γκέτο. Οι Γερμανοί τους κοροϊδεύουν και τους εξευτελίζουν.

⁴⁸ Ο Γιώργος Νικολακάκης κάνει λόγο για τον «κινηματογράφο του πραγματικού». Σε αυτό το ξεχωριστό είδος κινηματογράφου η ιστορία «αναμιγνύεται» με την ιστορία και δημιουργούν ένα ενιαίο σύνολο, όπου τα όρια μεταξύ τους είναι δυσδιάκριτα (Γιώργος Νικολακάκης, *ό.π.*, σ.14)

⁴⁹ «Η Λίστα του Σίντλερ», *Wikipedia*, διαθέσιμο στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%97_%CE%9B%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B1_%CF%84%CE%BF%CF%85_%CE%A3%CE%AF%CE%BD%CF%84%CE%BB%CE%B5%CF%81, ημερομηνία προσπέλασης 1.6.2022

Στον αντίποδα, βλέπουμε τη ζωή και τον χαρακτήρα του Όσκαρ Σίντλερ, ενός καιροσκόπου και υπέρμετρα φιλόδοξου Γερμανού, μέλους του Ναζιστικού Κόμματος. Ο Σίντλερ, καλοντυμένος, βρίσκεται σε ένα νυχτερινό κέντρο και πλησιάζει κάποιους Γερμανούς ένστολους. Βασική του επιδίωξη είναι να ξεκινήσει τη λειτουργία ενός παραμελημένου εργοστασίου, αποτελούμενου αποκλειστικά από Εβραίους εργάτες, οι οποίοι δεν θα ζητούσαν πολλά χρήματα, και επιχορηγούμενου από τους SS. Το να πλησιάσει τους Γερμανούς αποτελεί το πρώτο μέρος του σχεδίου του. Ο Σίντλερ στοχεύει στον γοητευτικό χαρακτήρα και την χαρισματική προσωπικότητά του. Είναι ικανός να χρησιμοποιήσει κάθε μέσο που διαθέτει, για να πετύχει τον σκοπό του. Αυτό το στοιχείο του χαρακτήρα του θα τον βοηθήσει αργότερα να σώσει τους Εβραίους εργάτες του. Ταυτόχρονα με τους Γερμανούς, πλησιάζει κάποιους Εβραίους μαυραγορίτες για επενδυτές.

Μεταφερόμαστε ξανά στο αντίπαλο στρατόπεδο, στη ζωή των Εβραίων. Οι Εβραίοι της Πολωνίας εμφανίζονται στο Εβραϊκό Συμβούλιο, το οποίο αποτελούνταν από 24 μέλη, που εκτελούσαν καθήκοντα. Παραπονιούνται, επειδή οι Γερμανοί τους έχουν πάρει τα σπίτια και τους έχουν αποκλείσει από τη δημόσια ζωή. Σαν να μην έφτανε αυτό, στις 20 Μαρτίου του 1944 βγαίνει προθεσμία για τη μεταφορά τους στο γκέτο. Ο Σίντλερ εγκαθίσταται στο σπίτι ευπόρων Εβραίων την ίδια στιγμή που εκείνοι πήγαιναν στο γκέτο.

Το σχέδιο του Σίντλερ έχει πλέον μπει σε εφαρμογή, καθώς έχει ήδη προσλάβει 350 εργάτες στο εργοστάσιό του. Βέβαια, δεν δρούσε μόνος του. Στο πλάι του είχε το «alter ego» του, τον Εβραίο Ιζάκ Στερν, που αρχικά απασχόλησε ως λογιστή, στην πορεία όμως δέθηκε μαζί του, και ήταν αυτός που τον βοήθησε αργότερα να συντάξει τη λίστα του. Οι εργάτες του Σίντλερ είχαν τη δυνατότητα να κυκλοφορούν εκτός γκέτο, αν είχαν μαζί τους το χαρτί που πιστοποιούσε ότι δούλευαν γι' αυτόν.

Όσο περνούσε ο καιρός, η ζωή για τους Εβραίους γινόταν δυσβάσταχτη. Η ζωή πλέον στο γκέτο φάνταζε ως η απόλυτη ελευθερία. Όσο βρίσκονταν έξω από αυτό, ήταν έρμια στα χέρια των Ναζί, οι οποίοι δεν δίσταζαν να προχωρούν εν ψυχρώ σε δημόσιες εκτελέσεις, ενώ ταυτόχρονα στρατολογούσαν ακόμα και μικρά παιδιά. Έμπαιναν βίαια στα σπίτια τους και τους έπαιρναν για τα στρατόπεδα. Δεν τους άφηναν να πάρουν ούτε τα προσωπικά τους αντικείμενα, τα οποία κάποιοι αναγκάζονταν να φάνε για να τα σώσουν. Ακόμα και γιατροί δηλητηρίαζαν τους

ασθενείς τους, προκειμένου να πεθάνουν γαλήνια μακριά από τις κτηνωδίες των Ναζί.

Η άφιξη του Γερμανού διοικητή των SS Άμον Γκετ σηματοδοτεί την έναρξη των πλέον δραματικών σκηνών της ταινίας. Ο Γκετ ήταν ένας άκρως σκληρός άνθρωπος, ο οποίος εκτελούσε ασύστολα τυχαίους Εβραίους, την ώρα που απλά καθόταν στο μπαλκόνι του. Σε μια μαζική επίθεση εναντίον των Εβραίων ο Σίντλερ παρακολουθεί τη σκηνή πάνω από έναν λόφο. Το μάτι του πέφτει πάνω σε ένα κοριτσάκι με κόκκινο παλτό, το μόνο χρώμα σε ασπρόμαυρο φόντο. Το κοριτσάκι τρέχει τρομοκρατημένο για να κρυφτεί.

Ο Σίντλερ τα βάζει με τον Γκετ, αρχικά γιατί σκοτώνει τους Εβραίους του εργοστασίου του. Στην πορεία, όμως, μαλακώνει τη στάση του βλέποντας τον τρόπο που φέρεται ο Γκετ στους Εβραίους. Η μεταστροφή του φαίνεται όταν μια γυναίκα του ζητάει να προσλάβει τους γονείς της. Αυτός αρχικά την αποδοκιμάζει, αργότερα όμως τελικά υποκύπτει. Παράλληλα, τον συγκλονίζει η μαρτυρία της υπηρέτριας του Γκετ, η οποία επιβεβαιώνει τις φρικαλεότητες του.

Πλέον, ο Σίντλερ έχει μετατραπεί στον «καλό Γερμανό» ανάμεσα στους Ναζί. Τη μέρα που επρόκειτο να μεταφερθούν οι Εβραίοι στα στρατόπεδα, τρέχουν γυμνοί προκειμένου να εξακριβωθεί ποιοι είναι κατάλληλοι για εργασία. Ύστερα στριμώχνονταν σε βαγόνια για να μεταφερθούν στα στρατόπεδα, μια υπερβολικά ζεστή μέρα. Ανάμεσά τους και παιδιά που ήταν πολύ χαρούμενα, καθώς δεν ήξεραν που θα οδηγηθούν. Σε μια κίνηση ανθρωπιάς ο Σίντλερ διατάζει να καταβρέξουν τα βαγόνια προκειμένου να τους προσφέρει μια ανάσα δροσιάς.

Ένα, όμως, είναι το γεγονός που τον οδηγεί στην απόφαση να δώσει τα χρήματα που έχει κερδίσει για να σώσει τους Εβραίους, και συγκεκριμένα η εντολή να μεταφερθεί ο αγαπημένος του λογιστής στο στρατόπεδο. Παρακαλεί τον Γκετ να δεχτεί την προσφορά που του κάνει, να του δίνει, δηλαδή, χρήματα και σε αντάλλαγμα να παίρνει έναν Εβραίο για το εργοστάσιό του. Ο Γκετ, μετά από πολλές πιέσεις, και με μόνο κίνητρο το κέρδος, εν τέλει δέχεται τη συμφωνία.

Ο Σίντλερ, σε συνεργασία με τον Στερν, συντάσσει μια λίστα με Εβραίους τους οποίους επρόκειτο να σώσει, στο σύνολο 1100 ονόματα. Για αυτόν το λόγο ο Σίντλερ ξόδεψε σχεδόν όλα τα χρήματα που είχε βγάλει τόσα χρόνια. Ακόμα και όταν εξαιτίας ενός γραφειοκρατικού λάθους οι γυναίκες και τα παιδιά μεταφέρονται στο Άουσβιτς, ο Σίντλερ φτάνει εκεί για να τους σώσει. Παράλληλα, παράγει εκούσια

ελαττωματικές οβίδες στο εργοστάσιό του, προκειμένου αυτές να μην χρησιμεύουν πουθενά στον πόλεμο.

Όλα αυτά διαδραματίζονται, ώσπου μια μέρα ανακοινώνεται από το ραδιόφωνο το τέλος του πολέμου. Ο Σίντλερ έχει καταφέρει να σώσει 1100 Εβραίους, αλλά ο ίδιος κατηγορείται πλέον ως μέλος του Ναζιστικού Κόμματος και αναγκάζεται να δραπετεύσει. Πριν από αυτό, επιτρέπει στους Εβραίους να τελέσουν την Σαββατιάτικη προσευχή τους. Σε αντάλλαγμα, εκείνοι του δίνουν ένα δαχτυλίδι φτιαγμένο από αυτούς, δείχνοντάς του με αυτόν τον τρόπο την ευγνωμοσύνη τους.

Ύστερα ακολουθεί η σκηνή που δημιουργεί τα περισσότερα και εντονότερα συναισθήματα στον θεατή. Ο Σίντλερ, λίγο πριν φύγει από την χώρα, συνειδητοποιεί πως, πουλώντας τη χρυσή καρφίτσα του, θα μπορούσε να σώσει έστω και έναν επιπλέον Εβραίο με τα χρήματα που θα κέρδιζε. Καταρρέει στην αγκαλιά τον Εβραίων, οι οποίοι τον παρηγορούν, και κλαίει γοερά από τις τύψεις του.

Ο Σπίλμπεργκ δεν αποτελεί άδικα έναν από τους σημαντικότερους δημιουργούς της γενιάς του και του κινηματογράφου εν γένει και αυτό αποδεικνύεται και μέσα από αυτήν την ταινία. Η *Λίστα του Σίντλερ* δεν είναι απλά άλλη μια ταινία για το Ολοκαύτωμα. Είναι ένα ψυχογράφημα του Σίντλερ, η αντίθεση του καλού και του κακού, το αδιέξοδο ενός ανθρώπου που επιλέγει να σώσει εκατοντάδες «εχθρούς», κόντρα σε αυτό που προστάζει η πολιτική του ιδεολογία.

Παρόλο, όμως, που η ταινία δεν εμβαθύνει τόσο στα ιστορικά γεγονότα, υπάρχουν σκηνές που μεταδίδουν το κλίμα της εποχής στον θεατή. Αρχικά, παρακολουθώντας την ταινία, γινόμαστε μάρτυρες της φρικαλεότητας των Ναζί. Κατανάγκαζαν Εβραίους να φτυαρίζουν το χιόνι εξευτελίζοντάς τους, ενώ εκτελούν έναν Εβραίο μονόχειρα, τον οποίο ο Στερν είχε δηλώσει ως εργαζόμενο του Σίντλερ. Από τις δολοφονικές τους τάσεις, ιδιαίτερα του διοικητή Άμον Γκετ, δεν γλύτωνε κανείς.

Ακόμα και τα παιδιά στην Πολωνία δεν ήταν ασφαλή. Τα παιδιά των Εβραίων πήγαιναν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Ωστόσο, δεν γνώριζαν τι τους επιφύλασσε το μέλλον. Επιβιβάζονταν στο φορτηγό γελώντας, πιστεύοντας ότι πηγαίνουν κάποια εκδρομή. Ο θεατής βλέπει δεκάδες ζωές μικρών παιδιών που επρόκειτο να τελειώσουν σύντομα, αφού τα ανήλικα ήταν άκρως ακατάλληλα για τις εργασίες των Ναζί και θα οδηγούνταν στην εκτέλεση. Από όλη αυτήν την κατάσταση, όμως, δεν γλύτωναν και τα παιδιά των Πολωνών, που αναγκάζονταν να στρατεύονται στη φρουρά των SS. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το παιδάκι

εκείνο, το οποίο, παρόλο που ανήκει στην φρουρά των Ναζί, αποφασίζει να φυγαδεύσει την οικογένεια του Εβραίου φίλου του.

Ταυτόχρονα, είναι φανερός ο τρόμος και η απελπισία των μελλοθάντων, ειδικά στη σκηνή όπου, εξαιτίας ενός γραφειοκρατικού λάθους, οι γυναίκες του Σίντλερ μεταφέρονται στο Άουσβιτς. Ήδη έχουν φροντίσει να «βαφτούν» με το ίδιο τους το αίμα, τραυματίζοντας ένα σημείο του σώματός τους, προκειμένου να φαίνονται υγιείς και να γλυτώσουν τον θάνατο. Παρόλη την προσπάθειά τους, τελικά οδηγούνται στον θάλαμο εξόντωσης. Τα φώτα σβήνουν και οι πόρτες σφραγίζονται. Οι γυναίκες κλαίνε, φωνάζουν και θρηνούν αγκαλιασμένες. Τελικά, αντί για το δηλητηριώδες αέριο, ξεκινά από τις ντουζιέρες να πέφτει νερό. Εκεί βλέπουμε την ανακούφιση των γυναικών, οι οποίες κερδίζουν μια δεύτερη ευκαιρία στη ζωή. Δεν είχαν όμως όλοι οι κρατούμενοι την ίδια μοίρα. Χαρακτηριστική είναι η σκηνή όπου στον ουρανό της Πολωνίας υπάρχει «βροχή» από τις στάχτες νεκρών ανθρώπων, που αποτεφρώθηκαν στα κρεματόρια.

Μια από τις δυνατότερες σκηνές της ταινίας είναι εκείνη όπου ο Σίντλερ, λίγο πριν δραπετεύσει, αποχαιρετά τους Εβραίους του εργοστασίου του. Αντικρίζει τη χρυσή του καρφίτσα και συνειδητοποιεί ότι θα μπορούσε να σώσει ακόμα και έναν επιπλέον Εβραίο. Παρόλο που οι υπόλοιποι τον καθησυχάζουν ότι έκανε αρκετά, εκείνος δεν πείθεται. Βλέπουμε πως, πλέον, ο Σίντλερ έχει βγάλει προς τα έξω την πλήρως ανθρώπινη πλευρά του, την αγάπη και την ανθρωπιά απέναντι στον συνάνθρωπο, εφόσον για να τους σώσει, θυσίασε τόσο την περιουσία όσο και την ελευθερία του. Λυγίζει και «σπάει» μπροστά στους ανθρώπους, που κάποτε αποτελούσαν απλά το όργανο του πλούτου του, αλλά πλέον αποτελούν τους κοντινότερους ανθρώπους του, για τους οποίους νοιάστηκε περισσότερο από τον οποιονδήποτε.

Ειδική μνεία αξίζει στην χαρακτηριστικότερη σκηνή της ταινίας, με πρωταγωνίστρια το κοριτσάκι με το κόκκινο παλτό. Ο Σίντλερ παρακολουθεί την επίθεση των Εβραίων και αντικρίζει ένα μικρό κορίτσι να ψάχνει να κρυφτεί. Το κόκκινο παλτό του έρχεται σε αντίθεση με το ασπρόμαυρο φόντο. Όσο η μικρή είναι στον δρόμο, το χρώμα του παλτού της δηλώνει την ξεγνοιασιά, την ελπίδα και την αθωότητα. Όταν, τελικά, το κοριτσάκι καταφέρνει να κρυφτεί κάτω από ένα κρεβάτι, το παλτό γίνεται και αυτό γκρι, ακολουθώντας το πνεύμα του φόβου και της απαισιοδοξίας, που διατρέχει ολόκληρη την ταινία. Όταν αργότερα ο Σίντλερ εντοπίζει το κοριτσάκι, νεκρό αυτή τη φορά, σε έναν σωρό από πτώματα, το παλτό

είναι και πάλι κόκκινο, συμβολίζοντας το αίμα των αθώων ανθρώπων που χύθηκε κατά τη διάρκεια του πολέμου. Σε μια δεύτερη ανάγνωση, το χρώμα συμβολίζει την αδιαφορία των Δυνάμεων, εφόσον τα εγκλήματα των Γερμανών κατά του άμαχου πληθυσμού ήταν τόσο προφανή όσο το κόκκινο χρώμα σε ασπρόμαυρο κάδρο⁵⁰.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει και η σκηνοθεσία του Στίβεν Σπίλμπεργκ. Στην πρώτη και την τελευταία σκηνή της ταινίας επικρατεί το χρώμα, δίνοντας έτσι μια πιο αισιόδοξη νότα, εφόσον εκείνες τις στιγμές οι άνθρωποι είναι γαλήνιοι, χωρίς την καυτή ανάσα του θανάτου να τους ακολουθεί. Ο καπνός από το κερι της προσευχής μετατρέπεται σε καπνό από τα τρένα, σηματοδοτώντας έτσι το πέρασμα από την γαλήνη στην ταραχή, από την ηρεμία στον φόβο, από την ειρήνη στον πόλεμο και από τη ζωή στον θάνατο.

Η επιλογή του ασπρόμαυρου κάδρου έχει όμως και μια άλλη λειτουργία. Μέσω αυτής της τεχνικής ο Σπίλμπεργκ δίνει στην ταινία μια μορφή ντοκιμαντέρ⁵¹. Με αυτόν τον τρόπο οι θεατές εμβαθύνουν στα ιστορικά γεγονότα της ταινίας και έρχονται πιο κοντά στα γεγονότα του Ολοκαυτώματος, σαν να ήταν αυτόπτες μάρτυρες. Για να τονίζει την στενότερη επαφή και την οικειότητα των θεατών με τους ήρωες και με όσα διαδραματίζονται στην ταινία, χρησιμοποιεί μάλιστα ως επί το πλείστον φυσικούς χώρους, όπως για παράδειγμα το πραγματικό εργοστάσιο του Σίντλερ.

Τέλος, ο Σπίλμπεργκ χρησιμοποιεί έντονες αντιθέσεις για να μεταδώσει καλύτερα τον πόνο και την απόγνωση των θυμάτων του Ολοκαυτώματος και γενικότερα της εποχής εκείνης⁵². Το γυμνό ανάμεσα σε ένα ζευγάρι έρχεται σε πλήρη αντίθεση με τους γυμνούς ανθρώπους που εξετάζονταν για να πάνε στα στρατόπεδα, είτε για να εργαστούν είτε για να εκτελεστούν. Την ίδια χρονική περίοδο συνυπάρχουν δύο διαφορετικοί κόσμοι με τελείως διαφορετική μοίρα. Το γυμνό της απόλαυσης, του πάθους και της ζωής, σε αντίθεση με το γυμνό του πολέμου, του φόβου και του θανάτου.

⁵⁰ «Η Συγκλονιστική σκηνή με το κοριτσάκι που φορούσε κόκκινο παλτό στη *Λίστα του Σίντλερ*», *Μηχανή του Χρόνου*, διαθέσιμο στο <https://www.mixanitouxronou.gr/i-sigklonistiki-skini-me-to-koritsaki-pou-forouse-kokkino-palto-sti-lista-tou-sintler-ti-apegine-i-mikri-pou-ipodithike-to-rolo-i-pragmatiki-kopela-itan-singenis-tou-polanski-ke-epezise-vinteo/>, ημερομηνία προσπέλασης 20.5.2022 Σύμφωνα με τον ίδιο τον Σπίλμπεργκ: «Ήταν τόσο εμφανής, όσο το κοριτσάκι με το κόκκινο παλτό, που περπατά στο δρόμο, αλλά παρόλα αυτά δεν έγινε τίποτα για να καταστραφούν τα τρένα των Γερμανών. Δεν έγινε τίποτα για να διακοπεί η διαδικασία, η εξάλειψη των Εβραίων της Ευρώπης. Αυτό ήταν το μήνυμα που ήθελα να περάσω».

⁵¹ Anne- Marie Baron, *ό.π.*, σ. 66.

⁵² Anne- Marie Baron, *ό.π.*, σ. 68.

Οι Ναζί, επιπλέον, παρουσιάζονται ως μια τεράστια μηχανή μαζικών εκτελέσεων, όπου ξεχώριζαν τους άρρωστους από τους υγιείς, τους νέους από τους ηλικιωμένους και τους γονείς από τα παιδιά, στοχεύοντας στο να δημιουργήσουν μια κοινωνία ζωντανών-νεκρών. Στον αντίποδα, ο Σίντλερ δεν θεωρεί πως η ζωή του έχει μεγαλύτερη αξία από τη ζωή των Εβραίων. Δεν τους ξεχωρίζει. Νοιάζεται γι' αυτούς και έχει τόσο πολύ δεθεί μαζί τους, ώστε καταρρέει στη σκέψη και μόνο ότι θα μπορούσε να σώσει έστω και έναν Εβραίο ακόμα. Ο Σίντλερ, μέσα στην καταχνιά του πολέμου, μέσα στον φόβο και την απαισιοδοξία, κόντρα σε ό,τι προστάζει η καταγωγή του, αποτελεί την εκπροσώπηση του «καλού» μέσα σε έναν κόσμο όπου κυριαρχεί το «κακό».

5.3. Ο Πιανίστας

Ο Πιανίστας είναι μια βιογραφική ταινία του Ρόμαν Πολάνσκι, παραγωγής του 2002, σε σενάριο του Ρόναλντ Χάργουντ. Τον βασικό ρόλο ερμηνεύει ο Άντριεν Μπρόντι, ο νεότερος ηθοποιός που είχε κερδίσει Χρυσή Σφαίρα ανδρικής ερμηνείας σε δραματική ταινία. Γενικότερα, αποτελεί πολυβραβευμένη ταινία, εφόσον κατάφερε να αποσπάσει επίσης Όσκαρ Α΄ ανδρικού ρόλου, σκηνοθεσίας και διασκευασμένου σεναρίου, καθώς και Χρυσή Σφαίρα δραματικής ταινίας. Η αποδοχή της από το κοινό ήταν εξίσου εντυπωσιακή⁵³.

Η ταινία αποτελεί κινηματογραφική μεταφορά της ομώνυμης αυτοβιογραφίας του Πολωνοεβραίου μουσικού Βοναντίσουαφ Σπίλμαν, επιζώντα του Ολοκαυτώματος, ο οποίος γεννήθηκε το 1911 και πέθανε το 2000, αρκετά χρόνια μετά τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Ταυτόχρονα, μας παρουσιάζει τον τρόπο με τον οποίο ο Σπίλμαν σώθηκε από έναν Γερμανό στρατιώτη, ο οποίος αντικατοπτρίζει την «όαση» μέσα την κόλαση του πολέμου.

Η πρώτη σκηνή της ταινίας είναι ομολογουμένως ιδιαίτερα δυνατή. Μεταφερόμαστε στην εβραϊκή κοινότητα της Πολωνίας και πιο συγκεκριμένα στη Βαρσοβία του 1939. Ο Σπίλμαν βρίσκεται σε έναν ραδιοφωνικό σταθμό, παίζοντας πιάνο, ενώ ταυτόχρονα ακούγονται βομβαρδισμοί. Ο Σπίλμαν, παρ' όλα αυτά, δεν σταματά να παίζει, μέχρι που μια βόμβα καταστρέφει τον σταθμό. Γυρνά σπίτι του,

⁵³ «Ο Πιανίστας», *Wikipedia*, διαθέσιμο στο [https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F_%CE%A0%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%82_\(%CF%84%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CE%B1\)](https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%9F_%CE%A0%CE%B9%CE%B1%CE%BD%CE%AF%CF%83%CF%84%CE%B1%CF%82_(%CF%84%CE%B1%CE%B9%CE%BD%CE%AF%CE%B1)) ημερομηνία προσπέλασης 1.6.2022

αλλά και εκεί η κατάσταση δεν είναι καλύτερη, καθώς η οικογένειά του ετοιμάζεται να εγκαταλείψει τη χώρα, με εκείνον να αρνείται. Εντέλει, όλοι αλλάζουν γνώμη, καθώς από τον ραδιοφωνικό σταθμό ακούγεται πως η Πολωνία έχουν την στήριξη της Ευρώπης.

Όσο προχωρά η ταινία, τα πράγματα για τους Εβραίους γίνονται όλο και χειρότερα. Οι γερμανικές αρχές επιβάλλουν στους Εβραίους να φορούν ένα αστέρι στο χέρι τους, προκειμένου να ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους Πολωνούς. Ταυτόχρονα, οδηγούν τους Εβραίους σε συνοικισμούς, τα αποκαλούμενα «γκέτο». Εκεί εργάζονται σε άθλιες συνθήκες, ενώ πολλοί ήδη πεθαίνουν από την πείνα και τις κακουχίες. Βέβαια, δεν λείπουν και οι διεφθαρμένοι Εβραίοι, οι οποίοι εργάζονται για τους Γερμανούς. Ένας από αυτούς είναι φίλος του Σπίλμαν και τον καλεί να στρατολογηθεί, εκείνος όμως αρνείται.

Η ζωή στο γκέτο συνεχίζεται βασανιστικά για την οικογένεια του πρωταγωνιστή. Οι Γερμανοί δεν δίσταζαν πλέον να προχωρούν σε εν ψυχρώ εκτελέσεις Εβραίων με διάφορους τρόπους. Και όλα αυτά μέχρι που κάποια στιγμή βγαίνει η απόφαση, λόγω του υπερπληθυσμού των Εβραίων, να μεταφερθούν στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Οι σκηνές που ακολουθούν είναι δηλωτικές του πόνου και του φόβου που επικρατούσε εκείνη τη στιγμή. Άνθρωποι κλαίνε, πεινούν, ενώ υπάρχουν και εκείνοι που πίστευαν πως θα πήγαιναν σε ένα καλύτερο μέρος.

Τότε συμβαίνει κάτι, το οποίο θα μπορούσαμε να πούμε πως καθορίζει την πορεία του Σπίλμαν και την ψυχολογία του. Καθώς κατευθύνεται προς το τρένο που θα τον μετέφερε στο στρατόπεδο μαζί με την οικογένειά του, ο φίλος του, ο αστυνομικός, καταφέρνει να τον φυγαδεύσει για να παραμείνει στην Πολωνία. Μέσα σε κλάσματα του δευτερολέπτου ο Σπίλμαν κερδίζει για λίγο ακόμα τη ζωή του, αλλά χάνει την οικογένειά του. Μένει μόνος του, να γυρίζει ανάμεσα σε ερείπια και πτώματα, προκειμένου να βρει ένα ασφαλές καταφύγιο.

Ύστερα από δύο χρόνια, όταν πλέον οι Εβραίοι στο γκέτο έχουν μειωθεί, τους επιτρέπουν να βγουν από το τείχος και τους αναγκάζουν να εργάζονται σκληρά στην πόλη. Οι τολμηρότεροι από αυτούς, συμπεριλαμβανομένου και του Σπίλμαν, εμπορεύονται όπλα. Ύστερα από λάθος του πρωταγωνιστή εν ώρα εργασίας, τον βλέπουμε να μαστιγώνεται. Σύντομα, αρχίζει να κυκλοφορεί η φήμη πως ετοιμάζονται να τους μεταφέρουν στην Τρεμπλίνκα και έτσι ο Σπίλμαν, με κίνδυνο της ζωής του, αποφασίζει να δραπετεύσει από το καθεστώς αιχμαλωσίας και να αναμειχθεί με τους Πολωνούς φίλους του.

Εκεί, μολονότι αρρωσταίνει βαριά και έχει ελάχιστο φαγητό, καταφέρνει να ζει με σχετική ασφάλεια. Όλα αυτά μέχρι τη στιγμή που οι Γερμανοί περικυκλώνουν την πολυκατοικία και αρχίζουν να τη βομβαρδίζουν. Ο Σπίλμαν εγκλωβίζεται στο διαμέρισμα και καταφέρνει να φύγει από την τρύπα που ανοίγει μια βόμβα στον τοίχο του σπιτιού.

Και τότε αρχίζει η πραγματική και ίσως η μεγαλύτερη, μέχρι τότε, συναισθηματική, ψυχολογική και σωματική πτώση του ήρωα. Βρίσκεται περιπλανώμενος ανάμεσα σε χαλάσματα. Καταφέρνει να βρει ένα εγκαταλελειμμένο κτήριο και βρίσκει καταφύγιο στη σοφίτα του. Στη συνέχεια, ακολουθεί η συγκλονιστικότερη σκηνή της ταινίας και μια από τις δυνατότερες σκηνές στον παγκόσμιο κινηματογράφο.

Ενώ ο Σπίλμαν ετοιμάζεται να φάει μια κονσέρβα, τον εντοπίζει ένας Γερμανός στρατιώτης. Ύστερα από μια στιχομυθία μεταξύ τους, του αναφέρει ότι είναι πιανίστας και ο Γερμανός τον βάζει να παίζει πιάνο. Ο Σπίλμαν ξαναπαίζει πιάνο μετά από χρόνια και αφήνεται στο συναίσθημα που τον κατακλύζει, αφού πιστεύει ότι παίζει για τελευταία φορά. Το πρόσωπο του Γερμανού «σπάει», γίνεται πιο ανθρώπινο, κάθεται σε μια άκρη και απολαμβάνει τη μαγική σκηνή που εκτυλίσσεται μπροστά του. Όταν ο Σπίλμαν τελειώνει, ο Γερμανός τον ρωτά το όνομά του, καθώς και αν έχει καταφύγιο και φαγητό. Έπειτα, φεύγει χωρίς καμία απειλή. Στο υπόλοιπο του πολέμου ο στρατιώτης επισκέπτεται τον Σπίλμαν, προσφέροντάς του φαγητό και πληροφορίες για την εξέλιξη του πολέμου. Μάλιστα, δεν διστάζει να του χαρίσει και το πανωφόρι του, το οποίο τον σώζει από μια επίθεση Γερμανών.

Ο καιρός προχωρά, ο πόλεμος τελειώνει, η Γερμανία έχει ηττηθεί και οι εναπομείναντες αιχμάλωτοι Εβραίοι απελευθερώνονται. Ο στρατιώτης, τραυματισμένος και υποταγμένος, συναντά έναν Εβραίο επιζώντα και του μεταφέρει να ζητήσει βοήθεια από τον Σπίλμαν. Και όντως το κάνει. Συναντά τον Σπίλμαν στην ελεύθερη πλέον Πολωνία και του μεταφέρει τα λόγια του στρατιώτη. Μαζί τον ψάχνουν, αλλά πλέον είναι αργά. Η ταινία κλείνει με τον Σπίλμαν να παίζει πιάνο σε μια πολύ μεγάλη σκηνή, με ορχήστρα να τον συνοδεύει και κοινό να τον παρακολουθεί. Είναι πλέον ένας εξαιρετικά επιτυχημένος μουσικός.

Η συγκλονιστική αυτή ταινία του Πολάνσκι καταφέρνει να μεταδώσει στον θεατή σκέψεις και συναισθήματα με μεγάλη επιτυχία. Καθ' όλη τη διάρκειά της περιγράφονται σκληρές σκηνές, οι οποίες αντικατοπτρίζουν ορθά την κατάσταση της

εποχής. Δηλωτικό της κατάστασης είναι το γεγονός πως στην αρχή της ταινίας ο Σπίλμαν δεν μπορεί όχι απλά να κάτσει σε καφετέρια, αλλά ούτε και να κάθεται στα παγκάκια και να προχωρά στο πεζοδρόμιο. Οι Εβραίοι ζούσαν ως πολίτες β' διαλογής, ξένοι και παρείσακτοι στα ίδια τους τα σπίτια.

Οι αναμνήσεις στην αυτοβιογραφία του Σπίλμαν, όπως τις μεταφέρει ο Πολάνσκι, χωρίζονται σε δύο μέρη: σε αυτές που αφορούν τη ζωή του στο γκέτο και σε αυτές που αφορούν στη μοναχική του ζωή μετά την απόδρασή του από το γκέτο. Και σίγουρα η ζωή στο γκέτο ήταν σκληρή, ωστόσο είχε στέγη και την οικογένειά του, ενώ μετά δεν είχε απολύτως κανένα στήριγμα.

Η στιγμή κατά την οποία ο πρωταγωνιστής καταλαβαίνει ότι η κατάσταση χειροτερεύει δραματικά, είναι όταν ένα μικρό αγόρι πεθαίνει στα χέρια του. Ο Πολάνσκι καταφέρνει να μεταδώσει την κτηνωδία των Ναζί, εφόσον ακόμα και τα μικρά παιδιά δεν γλύτωναν από τις φρικαλεότητες τους. Την ώρα που περιμένουν να αναχωρήσουν για το στρατόπεδο, μια γυναίκα κλαίει γοερά, καθώς ενώ εισέβαλαν οι Γερμανοί στο σπίτι τους, εκείνη έπνιξε το μωρό της, για να μην τους εντοπίσουν από το κλάμα του. Τραγικές σκηνές, που μοιάζουν βγαλμένες από αρχαία τραγωδία.

Η οριστική συναισθηματική πτώση του ήρωα ξεκινά όταν σώζεται τελευταία στιγμή η ζωή του και δεν μεταφέρεται στο στρατόπεδο συγκέντρωσης. Αυτό το οξύμωρο καταφέρνει να δείξει ο Πολάνσκι μέσα από την ερμηνεία του Μπρόντι. Τον σκηνοθετεί να περπατά κλαίγοντας σε έναν άδειο δρόμο, περιτριγυρισμένο από πτώματα και αποσκευές που οι άνθρωποι δεν πρόλαβαν να πάρουν μαζί τους. Ο Σπίλμαν είναι μόνος του, χωρίς την οικογένειά του, η οποία επρόκειτο να εξολοθρευτεί σύντομα. Μέσα σε λίγες στιγμές έχασε τα πάντα και αναγκάζεται πλέον να παλεύει για τη ζωή του.

Οι συχνοί θάνατοι, όμως, δεν είναι το μόνο πρόβλημα που αντιμετώπιζαν οι Εβραίοι. Το σημαντικότερο, ίσως, θέμα ήταν η οικονομική ανέχεια που έπληττε όλους ανεξαιρέτως, και όχι μόνο εκείνους που βρίσκονταν στα στρατόπεδα. Εκτός από τους διεφθαρμένους Εβραίους, όλοι οι υπόλοιποι ζούσαν σε καθεστώς απόλυτης εξαθλίωσης, καθώς πολλοί ήταν εκείνοι που πέθαιναν από την πείνα και την απουσία απαραίτητων βασικών αγαθών. Ο Πολάνσκι επιλέγει να το δείξει με μια σπαρακτική σκηνή, όπου ο πατέρας της οικογένειας Σπίλμαν αγοράζει μια καραμέλα με τα χρήματα που του έχουν απομείνει και έπειτα την κόβει σε έξι ελάχιστα κομμάτια για να την μοιράσει στα μέλη της οικογένειάς του. Αυτοί οι άνθρωποι μπορεί ουσιαστικά

να έχασαν τα πάντα, είχαν όμως ο ένας τον άλλον, και αυτό τους κρατούσε ζωντανούς.

Ξεχωριστή μνεία αξίζει στη συγκλονιστικότερη σκηνή της ταινίας, όπου ο Σπίλμαν παίζει πιάνο για τον Γερμανό, ο οποίος μετέπειτα του έσωσε τη ζωή. Σκηνοθετικά, παρατηρούμε ένα λιτό σκηνικό. Δύο εχθροί, δύο διαφορετικοί λαοί, η εκπροσώπηση του «καλού» και του «κακού» και στη μέση ένα πιάνο που τους ενώνει. Μια σκηνή όπου οι διάλογοι είναι περιττοί, αφού τα συναισθήματα είναι έκδηλα και η μουσική «μιλάει» από μόνη της. Χρησιμοποιώντας το πιάνο, ο Σπίλμαν είναι σαν να διηγείται στον Γερμανό την ιστορία του, ενώ εκείνος γαληνεύει, κάθεται σε μια καρέκλα και απολαμβάνει τον δημιουργό. Ο ίδιος ο Μπρόντι καταφέρνει να μεταδώσει στο κοινό την «πάλη» των συναισθημάτων που βίωσε εκείνη τη στιγμή ο Σπίλμαν. Από τη μια φόβο, γιατί ίσως αυτή θα ήταν η τελευταία φορά που θα έπαιζε πιάνο πριν εκτελεστεί, και από την άλλη συγκίνηση, καθώς παίζει το αγαπημένο του όργανο μετά από όσα πέρασε και αφήνεται στη μελωδία για να τον παρασύρει. Ακόμα και σε τόσο σκοτεινές στιγμές της ιστορίας, η μουσική ενώνει και η ανθρωπιά δεν παύει, αφού τελικά ο Γερμανός αποφάσισε να σώσει τον Πιανίστα.

Εν τέλει, η επιβίωση του Σπίλμαν είναι συνδυασμός δύο παραγόντων. Αρχικά, σίγουρα ο ήρωας δεν εγκαταλείπει, παλεύει για να ζήσει, για να διηγηθεί την ιστορία του και για να συνεχίσει να παίζει πιάνο. Από την άλλη, όμως, ιδιαίτερα σημαντική είναι η συνεισφορά των Πολωνών φίλων του και ακόμα σημαντικότερη η βοήθεια του Γερμανού στρατιώτη. Ο Σπίλμαν έχασε τα πάντα, την οικογένεια, την περιουσία του, το σπίτι του και πολύτιμα χρόνια από τη ζωή του, δεν έχασε όμως το σημαντικότερο, την πίστη του στους ανθρώπους.

Στον *Πιανίστα* παρατηρούμε, όπως και στη *Λίστα του Σίντλερ*, το μοτίβο του καλού Γερμανού που σώζει τους εχθρούς, μολονότι στη *Λίστα του Σίντλερ* ο ομόνυμος ήρωας έσωσε εκατοντάδες Εβραίους, ενώ ο Γερμανός στον Πιανίστα έσωσε μόνο τον Σπίλμαν. Εκτός, όμως, αυτού, και της κοινής τους θεματολογίας, οι δύο αυτές ταινίες δεν παρουσιάζουν κάποια επιπλέον ουσιαστική ομοιότητα. Μολονότι δε η *Λίστα του Σίντλερ* απασχολεί κατ' εξοχήν Εβραίους εργαζόμενους, κυρίως στην παραγωγή, στον Πιανίστα οι Εβραίοι έχουν μικρότερους ρόλους. Παρόλο που η ταινία είναι βιογραφία του Πολωνοεβραίου Σπίλμαν, τον ρόλο του ερμηνεύει ο Αμερικανός Μπρόντι. Εδώ αξίζει να σημειώσουμε πως ο ίδιος ο Πολάνσκι είχε αρνηθεί να σκηνοθετήσει τη *Λίστα του Σίντλερ*, χωρίς ωστόσο να

απορρίπτει την προοπτική να γυρίσει μια ταινία με θέμα το Ολοκαύτωμα, προσπαθώντας πάντως να αποφύγει την κριτική που είχε δεχθεί ο Σπίλμπεργκ⁵⁴.

Βέβαια, η περίπτωση του Πολάνσκι είναι πολύ διαφορετική. Ολόκληρη η ταινία είναι βασισμένη στη ζωή και τις αυθεντικές μαρτυρίες του Σπίλμαν, που επέζησε στο Ολοκαύτωμα. Ο Εβραίος είναι ο κύριος πρωταγωνιστής, σε αντίθεση με τον Σπίλμπεργκ, όπου πρωταγωνιστής είναι ο Γερμανός. Εφόσον μάλιστα πρόκειται για αυτοβιογραφία, σίγουρα στον *Πιανίστα* η πραγματικότητα υπερτερεί της μυθοπλασίας. Άλλωστε δεν πρέπει να ξεχνάμε πως ο Ρόμαν Πολάνσκι γεννήθηκε από Πολωνοεβραίους γονείς στο Παρίσι το 1933 και το 1937, λίγο πριν την έναρξη του πολέμου, μετακόμισαν οικογενειακώς στην Πολωνία. Αυτό τον καθιστά επιζώντα του Ολοκαυτώματος, προσθέτοντας μια προσωπικότερη χροιά στα γεγονότα.

Σίγουρα αυτή η τραυματική εμπειρία και οι μνήμες που τη συνοδεύουν αντικατοπτρίζονται στην ταινία, ενώ ταυτόχρονα προσφέρουν μια αντικειμενικότερη σκοπιά στην ιστορία. Τα συμβάντα παρουσιάζονται σε μεγάλο βαθμό με τον τρόπο με τον οποίο συνέβησαν. Μπορεί δε ο Πολάνσκι να μην περιγράφει ο ίδιος τις εμπειρίες του, αλλά σίγουρα για έναν άνθρωπο που έχει ζήσει το Ολοκαύτωμα έστω και σε μικρή ηλικία, είναι σαφώς ευκολότερο να το περάσει στο ευρύ κοινό από τη δική του οπτική γωνία.

Ο Πολάνσκι σκηνοθετεί μια ταινία για τους Εβραίους, απευθυνόμενος όμως στο γενικότερο δυτικό κοινό. Γι' αυτόν τον λόγο, άλλωστε, όλοι οι χαρακτήρες της ταινίας, εκτός από τους Γερμανούς, μιλούν αγγλικά. Στον *Πιανίστα* δεν αγιοποιείται κανένας Εβραίος (διεφθαρμένοι) και δεν δαιμονοποιείται κανένας Γερμανός (αστυνομικός). Είναι όλοι άνθρωποι με πάθη, αδυναμίες, αξίες και ιδανικά. Ως επί το πλείστον, όμως, οι Ναζί παρουσιάζονται ως σκληρότατοι άνδρες, που εκτελούν και βασανίζουν αθώους ανθρώπους. Στον αντίποδα, οι Εβραίοι παρουσιάζονται από τη μία ως θύματα της ιστορίας, δεν λείπουν όμως οι αντάρτες, εκείνοι που παρά τις αντιξοότητες δεν εγκαταλείπουν την ελπίδα της εξέγερσης, που θα φέρει την απελευθέρωσή τους.

Η ταινία του Πολάνσκι δεν έχει το τυπικό «happy end» που συναντάμε συχνά στις ταινίες του Hollywood. Φαινομενικά ο Σπίλμαν έχει ένα καλό τέλος, εφόσον όχι μόνο κατάφερε να επιβιώσει, αλλά έφτασε ακόμη και στο σημείο να παίζει πιάνο σε μεγάλα θέατρα, συνοδεία ορχήστρας. Ωστόσο, η σκοτεινή περίοδος

⁵⁴ Toby Haggith, *Joanna Newman, Holocaust and the moving image: representations in film and television since 1933*, 2005, σ. 233.

του Ολοκαυτώματος άφησε πάνω του αγιάτρευτες πληγές, μνήμες και ένα βαθύτερο αίσθημα μοναξιάς, που το πιθανότερο είναι να έμεινε μέσα του μέχρι το τέλος της ζωής του.

Τέλος, κυρίαρχο και καθοριστικό ρόλο στην ταινία διαδραματίζει η μουσική, ειδικά στη σκηνή- σήμα κατατεθέν της ταινίας . Και πώς δεν θα μπορούσε, άλλωστε, εφόσον πρόκειται για την αυτοβιογραφία ενός τόσο σημαντικού πιανίστα. Το κομμάτι που παίζει στην ταινία ο πιανίστας είναι του Chopin⁵⁵, ενός Πολωνού μουσικού που υπήρξε εξόριστος, οπότε θα μπορούσε με τον καταλληλότερο τρόπο να εκφράσει τον πόνο και τη δυστυχία αυτών των ανθρώπων. Βέβαια, η πραγματική μουσική που έπαιζε ο Σπίλμαν δεν ήταν τόσο δραματική, ωστόσο η επιλογή της προσδίδει στην ταινία την απαραίτητη δυναμική που χρειάζεται. Θα μπορούσαμε να πούμε πως η μουσική συμβολίζει στον *Πιανίστα* την αγάπη και τις ανθρώπινες αξίες, με όπλο τις οποίες καταφέρνουν να επιβιώσουν και να διατηρήσουν άσβεστη την ελπίδα, παρά τις φρικαλεότητες.

5.4. Η ζωή είναι ωραία

Φτάνουμε στην τρίτη ταινία για ανάλυση, μια ταινία παρόμοια στη θεματολογία της, αλλά με αρκετά διαφορετικό ύφος σε σχέση με τις άλλες δύο. Πρόκειται για την ταινία *Η ζωή είναι ωραία*. Η ταινία αποτελεί μια ιταλική δραματική κωμωδία, παραγωγής 1997. Την σκηνοθέτησε ο Ρομπέρτο Μπενίνι, ο οποίος κρατά και τον πρωταγωνιστικό ρόλο, ενώ βασίζεται σε σενάριο του ίδιου και του Βιντέζο Τσεράμι. Στην ταινία, που αποτέλεσε τεράστια επιτυχία της εποχής, εφόσον κατάφερε να αποσπάσει Όσκαρ Α΄ ανδρικού ρόλου καλύτερης ξενόγλωσσης ταινίας και μουσικής⁵⁶, πρωταγωνιστεί μαζί με τον Μπενίνι και η Νικολέτα Μπράσκι.

Η υπόθεση βασίζεται στην ιστορία ενός Ιταλοεβραίου, του Γκουίντο, ο οποίος μεταφέρεται στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Μπέργεν-Μπέλζεκ μαζί με την οικογένειά του. Εκεί επιστρατεύει την φαντασία του, προκειμένου να πείσει τον μικρό του γιο πως βρίσκεται σε ένα παιχνίδι, με σκοπό την επιβίωσή του.

⁵⁵ «Η Συγκλονιστική σκηνή της ταινίας *Ο Πιανίστας* όταν ο απελπισμένος Σπίλμαν έπαιξε πιάνο για τον Γερμανό αξιωματικό, που τον προστατεύει για το υπόλοιπο του πολέμου», *Μηχανή του Χρόνου*, διαθέσιμο στο <https://www.mixanitouxronou.gr/i-syglonistikiki-skini-tis-tainias-o-pianistas-otan-o-apeल्पισμενος-spilman-epaikse-piano-gia-ton-germano-aksiomatiko-pou-ton-prostatefse-gia-to-ypoloipo-tou-polemou/>, ημερομηνία προσπέλασης 10.6.2022

⁵⁶ «Η ζωή είναι ωραία», *Wikipedia*, διαθέσιμο στο https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%97_%CE%96%CF%89%CE%AE_%CE%95%CE%AF%CE%BD_%CE%B1%CE%B9_%CE%A9%CF%81%CE%B1%CE%AF%CE%B1, ημερομηνία προσπέλασης 15.6.2022

Αναφορικά με τον χώρο και τον χρόνο της ταινίας, βρισκόμαστε στην Ιταλία του 1939, στην έκρηξη του πολέμου. Το ναζιστικό καθεστώς έχει πλέον εδραιωθεί και έχει βρει πρόσφορο έδαφος, καθώς παρακολουθούμε κάποιον που έχει ονομάσει τα παιδιά του Μπενίτο και Αδόλφο, από τους πολιτικούς ηγέτες της εποχής εκείνης. Ο Γκουίντο είναι ένας άνθρωπος δραστήριος, ζωντανός και μόνιμα χαρούμενος, όνειρο του οποίου ήταν να ανοίξει ένα δικό του βιβλιοπωλείο. Ο Γκουίντο, όμως, είχε ένα σοβαρό, για τα δεδομένα της εποχής, μειονέκτημα: ήταν Εβραίος. Και στα χρόνια του Χίτλερ οι Εβραίοι αντιμετωπίζονταν ιδιαίτερα σκληρά. Ο ίδιος όμως το έχει αποδεχτεί, εφόσον προσφωνεί τον εαυτό του ως «γνήσιο Άριο». Τα πράγματα μάλιστα αρχίζουν να παίρνουν άσχημη τροπή, όταν οι Ναζί απειλούν τον θείο του και πλέον καταλαβαίνει ότι πλησιάζει η σειρά του.

Στο μεταξύ, ο Γκουίντο παντρεύεται την «πριγκίπισσά» του, την κοπέλα με την οποία ήταν ερωτευμένος. Μαζί αποκτούν έναν γιο, τον Τζοζέ, ο οποίος παίζει με τα τανκς του, σαν να πρόκειται για κάτι τελείως φυσιολογικό. Ταυτόχρονα, παρατηρούμε την απομόνωση των Εβραίων μέσα στο ίδιο τους το «σπίτι». Ο Γκουίντο επιχειρεί επιτυχώς να δικαιολογήσει στον μικρό του γιο την απαγόρευση εισόδου των Εβραίων σε διάφορα μαγαζιά. Ακόμα και στο βιβλιοπωλείο που καταφέρνει να ανοίξει, τον απειλούν, γράφοντάς του στην πόρτα «εβραϊκό μαγαζί».

Παρόλα αυτά, τα γεγονότα κυλούν ομαλά, έως ότου ένα συμβάν έρχεται να αλλάξει ολοκληρωτικά τη ζωή των πρωταγωνιστών. Ενώ η γυναίκα του Γκουίντο ετοιμάζει τα γενέθλια του Τζοζέ και γυρίζει σπίτι, συνειδητοποιεί πως κάποιος έχει πάρει με τη βία τον σύζυγο και τον γιο της. Όταν διαπιστώνει πως υπεύθυνοι είναι οι Ναζί, απαιτεί να πάει μαζί τους. Παρότι δε επιβιβάζεται στο τρένο, όταν φτάνουν στο στρατόπεδο οι άνδρες και τα παιδιά, χωρίζονται από τις γυναίκες, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να βρεθούν οι τρεις τους.

Σε αυτό το σημείο αρχίζει η δύσκολη αποστολή του Γκουίντο να μην αφήσει τον γιο του να καταλάβει τις εφιαλτικές στιγμές που τον περιμένουν. Τον πείθει ότι όλο αυτό είναι το δώρο των γενεθλίων του. Συμμετέχουν σε ένα παιχνίδι, όπου το έπαθλο για τον νικητή είναι ένα αληθινό τανκ. Γι' αυτόν τον λόγο, όταν εμφανίζεται στον θάλαμο ένας Γερμανός που αναφέρει τους κανόνες του στρατοπέδου, ο Γκουίντο μεταφράζει τους κανόνες του παιχνιδιού που έχει πλάσει στο μυαλό του, για χάρη του γιου του. Για να κερδίσει ο μικρός Τζοζέ το έπαθλο, θα πρέπει να μην κλαίει, να μη ζητά φαγητό και να μην αναζητά τη μητέρα του.

Η ζωή του Γκουίντο κυλά βασανιστικά. Όλη την ημέρα απασχολείται στα καταναγκαστικά έργα του στρατοπέδου. Μετά από αυτό γυρνά στο δωμάτιο, όπου κρύβεται ο Τζοζέ και παριστάνει τον χαρούμενο από το παιχνίδι. Όταν καλούν τα παιδιά και τους ηλικιωμένους να «κάνουν μπάνιο», οδηγώντας τους στους θαλάμους αερίων, ο Τζοζέ το σκάει και φυγαδεύεται από τον πατέρα του, ο οποίος συνεχίζει να προσποιεί πως συμμετέχουν στο παιχνίδι. Μάλιστα, όταν ο Τζοζέ λιγοψυχεί και επιθυμεί να φύγει, ο Γκουίντο τον πείθει να μην τα παρατήσει, καθώς βρίσκεται πολύ κοντά στο έπαθλο. Τελικά, όχι μόνο ο Τζοζέ πείθεται να μείνει, αλλά και «μπερδεύεται» με παιδιά Ιταλών και περνά κάποιες στιγμές ηρεμίας και άνεσης, χωρίς να κρύβεται και χωρίς να φοβάται, σαν ένα φυσιολογικό παιδί της ηλικίας του.

Στο μεταξύ, ο Γκουίντο δεν ξεχνά την αγαπημένη του γυναίκα. Πασχίζει να την βρει, αγνοώντας αν είναι ζωντανή ή όχι. Γι' αυτό δεν διστάζει να της κάνει δημόσιες αφιερώσεις από τα μεγάφωνα του στρατοπέδου και να παίζει ιταλικά τραγούδια, για να υποδηλώσει την παρουσία του και την αγάπη του για εκείνη.

Τα γεγονότα που προηγούνται της απελευθέρωσης των κρατουμένων, είναι άκρως συνταρακτικά. Στην προσπάθειά του να δραπετεύσει μαζί με τον γιο του, ο Γκουίντο βρίσκεται μπροστά σε ένα τεράστιο σωρό από πτώματα. Εκείνη ήταν η στιγμή που κατάλαβε ότι το τέλος τους ήταν πλέον κοντά και θα ήταν πολύ δύσκολο να επιβιώσουν. Παρόλα αυτά, συνεχίζει να καθησυχάζει τον μικρό Τζοζέ. Το επόμενο πρωί ξυπνούν με πυροβολισμούς και φωνές. Το στρατόπεδο πρόκειται να κλείσει και οι Ναζί σπεύδουν να εξοντώσουν και τους τελευταίους κρατούμενους. Ο Γκουίντο συμβουλεύει τον γιο του να κρυφτεί και στη συνέχεια ντύνεται γυναίκα και πηγαίνει να βρει τη σύζυγό του. Δεν τα καταφέρνει, όμως, και συλλαμβάνεται από τους Γερμανούς. Ο Τζοζέ παρακολουθεί τον πατέρα του να οδηγείται προς την εκτέλεση, εκείνος ωστόσο συνεχίζει να υποκρίνεται τον χαρούμενο και ο Τζοζέ χαμογελά, όπως ακριβώς και ο Γκουίντο. Λίγο αργότερα το χαμόγελο του Γκουίντο θα σβήσει για πάντα.

Η επόμενη ημέρα βρίσκει τον Τζοζέ μόνο του στο άδειο στρατόπεδο. Βγαίνει από την κρυψώνα του, πιστεύοντας ότι κέρδισε το παιχνίδι. Και τότε, ως από μηχανής θεός, εμφανίζεται μπροστά του ένας καλός Γερμανός πάνω σε ένα μεγάλο τανκ, σαν εκείνο που του είχε υποσχεθεί ο πατέρας του. Προσφέρεται να τον βγάλει έξω από το στρατόπεδο και πραγματοποιεί το όνειρό του. Λίγο αργότερα συναντά και την μητέρα του, ενώ ο αφηγητής, ο ενήλικας πλέον Τζοζέ, αναφέρει πως ύστερα από πολλά χρόνια κατάλαβε την τεράστια θυσία του πατέρα του.

Η ταινία *Η ζωή είναι ωραία* διαφέρει αρκετά από άλλες ταινίες που καταπιάνονται με παρόμοια θεματολογία. Ο Ρομπέρτο Μπενίνι καταφέρνει να κάνει πράξη το οξύμωρο. Κατορθώνει να προκαλέσει γέλιο και εύθυμα συναισθήματα σε μια ταινία που αφορά ένα από τα συνταρακτικότερα γεγονότα της παγκόσμιας ιστορίας. Στο τέλος της η ταινία αφήνει μια γλυκόπικρη γεύση, ανάμεικτα και αντικρουόμενα αισθήματα που συνθέτουν το «κολάζ» αυτού του τόσο πετυχημένου κινηματογραφικού εγχειρήματος.

Ο Μπενίνι, προκειμένου να γυρίσει την ταινία, εμπνεύστηκε κυρίως από τον Ρομέο Σαλμόνι, συγγραφέα του έργου *Στο τέλος, νίκησα τον Χίτλερ*. Μέσα στο βιβλίο του ο Σαλμόνι περιγράφει με χιουμοριστικό τρόπο τη ζωή του στο Άουσβιτς. Αλλά και ο τίτλος της ταινίας δεν είναι τυχαίος, εφόσον αντλεί επιρροή από τη φράση που έγραψε ο Λέων Τολστόι παρακολουθώντας τη γυναίκα του, ενώ παράλληλα γνώριζε πως θα θανατωθεί από τον Στάλιν, την ώρα που ήδη βρισκόταν εξόριστος στο Μεξικό⁵⁷.

Ο πρωταγωνιστής, που παίρνει σάρκα και οστά από τον Μπενίνι, είναι ένας Ιταλός που μεγαλώνει την οικογένειά του στις παραμονές του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Κύριο μέλημά του, και τελικά θέμα ολοκλήρης της ταινίας, είναι η αγάπη προς τον μικρό του γιο, τον Τζοζέ. Είναι ένας βιβλιοπώλης, που όχι μόνο ζει ανάμεσα στα παραμύθια, αλλά φτιάχνει και το δικό του «παραμύθι», μέσα στο οποίο οι Γερμανοί και γενικότερα οι Ναζί δεν είναι τα «τέρατα» της ιστορίας. Αντιθέτως, είναι άνθρωποι γενναϊόδωροι, διασκεδαστικοί και αθώοι. Και όλα αυτά, προκειμένου να μην «τραυματίσει» την αθώα παιδική ψυχή του μικρού Τζοζέ.

Γενικότερα, το *Η ζωή είναι ωραία*, σε αντίθεση με τη *Λίστα του Σίντλερ* και τον *Πιανίστα*, δεν είναι ακόμα μια ταινία για το Ολοκαύτωμα με μουντό φόντο, αλλά αντίθετα ένας ύμνος στη ζωή και την αγάπη. Είναι η ιστορία ενός «φωτεινού» ανθρώπου, ο οποίος σε μια άκρως σκοτεινή εποχή αναγκάζεται να μη χάσει το ηθικό του μέσα στο κολαστήριο που κατοικεί, ενώ προσποιείται και καταπιέζει τα συναισθήματά του, προκειμένου να μην στερήσει το χαμόγελο του γιου του.

Ακόμα και όταν ο Τζοζέ του αποκαλύπτει τις φήμες που άκουσε πως οι Ναζί καίνε τους νεκρούς και τους κάνουν σαπούνια, ο Γκουίντο αντέδρασε με χιούμορ, λέγοντάς του πως δεν θα ήθελε να πλένεται με τον άνθρωπο που μένουν στον ίδιο

⁵⁷ «*Η Ζωή είναι ωραία*. Η αριστουργηματική ταινία του Roberto Begnini & η αυτοθυσία του πατέρα για το παιδί του», *Klik Cinema*, 27.10.2021, διαθέσιμο στο <https://www.klik.gr/gr/el/cinema/i-zoi-einai-oraia-i-aristourgimatiki-tainia-tou-roberto-benigni-i-autothusia-tou-patera-gia-to-paidi-tou/>, ημερομηνία προσπέλασης 15.6.2022

θάλαμο! Το χιούμορ αυτό εντείνει την τραγικότητα του Γκουίντο, ο οποίος βλέπει τη ζωή του να κρέμεται από μια κλωστή και νιώθει να τον εγκαταλείπουν οι δυνάμεις του, αλλά στα μάτια του γιου του φαίνεται ο πλέον χαρούμενος και ενθουσιασμένος άνθρωπος του κόσμου.

Για να τονιστεί η οξύμωρη σχέση των γεγονότων με τη συμπεριφορά του Γκουίντο, ο Μπενίνι δείχνει μέσα στην ταινία λίγες, αλλά αρκούντως σημαντικές σκηνές, για το πώς φέρονταν οι Ναζί στους Εβραίους. Σίγουρα δεν παρουσιάζονται τόσο σκληρές σκηνές όσο στον Πιανίστα ή στη Λίστα του Σίντλερ, ωστόσο τους προσδίδει την απαραίτητη ένταση τόσο κατά την παραμονή τους στο στρατόπεδο όσο και πριν τη σύλληψή τους. Παράδειγμα αποτελεί η σκηνή όπου ο μικρός Τζοζέ βλέπει πινακίδες σε μαγαζιά που απαγορεύουν την είσοδο σε Εβραίους. Για να τον καθησυχάσει ο Γκουίντο, του αναφέρει πως όλο αυτό είναι φυσιολογικό και πως και οι ίδιοι θα μπορούσαν να απαγορεύουν την είσοδο στο βιβλιοπωλείο τους σε αράχνες και Βησιγότθους που αντιπαθούν.

Και μέσα, όμως, στο στρατόπεδο, ο Γκουίντο κάνει τα αδύνατα δυνατά προκειμένου να μην καταλάβει ο γιος του τι συμβαίνει. Μάλιστα, δεν διστάζει να προσποιηθεί ακόμα και μπροστά στους συγκρατούμενούς του. Γι' αυτόν τον λόγο, όταν κάποιος στρατιώτης ζητά έναν εθελοντή για να μεταφράσει τους κανόνες του στρατοπέδου, ο Γκουίντο προσφέρεται. Αντί, όμως, να μεταφράσει τους κανόνες του στρατοπέδου, αναφέρει τους κανόνες του παιχνιδιού που επινόησε για να κρατήσει τα μάτια του Τζοζέ κλειστά μπροστά στα εγκλήματα που εκτυλίσσονταν. Ακόμα και όταν επιστρέφει καταβεβλημένος από τα εξουθενωτικά καταναγκαστικά έργα, «φοράει» το καλύτερό του χαμόγελο και ανακοινώνει στον γιο του πως πέρασαν στην επόμενη φάση, αφού οι αντίπαλοί τους εξοντώθηκαν. Μέχρι και το τατουάζ που του έκαναν οι Ναζί, το παρουσίαζε ως μέρος του παιχνιδιού. Ο Τζοζέ δεν χάνει τη χαρά και την αθωότητά του ούτε στο τέλος της ταινίας, όπου οι Ναζί οδηγούν τον Γκουίντο στην εκτέλεση. Για τελευταία φορά ο Γκουίντο αντικρίζει τον γιο του και προσποιείται τον χαρούμενο, ενώ σημαδεύεται με ένα όπλο. Ο Γκουίντο του κλείνει το μάτι και ο Τζοζέ καταλαβαίνει ότι επιτέλους κέρδισε.

Την άλλη ημέρα, όταν βγαίνει από την κρυψώνα του, βλέπει το μεγάλο ταγκ που του είχε υποσχεθεί ως βραβείο ο πατέρας του. Το μεγαλύτερο βραβείο, όμως, είναι το δικαίωμα στη ζωή. Με αυτοθυσία ο Γκουίντο κατάφερε να βγάλει αλώβητη την ψυχή του Τζοζέ από τις φρικαλεότητες που λάμβαναν χώρα, την ίδια στιγμή που εκατοντάδες παιδιά έχασαν άδικα τη ζωή τους από τους Ναζί. Όσο η ταινία πλησιάζει

προς το τέλος, ένα είναι φανερό: Τελικά, ο Γκούντο αποδεικνύεται δυνατώτερος από όλους τους Ναζί και βγαίνει νικητής, καθώς μέσα σε όλη αυτή τη ζοφερή πραγματικότητα κατάφερε να κρατήσει ακέραιο το χαμόγελο του γιου του. Συνοψίζοντας, το μήνυμα που περνά η ταινία, είναι ότι η ζωή είναι ωραία και παρά τις αμέτρητες δυσκολίες και τους σοβαρούς κινδύνους, αξίζει κανείς να παλεύει γι' αυτήν.

Επίλογος

Φτάνοντας στο τέλος της παρούσας εργασίας μπορούμε να εξαγάγουμε ορισμένα ασφαλή συμπεράσματα σχετικά με τα γεγονότα εκείνης της περιόδου. Ο Β΄ Παγκόσμιος Πόλεμος αποτέλεσε τη μεγαλύτερη σύγκρουση της ανθρωπότητας. Δύο διαφορετικές δυνάμεις συγκρούστηκαν μεταξύ τους, με βασικό κίνητρο την κυριαρχία στον κόσμο. Ο βασικός υποκινητής αυτής της σύγκρουσης ήταν ο Αδόλφος Χίτλερ, που ήθελε να τοποθετήσει τη Γερμανία στο υψηλότερο βάθρο της ηγεσίας του κόσμου. Την ίδια στιγμή που πήρε στα χέρια του την εξουσία με τους Ναζί, επέβαλε δικτατορία και δεν δίστασε να «εγκλωβίσει» τον λαό του σε ένα απολυταρχικό καθεστώς.

Αν για κάτι έμεινε στη ιστορία ο Χίτλερ, δεν ήταν τόσο για την έναρξη του πολέμου, όσο για τα γεγονότα που έλαβαν χώρα κατά τη διάρκειά του. Βασική επιδίωξη του Χίτλερ ήταν να εξοντώσει κάθε ξένο στοιχείο, προκειμένου να πετύχει την ενότητα και την «καθαρότητα» της φυλής του. Γι' αυτόν τον λόγο ίδρυσε σε Γερμανία και Πολωνία διάφορα στρατόπεδα συγκέντρωσης, όπου εκεί οδηγούνταν οι Εβραίοι ή οι πολιτικοί αντίπαλοι του Χίτλερ. Όσοι ήταν αρτιμελείς και κατάλληλοι απασχολούνταν στην καταναγκαστική εργασία, ενώ οι υπόλοιποι εκτελούνταν στους θαλάμους αερίων.

Ο Χίτλερ δεν χαρακτηρίζεται αδικώς ως ο σκληρότερος ηγέτης που γνώρισε ποτέ το ανθρώπινο γένος. Στο μένος του δεν κατάφερε να αντισταθεί κανείς, εκτός από τους ελάχιστους επιζήσαντες του Ολοκαυτώματος. Το 1945 η Σοβιετική Ένωση και ο Κόκκινος Στρατός εισέβαλαν στο Βερολίνο, βάζοντας τέλος στην φρικαλεότητα του πολέμου. Η σύγκρουση τελείωσε, αφήνοντας πίσω της αγιάτρευτες πληγές. Ορισμένες από αυτές επουλώθηκαν με τη Δίκη της Νυρεμβέργης, όπου τα μέλη των Ναζί καταδικάστηκαν με θανατική ποινή για εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Βέβαια, αυτή η «κάθαρση» ήρθε μόνο για τους επιζήσαντες. Οι οικογένειες των θυμάτων ήταν αναγκασμένες να ζουν μια ζωή στη σκιά του πολέμου.

Όλα αυτά τα γεγονότα επηρέασαν βαθύτατα τον κινηματογράφο. Γενικότερα, ο κινηματογράφος αντλεί έμπνευση από τα γεγονότα που συμβαίνουν ανά τους αιώνες. Ανέκαθεν οι ιστορικές ταινίες προσήλκυαν μεγάλη μερίδα θεατών. Ο κινηματογράφος, πλέον, αποτελεί μνημείο πολιτισμού και καταφέρνει να διασώσει συμβάντα και χαρακτήρες του παρελθόντος αναλλοίωτους στον χρόνο.

Βέβαια, είναι σημαντικό να σκεφτούμε πως μια ταινία δεν πρέπει να λαμβάνεται ως ιστορική πηγή, αποτελεί όμως μια «γέφυρα» που ενώνει το παρελθόν με το παρόν, αλλά και το μέλλον. Τρεις ταινίες που έτυχαν θερμής υποδοχής από κοινό και κριτικούς και αφορούν το Ολοκαύτωμα είναι *Η Λίστα του Σίντλερ*, *Ο Πιανίστας* και *Η Ζωή είναι Ωραία*. Ταυτόχρονα, και οι τρεις ταινίες περνούν στον θεατή το ίδιο μήνυμα: όσο σκοτεινή και αν είναι η ζωή, στο τέλος το φως θα θριαμβεύσει και η αγάπη θα υπερνικήσει το μίσος. Άλλωστε, όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Ρομπέρτο Μπενίνι, «η ζωή είναι ωραία» και αξίζει να ελπίζεις και να παλεύεις γι' αυτήν.

Πηγές και Βιβλιογραφία

A. Πηγές

Εγκυκλοπαίδεια του Ολοκαυτώματος <http://www.encyclopedia.ushmm.org>

Ο Χίτλερ, η Γερμανία και η αφετηρία του πολέμου στην Ευρώπη (20/6/2022) <https://eranistis.net/.gr> (Alastar Parker, 13/4/2017)

Ολοκαύτωμα: 74 χρόνια μνήμης για τη μεγαλύτερη φρίκη στην ιστορία (15/6/2022) <http://www.ethnos.gr> (Αθηνά Κουλέτα, 27/01/2019)

75 χρόνια μετά: Άνθρωποι και θηρία στο Νταχάου (15/6/2022) <http://www.dw.com/el>
(Καταρίνα Ντομαγκάλα- Περέρια, Μπλαρτος Ντούντεκ, επιμ.Χρύσα Βαχτσεβάνου)
<http://www.mixanitouxronou.gr>

Η νύχτα των Κρυστάλλων- Το πογκρόμ της 9^{ης} Νοέμβρη 1938 (20/6/2022) <http://tovima.gr> (ToBHMA Team, 9/11/2021)

Holocaust, European History (20/6/2022) <http://www.britannica.com> (Michael Berenbaum)

<http://www.newsbeast.gr/>

Η ζωή είναι ωραία. Η αριστουργηματική ταινία του Roberto Beghini και η αυτοθυσία του πατέρα για το παιδί του (15/6/2022) <http://www.klik.gr/>

<http://www.wikipedia.gr>

<http://www.filmeducation.org/pdf/film/pianist2.pdf>

https://www.yadvashem.org/yv/pdf-drupal/en/education/osce_odihr/guidelines/Greek.pdf

B. Βιβλιογραφία

Γεωργιάδου Α., Δερμετζή Β., *Ναζισμός. Το Ολοκαύτωμα των αζιτών.*, 2007

Ιστορικό Λεύκωμα, *Το Άουσβιτς- Μπιρκενάου. Το παρελθόν και το παρόν.*, 2010

Λεμονίδου Έ., *Η ιστορία στη μεγάλη οθόνη, Ιστορία, κινηματογράφος και εθνικές ταυτότητες.* , επιμ. Παπαδόπουλος Κ., 2017

Νικολακάκης Γ., *Εθνικός κινηματογράφος και ντοκιμαντέρ. Θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, Αθήνα 2009

- Παληκίδης Ά., *Κριτικές Προσεγγίσεις του ναζιστικού φαινομένου. Από την ιστοριογραφία και την πολιτική θεωρία στη σχολική πράξη.*, επιμ. Ασημακοπούλου Δ., 2013
- Χρήστου Θ., *Από την Εθνοσυνέλευση της Επιδαύρου ως την ενσωμάτωση της Δωδεκανήσου*, Αθήνα 1999
- Χρήστου Θ., *Ο ρόλος των Νέων στο Μέτωπο, την Κατοχή και την Αντίσταση (1940-1944)*, τ.1, Αθήνα 2017
- Baron A., *The Shoah on screen.*, Στρασβούργο 2006
- Ferro M., *Τύφλωση ή γιατί αρνούμαστε να δούμε την πραγματικότητα.*, μτφρ. Τριανταφύλλου Σ., 2007
- Haggith T., Joanna N., *Holocaust and the Moving Image: Representations in film and television since 1933.*, 2005
- Halfdanarson G., Isaacs K. , *Τα έθνη- κράτη στην ευρωπαϊκή ιστορία*, μτφρ. Κουρμεντάλα- Νταμπαράκη Γ., πρόλογος Μιχαηλίδη Ι., Θεσσαλονίκη 2006
- Hitler A., *Ο Αγών μου*, τ.1, μτφρ. Προεστίδης Λ. Αθήνα 2006
- Irving D., *Η δίκη της Νυρεμβέργης. Η τελευταία μάχη.*, μτφρ., Ρήγας Α, 2001
- Mazower M., *Η αυτοκρατορία του Χίτλερ: ναζιστική εξουσία στην κατοχική Ευρώπη*, μτφρ.. Κουρεμένος Κ., Αθήνα 2009
- Mayda G., *Η δίκη της Νυρεμβέργης. Τα φοβερά ντοκουμέντα*, μτφρ. Πρίφτης Γ., Αθήνα 1973
- Mead M., *Εθνογραφικός κινηματογράφος και ντοκιμαντέρ: θεωρητικές και μεθοδολογικές προσεγγίσεις*, επιμ. Νικολακάκης Γ., μτφρ. Μπαρδή Β., Αθήνα 1998
- Neumann B., *The literary Representation of Memory.*, 2010
- Pierre S., *Κοινωνιολογία του κινηματογράφου*. μτφρ. Μαρκέτου Π., επιμ. Δερμετζόπουλος Χ., Αθήνα 2006
- Reader K., *Ιστορία του Παγκόσμιου Κινηματογράφου (1895-1975)*, μτφρ. Τριανταφύλλου Σ., Αθήνα 2000

Rees L., *Άουσβιτς. Οι Ναζί και η Τελική Λύση*. μτφρ Κρίτσης Κ., επιμ. Μαρτζούκου Ε., 2013

Rose J., *Το ζήτημα του σιωνισμού*, μτφρ. Κολιόπουλος Κ., Κωτούλα Ζ., Αθήνα 2006

Shirer L.W., *The Rise and Fall of the Third Reich*, Νέα Υόρκη 1959

Taylor D., *Αδόλφος Χίτλερ*, μτφρ. Σκουλικάρη Σ., 2003

Traverso E., *Οι ρίζες της ναζιστικής βίας. Μια ευρωπαϊκή γενεαλογία*, μτφρ. Κούρκουλος Ν., Αθήνα 2013

Vasilopoulos C., *The triumph of hate: the political theology of the Hitler movement*, Maryland Lanham 2012

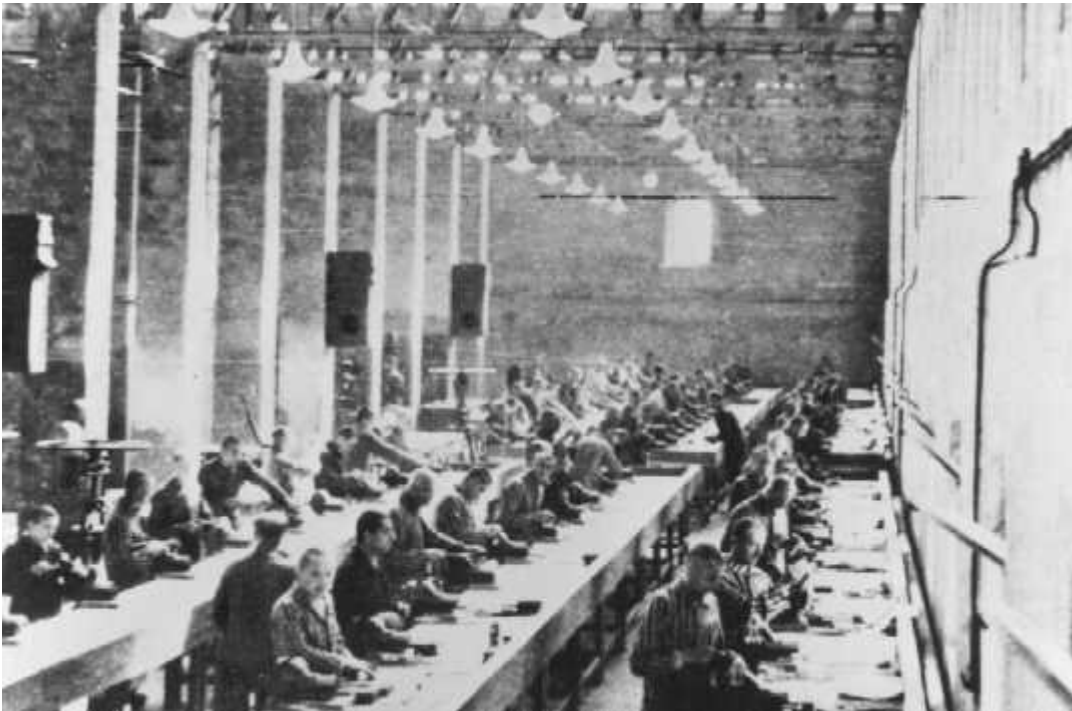
Vital D., *A people apart. The Jews in Europe 1789-1939*, 1999

Young E. J., *Η υφή της μνήμης: Μνημεία του Ολοκαυτώματος στην ιστορία*. , γλ

Παράρτημα

Εικόνα 1: Η είσοδος του Λουσβιτς Μπιρκενάου
(<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/gallery/auschwitz-photographs>)

Εικόνα 2: Κρατούμενοι στο στρατόπεδο εν ώρα καταναγκαστικής εργασίας
(<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/gallery/auschwitz-photographs>)

Εικόνα 3: Αποσκευές κρατουμένων που έχασαν τη ζωή τους στο στρατόπεδο. Ύστερα από τον θάνατό τους, τα υπάρχοντα περνούσαν στα χέρια των στρατιωτών, οι οποίοι είτε τα ιδιωτικοποιούνταν, είτε τα εμπορεύονταν.

(<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/gallery/auschwitz-photographs>)

Εικόνα 4: Απελευθέρωση παιδιού που επέζησε από το Ολοκαύτωμα.

(<https://encyclopedia.ushmm.org/content/el/gallery/auschwitz-photographs>)

Εικόνα 5: Παιδιά στα συρματοπλέγματα που χώριζαν το στρατόπεδο από τον έξω κόσμο. Αρχικά τα παιδιά νόμιζαν ότι πηγαίνουν σε κάποια εκδρομή, ωστόσο σύντομα έρχονταν αντιμέτωπα με την σκληρή πραγματικότητα.

(<https://www.news247.gr/viral/to-xechasmeno-olokaytoma-ton-evraion-posoi-xeroyn-gi-ayto-kai-posoi-to-theoroy-n-mytho.6277524.html>)

Εικόνα 6: Επιθεώρηση των φούρνων στα στρατόπεδα από τους στρατιώτες. Εκεί οδηγούνταν τα σώματα των νεκρών μετά την εκτέλεσή τους.

(<https://athjcom.gr/headlines/%CF%80%CF%81%CE%BF%CE%B5%CF%84%CE%BF%CE%B9%CE%BC%CE%AC%CE%B6%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B1%CF%82-%CF%84%CE%BF-%CE%BF%CE%BB%CE%BF%CE%BA%CE%B1%CF%8D%CF%84%CF%89%CE%BC%CE%B1/>)

Εικόνα 7: Κρατούμενοι στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Στα σώματα και τα πρόσωπά τους είναι φανερός ο πόνος και η εξάντληση.

(https://www.alfavita.gr/koinonia/243943_olokaytoma-pos-itan-anthropinos-dynaton)

Εικόνα 8: Η Λίστα του Σίντλερ.

Το κοριτσάκι με το κόκκινο παλτό περιφέρεται ανάμεσα σε "γκρίζους" ανθρώπους. Τόσο ολοφάνερο και ξεκάθαρο όσο τα εγκλήματα των Ναζί κατά της ανθρωπότητας.

(https://www.cinemagazine.gr/nea/arthro/schindler_s_list-130987523/)

Εικόνα 9: Ο Πιανίστας.

Ο Σπίλμαν παίζει πιάνο στον Γερμανό στρατιώτη που τον εντόπισε. Η δύναμη της μουσικής ενάντια στη φρίκη και τη δίνη του πολέμου.

(<https://www.mixanitouxronou.gr/i-sygklonistiki-skini-tis-tainias-o-pianistas-otan-o-apelpismenos-spilman-epaikse-piano-gia-ton-germano-aksiomatiko-pou-ton-prostatefse-gia-to-ypoloipo-tou-polemou/>)

Εικόνα 10: *Η ζωή είναι ωραία.*

Ο Γκουίντο οδηγείται προς το τέλος του, συνεχίζει όμως να υποδέεται τον χαρούμενο, ειρωνευόμενος ταυτόχρονα τον στρατιώτη, προκειμένου να καθησυχάσει τον μικρό του γιο που τον παρακολουθεί

(<https://frapress.gr/2015/02/la-vita-e-bella-zoi-ine-orea/>)

Όπως αναφέρθηκε και στο κύριο σώμα της εργασίας, το Ολοκαύτωμα αποτέλεσε, ίσως, τη σκοτεινότερη σελίδα στην παγκόσμια σύγχρονη ιστορία. Για αυτόν το λόγο, στις 55 χώρες- μέλη του OSCE έχει θεσπιστεί Ημέρα Μνήμης για τα γεγονότα που συνέβησαν τότε⁵⁸.

Στην Αλβανία, όπως και στις περισσότερες χώρες από αυτές, ως Ημέρα Μνήμης θεσπίστηκε η 27η Ιανουαρίου.

Στην Αυστρία, ως Ημέρα Μνήμης για το Ολοκαύτωμα θεωρείται η 5η Μαΐου, όπου είναι γενικότερα Ημέρα Μνήμης για τα θύματα των Ναζιστών. Η επιλογή της μέρας εκείνης δεν είναι τυχαία, καθώς στις 5 Μαΐου ελευθερώθηκε το στρατόπεδο συγκέντρωσης του Μάουτχάουζεν.

Στο Βέλγιο, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου.

Στη Βουλγαρία, η ημέρα εκείνη είναι η 10η Ιανουαρίου. Βέβαια, τότε γιορτάζεται και η Σωτηρία των Εβραίων Βουλγάρων. Η ημερομηνία αυτή επιλέχθηκε προς τιμήν των βουλευτών της Βουλγαρίας, οι οποίοι προσπάθησαν να εμποδίσουν τις φυλακίσεις των Εβραίων της Βουλγαρίας.

Στη Γαλλία, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου.

Στη Γερμανία, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου. Βέβαια, εδώ αξίζει να τονίσουμε πως στη Γερμανία πραγματοποιούνται εκδηλώσεις και στις 9 Νοεμβρίου κάθε χρόνου, σε ανάμνηση της καθοριστικής Νύχτας των Κρυστάλλων.

Στη Δανία, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου, όπου ταυτόχρονα θεσπίστηκε και η μνήμη του Άουσβιτς.

Στη Δημοκρατία της Τσεχίας, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου.

Στην Ελβετία, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου.

Στην Ελλάδα, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου.

Στην Εσθονία, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου.

Στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η του μήνα Νισάν, ο οποίος είναι μήνας του Εβραϊκού ημερολογίου.

Στο Ηνωμένο Βασίλειο, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου.

Στην Ιρλανδία, η Ημέρα μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου.

Στην Ισπανία, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου.

Στην Ιταλία, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου.

⁵⁸ «Προετοιμάζοντας Ημέρες Μνήμης του Ολοκαυτώματος. Προτάσεις για εκπαιδευτικούς», Yad Vashem, Σεπτέμβριος 2006, διαθέσιμο στο https://www.yadvashem.org/yv/pdf-drupal/en/education/osce_odihr/guidelines/Greek.pdf, ημερομηνία προσπέλασης 24.9.2022

Στον Καναδά, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η του μήνα Νισάν του Εβραϊκού ημερολογίου.

Στην Κροατία, στις 27 Ιανουαρίου είναι η Ημέρα Μνήμης του Ολοκαυτώματος και της πρόληψης των εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας.

Στη Λετονία, η Ημέρα Μνήμης είναι η 4η Ιουλίου, σε ανάμνηση της πυρπόλησης της Συναγωγής Κοράλ από τους οπαδούς του Ναζιστικού κόμματος.

Στη Λιθουανία, η ημέρα εκείνη θεσπίστηκε στις 23 Σεπτεμβρίου, την Ημέρα Μνήμης της γενοκτονία των Λιθουανών.

Στο Λιχτενστάιν, η Ημέρα Μνήμης είναι η 27η Ιανουαρίου.

Στο Λουξεμβούργο, η Ημέρα Μνήμης ήταν η 10η Οκτωβρίου, ως ανάμνηση του δημοψηφίσματος που έλαβε χώρα το 1941.

Στη Νορβηγία, η Ημέρα Μνήμης είναι στις 27 Νοεμβρίου.

Στην Ουγγαρία, η Ημέρα Μνήμης τιμάται την 16η Απριλίου, την ημέρα που ιδρύθηκε το πρώτο γκέτο στη χώρα.

Στην Πολωνία, η Ημέρα Μνήμης είναι η 19η Απριλίου, οπότε και έγινε η εξέγερση στο γκέτο της Βαρσοβίας.

Στην Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία Μακεδονίας, η Ημέρα Μνήμης τιμάται στις 12 Μαρτίου, την ημέρα απέλασης των Εβραίων της χώρας στα στρατόπεδα συγκέντρωσης.

Στη Ρουμανία, η Ημέρα Μνήμης τιμάται στις 9 Οκτωβρίου, όταν έγινε η σύλληψη των Εβραίων της Ρουμανίας.

Στη Σερβία και στο Μαυροβούνιο, στις 22 τιμάται η Μνήμη των θυμάτων της γενοκτονίας, σε ανάμνηση της εξέγερσης των φυλακισμένων στο στρατόπεδο συγκέντρωσης Γιασένοβατς.

Στη Σλοβακία, στις 9 Σεπτεμβρίου είναι η Ημέρα Μνήμης των θυμάτων του Ολοκαυτώματος και της ρατσιστικής βίας, αφού την ημέρα εκείνη ξεκίνησαν τα μέτρα κατά των Εβραίων.

Στη Σουηδία και τη Νορβηγία, η Ημέρα Μνήμης είναι και πάλι η 27η Ιανουαρίου.

Στην Αρμενία δεν υπάρχει συγκεκριμένη μέρα κατά την οποία τιμούνται αποκλειστικά τα θύματα του Ολοκαυτώματος. Τα θύματα εκείνης της εποχής τιμούνται συλλογικά μαζί με τα θύματα της Γενοκτονίας των Αρμενίων.

Στη Γεωργία, τα θύματα τιμούνται κατά τις εκδηλώσεις για τα θύματα του Α' και του Β' Παγκοσμίου Πολέμου.

Στο Καζακστάν, στις 13 Μαΐου τιμούνται τα θύματα της πολιτικής καταπίεσης, στα οποία συμπεριλαμβάνονται τα θύματα του Ολοκαυτώματος.

Στην Ολλανδία, όλοι οι Ολλανδοί θύματα πολέμου τιμούνται στις 4 Μαΐου.

Στη Σλοβενία τιμούνται μαζί με τα θύματα εν γένει του φασισμού και του Εθνικοσοσιαλισμού, στις 9 Μαΐου.

Στο Ουζμπεκιστάν, τα θύματα του Ολοκαυτώματος τιμούνται συλλογικά στις 9 Μαΐου, στα πλαίσια της Εθνικής Μνήμης και Τιμής για τα θύματα που χάθηκαν για την ανεξαρτησία της πατρίδας.

Απόψεις του Χίτλερ σχετικά με τους Εβραίους:

« Το μόνο που μπορώ να ελπίζω και να περιμένω είναι ότι ο υπόλοιπος κόσμος, που τρέφει τόσο βαθιά συμπάθεια για αυτούς τους εγκληματίες, θα είναι τουλάχιστον αρκετά γενναιόδωρος, ώστε να μετατρέψει αυτή τη συμπάθεια σε έμπρακτη βοήθεια. Εμείς, από την πλευρά μας, είμαστε έτοιμοι να θέσουμε όλους αυτούς τους εγκληματίες στη διάθεση των χωρών αυτών, διαθέτοντας ακόμα και πλοία»⁵⁹

Διατάξεις του Γερμανικού κράτους αναφορικά με την συμμετοχή των Εβραίων πολιτών στην οικονομική ζωή της χώρας:

1. Από την 1η Ιανουαρίου 1939, κανείς Εβραίος δεν μπορεί να είναι πλέον διευθυντής επιχείρησης, σύμφωνα με την απόφαση της 20ης Ιανουαρίου 1934, του Κανονισμού Λειτουργίας της Εθνικής Εργασίας

2. Σε περίπτωση που Εβραίος απασχολείται ως διευθυντικό στέλεχος σε εμπορική επιχείρηση πρέπει να του ζητηθεί να αποχωρήσει εντός έξι εβδομάδων. Μετά τη λήξη της προθεσμίας της ανακοίνωσης, όλες οι αξιώσεις του υπαλλήλου που βασίζονται στη σύμβασή του, ιδίως εκείνες που αφορούν δικαιώματα συνταξιοδότησης και αποζημίωσης, καθίστανται άκυρες⁶⁰.

⁵⁹ «The Pianist», *Film Education*, διαθέσιμο στο <http://www.filmeducation.org/pdf/film/pianist5.pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 25.9.2022

⁶⁰ «The Pianist», *Film Education*, διαθέσιμο στο <http://www.filmeducation.org/pdf/film/pianist5.pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 25.9.2022

Απόσπασμα από τον Νόμο της Νυρεμβέργης, πόλης- σταθμό για τους Γερμανούς, σύμφωνα με τους οποίους «προστατευόταν» η γερμανική φυλή:

§ 1 1) Απαγορεύονται οι γάμοι μεταξύ Εβραίων και ατόμων γερμανικού ή συγγενικού αίματος

§ 2 Απαγορεύεται η εκτός γάμου συμβίωση μεταξύ Εβραίων και ατόμων με γερμανικό ή συγγενικό αίμα.

§ 3 Οι Εβραίοι δεν επιτρέπεται να απασχολούν στα νοικοκυριά τους γυναίκες γερμανικού ή συγγενικού αίματος ηλικίας κάτω των 45 ετών.

§ 4 1) Οι Εβραίοι απαγορεύεται να εγείρουν τη σημαία του Ράιχ ή την Εθνική σημαία ή να φέρουν τα χρώματα του Ράιχ [...]

§ 5 1) Κάθε πρόσωπο που παραβιάζει την απαγόρευση του άρθρου 1 τιμωρείται με ποινή φυλάκισης με σκληρή εργασία. 2) Ένας άντρας που παραβιάζει την απαγόρευση της παραγράφου 2 θα τιμωρείται με ποινή φυλάκισης με ή χωρίς σκληρή εργασία. 3) Κάθε πρόσωπο που παραβιάζει τις διατάξεις της παραγράφου 3 ή 4 θα τιμωρείται με ποινή φυλάκισης μέχρι ενός έτους και πρόστιμο ή με μία από αυτές τις κυρώσεις [...]

§ 7 Ο νόμος τίθεται σε ισχύ την επόμενη ημέρα μετά την έκδοσή του, εκτός από την παράγραφο 3, η οποία τίθεται σε ισχύ την 1η Ιανουαρίου 1936.⁶¹

Μαρτυρία του Hugo Gryn, επιζήσαντα του Άουσβιτς:

«Αν και δεν γνωρίζαμε ακόμα το όνομα του προορισμού μας, βρισκόμασταν στο Auschwitz Birkenau. Όταν οι φρουροί της SS, με τα όπλα στραμμένα πάνω μας, μας οδήγησαν στο τραίνο, ο διοικητής του Γκέτο ανακοίνωσε ότι αυτή η μεταφορά κατευθυνόταν στην «Ανατολή», όπου οι Εβραίοι θα εγκατασταθούν και θα τους ανατεθεί γεωργική εργασία. Ο πόλεμος είχε δημιουργήσει έλλειψη τροφίμων και οι εβραϊκές κοινότητες θα έπρεπε να βοηθήσουν στην προσπάθεια πολέμου του Άξονα. Έπειτα, ο διοικητής πρόσθεσε: «Θα στεγασθείτε καλά, θα τραφείτε καλά και όταν τελειώσει ο πόλεμος ίσως σας αφήσουμε να πάτε ξανά στα σπίτια σας»... Ο πατέρας μου ... κάθισε δίπλα μου και είπε: « Βρισκόμαστε στην πιο τρομερή θέση του κόσμου και είμαστε εγκαταλελειμμένοι άνθρωποι. Δεν ξέρω τι πρόκειται να γίνει». Και για πρώτη φορά από τότε που πήραμε το τρένο ο πατέρας μου έκλαψε και το κλάμα του

⁶¹ «The Pianist», *Film Education*, διαθέσιμο στο <http://www.filmeducation.org/pdf/film/pianist5.pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 25.9.2022

ήταν οι πιο λυπημένοι ήχοι που είχα ακούσει ποτέ. Τις επόμενες δύο ή τρεις μέρες ανακάλυψα πώς εργαζόταν το Άουσβιτς-Birkenau. Πώς οι νέοι και οι ηλικιωμένοι, υπό τον ήχο της μουσικής προχωρούσαν στα χαμηλά κτίρια, που έμοιαζαν με χώρους ντους, πώς έπρεπε να γδυθούν και να τακτοποιήσουν τα ρούχα τους σε σωρούς και πώς αντί για ζεστό νερό κατακλύζονταν από τους ατμούς του αερίου Zyklon B και πώς στη συνέχεια μεταφέρονταν σε φούρνους και όπου τους αποτέφρωναν ... Και για τον τρόπο με τον οποίο το ανθρώπινο λίπος και η τέφρα μετατρέπονταν σε σαπούνι. Ίσως οι μικρές γκρίζες ράβδοι σαπουνιού δόθηκαν και σε μας»⁶²

Απόσπασμα από τη διαθήκη του Χίτλερ, λίγο πριν βάλει τέλος στη ζωή του. Ακόμα και στις τελευταίες του στιγμές, ανεξάρτητα με τον πόνο που είχε προκαλέσει, το μίσος του για τους Εβραίους παρέμενε ακατάσβεστο:

«Είναι αναληθές ότι εγώ ή οποιοσδήποτε άλλος στη Γερμανία ήθελε πόλεμο το 1939 [...] Αλλά πριν από όλα, καλώ την ηγεσία του έθνους και εκείνων που την ακολουθούν να τηρούν τους φυλετικούς νόμους με τη μέγιστη προσοχή, να πολεμούν ανελέητα εναντίον αυτού που δηλητηριάζει όλους τους λαούς του κόσμου, του διεθνούς Εβραϊσμού.»⁶³

⁶² «The Pianist», *Film Education*, διαθέσιμο στο <http://www.filmeducation.org/pdf/film/pianist5.pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 25.9.2022

⁶³ «The Pianist», *Film Education*, διαθέσιμο στο <http://www.filmeducation.org/pdf/film/pianist5.pdf>, ημερομηνία προσπέλασης 25.9.2022

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία αναφέρεται στο Ολοκαύτωμα των Εβραίων και τον τρόπο που παρουσιάζεται μέσα από τον σύγχρονο κινηματογράφο. Το πρώτο μέρος της εργασίας επικεντρώνεται αποκλειστικά στα ιστορικά γεγονότα, ενώ το δεύτερο στην ανάλυση των ταινιών που έχουν επιλεγεί.

Σκοπός της εργασίας ήταν να γίνει μια μελέτη πάνω στο θέμα του Ολοκαυτώματος και να δοθεί απάντηση στο εξής ερώτημα: αποτελούν οι κινηματογραφικές ταινίες αξιόπιστες ιστορικές πηγές;

Εν κατακλείδι, το Ολοκαύτωμα παρουσιάστηκε παραστατικά από τον κινηματογράφο. Αν και οι ταινίες δεν αποτελούν ιστορικές πηγές, βοηθούν τα γεγονότα να μην παραπέσουν σε λήθη και να διατηρηθούν ζωντανά στη μνήμη.